MAGYAR

ORSZÁGGYÜLÉSI

ZSEBKÖNYV.

II. KÖTET.

Okmányrészek az 1865—66-ik évi magyar országgyülés elsö korszakából.

TARTALOM:

Ára 80 kr. osztr. ért.

PEST, 1867.
KIADJA LAUFFER VILMOS.



Magyar

ORSZÁGGYÜLESI ZSEBKÖNYV.

II. KÖTET.

Nélkülözhetlen segédkönyv

országos képviselők, tisztviselők, jogtudósok, politikával foglalkozók, hirlapolvasók, valamint átalában mindazok számára, kiket Magyarország s a hozzá tartozó országok alkotmányos jogai és a jövő országgyülés tanácskozásainak tárgyát képező ügyek érdekelnek.

Ára 80 kr. o. é.

PEST, 1867.
KIADJA LAUFFER VILMOS.

Pest, 1867. Nyomatta Hornyánszky és Träger. (Bálvány-utcza 20. sz.)

I.

Ő császári s apostoli királyi Felségének a magyar országgyülést megnyitó trónbeszéde.

Midőn kedvelt Magyarországunk országosan egybegyült Főrendeit és Képviselőit körülöttünk egybeseregelve örömmel szemléljük és üdvözöljük, egyuttal nyilvánitani kivánjuk szándékainkat, melyek körükbe vezérlettek és tenni ezt azon őszinte nyiltsággal, mely a Fejedelmek és Népek közötti bizodalomnak nélkülözhetlen feltéte.

Befejezni jövénk, mit Uralkodói kötelességeink érzetétől áthatva megkezdettünk; saját személyünkben és igy annál sikeresebben szándékunk eloszlatni azon aggodalmakat, elháritani az akadályokat, a melyek eddig a függő közjogi kérdések elintézését gátolták.

Ez akadályok között első vonalban áll azon ellentét, mely a kiindulási pontok között létezett. Jogvesztés egyrészről, merev jogfolytonosság másrészről — kiegyenlitésre nem vezethetének.

A fennérintett akadályt Minmagunk háritjuk el, midőn a sanctio pragmaticában egy kölcsönösen elismert jogalapot választunk kiindulási pontul.

Ez alaptörvény, midőn Magyarországnak és az ahoz kapcsolt részeknek közjogi és belkormányzati önállóságát biztositotta, egyuttal állandóan megálla-

pitotta Uralkodó Házunk kormányzása alatti Országaink és tartományaink feloszthatlan és elválhatlan együttmaradását, s ezzel azok összegének nagyhatalmi állását. És valamint Mi ebben találjuk az önállóság törvényes és okszerü korlátozását, ép ugy tartalék nélkül elismerjük annak e korlátok közötti jogosultságát.

Hasonlókép érintetlenül kivánjuk fenntartatni a sanctio pragmaticának a magyar korona épségére vonatkozó határozmányait, s azért, noha számitásba kellet vennünk a mult évtizedek lefolyása alatt közbenjött tényeket, mégis kiváló fejedelmi gondjaink közé soroltuk annak eszközlését, hogy magyar koronánk országai már e jelen országgyülésen képviselve lehessenek.

Egybehivtuk e czélból Erdélyi Nagyfejedelemségünk országgyülését, hogy az a Magyarország és Erdély egyesüléséről szóló 1848. évi I. törvényczikkelyt komoly és beható megfontolásának tárgyává tegye, és az 1848-diki magyar országgyülés VII-dik törvényczikkét illetőleg hason eljárásra szólitjuk fel kedvelt Magyarországunk hű Rendeit és Képviselőit a végül, hogy e kérdés ne a törvény holt betűje nyomán szinleges és ép azért kétes eredményü, hanem minden életerős tényezők számbavételével és azok bizalmas csatlakozása alapján tartós és maradandó megoldást nyerjen.

Felszólitottuk továbbá Horvát- és Tótországok gyülését, hogy eleve gondoskodjék a felől, miszerint e jelen országgyülésen kellőleg képviselve legyen, és midőn a Horvát országgyülésnek az 1861. évben hozott és a közjogi viszonylatra vonatkozó határozatát közöljük, egyszersmind hisszük és reméljük, hogy a századok során egyesült társnemzetek frigyesülése köl-

csönös engedékenység alapján és a méltányosság azon szellemében fog létrejönni, melynek kedvelt Magyarországunk hű Rendei és Képviselői 1861. évi Sz. Jakab hava 6-kán kelt felirásukban ez ügyre nézve kétségtelen tanuságát adták.

Ez országgyülés első feladatául kell, hogy birodalmunk egyéb országai- és tartományaival közös ügyek tárgyalásának és kezelésének elhatározását sorozzuk.

E közös ügyek létezése már a sanctio pragmaticában találja alapját, kezelésük módjára nézve mégis a lényegileg változott viszonyok lényeges változást igényelnek.

Ugyanis tekintettel a politikai, nemzetgazdasági és társadalmi tényezők időközben helyt foglalt teljes átalakulására, fejedelmi hivatásunk tudatában többi országainkat és tartományainkat is alkotmányos jogokkal ruháztuk fel és ép azért a közös ügyek kezelésénél ezeknek alkotmányszerü befolyása immár nem mellőzhető.

Ez eszme vezérelt Minket 1860. évi október 20-kán kelt diplománk kiállitásában és jelenleg is azon erős meggyőződésben élünk, miszerint az abban körvonalozott közös ügyek közös alkotmányszerü kezelése Birodalmunk egységes létének és hatalmi állásának elutasithatlan követelményévé vált, mely elől minden egyéb tekintetnek háttérbe kell vonulnia.

A közös ügyek kezelésének módozatára nézve 1861-dik évi február 26-kán egy nyiltparancsot bocsátottunk közre, mely azonban több oldalról élénk aggodalmat költött fel; — minthogy pedig e kérdést nem az anyagi vagy erkölcsi kényszer fegyvereivel, sőt inkább a kölcsönös értesülés és a szükségesség

érzetéből folyó meggyőződés alapján hisszük egyedül czélszerüen megoldhatónak, f. évi september hó 20-kán kelt nyilatkozványunkban fentebbi nyiltparancsunk hatályát ideiglenesen beállitottuk és jelenleg valamint ezt, ugy az 1860. évi oktober hó 20-kán kelt diplománkat kedvelt Magyarországunk Rendeivel és Képviselőivel érett megfontolás, beható tárgyalás és elfogadás végett közöljük.

Nem csak Magyarországunk helyesen felfogott érdekei, hanem a birodalom jóléte és biztossága parancsolólag követelik ez ügynek közegyetértésen alapuló mielőbbi elintézését, hogy ekként egyes országaink alkotmányos szabadsága Népeink benső szövetkezése által tartósan biztositva, szilárd alapokon fejlődhessék, és örvendetes virágzásnak indulhasson.

Elvárjuk tehát kedvelt Magyarországunk hű Rendeitől és Képviselőitől, hogy érintett határozmányainkat a méltányosság békülékeny szellemében tárgyalandják, és ha az e részben felmerülő aggodalmak eloszlathatók nem lennének, egyedül oly módositási javaslatot terjesztendnek Elénkbe, a mely Birodalmunk életfeltételeivel öszhangzásba leend hozható.

Szoros összefüggésben, sőt elválhatlan kapcsolatban áll e kérdés elintézésével az 1848-ki törvények azon részének átvizsgálata, illetőleg módositása, mely a fejedelmi jogok hatályára és a kormányzat hatáskörére vonatkozik. A mi egybefügg, a minek egymásra kölcsönösen hatása van, azt a gyakorlati elintézésben egymástól elválasztani nem lehet. Birodalmunk hatalmi állására, fejedelmi jogaink épségére, a társországok méltó igényeire való tekintetek ezen törvények változatlan életbeléptetésének lehetőségét kizárják. Bár alaki törvényességük kifogás alá nem

eshetik, mégis uralkodói tisztünk és népeink valódi javai iránti kötelességünk érzete egyiránt tiltják, hogy a kölcsönös jogok és kötelmek viszonylatának egyidejű megoldása előtt királyi hitlevelünkben azoknak változatlan megtartását és végrehajtását elfogadjuk és biztositsuk.

Szükség tehát, hogy az érintett törvények azon határozmányai, a melyek fejedelmi jogainkba ütköznek vagy az ország kormányzatának alakját változtatják a nélkül, hogy azt a Birodalom létének feltételeivel és az ország ősi intézményein alapuló belszerkezetével összhangzásba helyezték volna, gondosan átvizsgáltassanak és czélravezetőleg módositassanak. Eszközölhető lesz ekképen, hogy Mi is lélekismeretünkben megnyugtatva, a kellőleg átidomitott és az utókor számára maradandólag biztositott magyar alkotmányt királyi eskünkkel szentesitvén, feltehessük Szt. István Apostoli Elődünk szent koronáját, melybe kedvelt Magyarországunk boldogságát és Népeink törhetlen szeretetét legragyogóbb ékszerként óhajtjuk beilleszthetni.

Mint Magyarország koronás királya nem késendünk azokon tul, miket már az 1861. évi april hó 2-ra egybehivott országgyülés elébe terjesztének, az országos Főrendek- és Képviselőkkel még számos egyéb tárgyra nézve királyi előadásainkat közölni.

Oly tárgyak ezek, melyek a szellemi s anyagi érdekeket tág körben érintik, s melyeknek czélszerü rendezése az Ország érzékeny hátránya nélkül továbbra alig halasztható.

Az isteni gondviselés akarata nagy és nehéz feladásokat tüzött Elénkbe, komolyakat és tekintettel az alkotmányos életnek Birodalmunk nagy részében

beállott szünetelésére, a felelősség sulyos terhével járókat az Ország elébe is. Hinni szeretjük, hogy Fejedelmével egyetértve, az ősöktől öröklött áldozatkészséggel és öntagadással járuland e feladat megoldásához, annál is inkább, miután azon helyzetben van, hogy midőn erőt és sulyt kölcsönöz, saját erejét és sulyát növeli, midőn emel, önmagát emeli, midőn az Egész fennmaradását biztositja, saját épségét tartja fenn. És ha sikerül egy viszontagságos időszak után Birodalmunkat a nehézségek legaggasztóbb fordulatain ez ország támogatásával szerencsésen vezetni keresztül, áldani fogjuk azon perczet, mely abbeli elhatározásunkat szülte, hogy felköltsük ujból és megszilárditsuk a Fejedelem és ország közötti bizodalmát.

Biztos és szilárd reménynyel nézünk az országosan egybegyült Főrendek és Képviselők őszinte nyilatkozatai elébe, és midőn a magyar országgyülést ezennel ünnepélyesen megnyitottnak nyilvánitjuk, azon élénk óhajnak adunk kifejezést, vajha sikerülne a kiegyenlitésnek nagy müvét Isten segélyével valamennyi Népeink megelégedésére szerencsésen befejeznünk.

II.

Az 1865. deczember hó 25-diki királyi leirat Erdélynek a magyar országgyülésen képviseltetése ügyében.

Első Ferencz József, Istennek kegyelméből ausztriai császár, Magyar-, Cseh-, Halics- és Lodomérországok apostoli, ugy Lombardia, Velencze és Illyria királya, Austria főherczege, Erdély nagyfejedelme és székelyek grófja stb. stb.

Királyi egybehivásunk folytán 1865. évi Szent-András hó 19-ére Kolozsvár sz. k. városunkban összegyült kedvelt Erdély nagyfejedelmségünk országgyülési tagjainak üdvöt és kegyelmünket.

Folyó évi szt. Mihály havának 1-ső napján kelt királyi leiratunknál fogva kegyelmesen indíttatva érezvén Magunkat, titeket kedvelt hiveink m. évi szt. András hó 19-én Kolozsvár sz. kir. városunkban megnyitandó országgyülésre meghivni, Mi ezen országgyülés tanácskozásának kizárólagos tárgyául az Általunk mindeddig érintetlen hagyott kedvelt Erdély nagyfejedelemségünknek Magyar királyságunkkali egyesüléséről szóló 1848-ik évi első törvényczikknek revisióját tüztük ki.

Folyvást fennáll jelen év mindszent hó 6-kán kelt királyi leiratunkban is nyilvánitott, mindkét ország boldogságát magában foglaló azon szándékunk, hogy

magyar királyi koronánkkal szoros belső kapcsolatban lévő kedvelt Erdély nagyfejedelemségünk államjogi viszonyainak nagyfontosságu kérdése kielégitően oldassék meg.

Ujabb komoly tanácskozások folytán, folyó évi karácsony hó 18-ról kelt legalázatosabb felterjesztéstökben kiemeltétek Erdélynek Magyarországunkhozi szorosb csatlakozásának politikai és népgazdászati fontosságát, egyuttal Erdély különböző nemzetiségei és vallásai érdekeinek helyes méltánylása által vezérelve, Bömches Frigyes brassói követnek a szász nemzet érdekében és Hosszu József kolozsmegyei követnek a román nemzet érdekében tett szabályzott javaslatait a közös országgyülés eleibe terjesztésre ajánlottátok, s ezekhez g. k. érsek br. Siaguna András és a szebeni követ Rannicher Jakab és társainak különvéleményeit is mellékeltétek.

Kéréseiteket meghallgatva és nehogy az összes monarchiát érdeklő államjogi kérdések megoldása halasztást szenvedjen, megengedjük, hogy Magyarország jelen koronázási országgyülésére, mely azon kérdések szabályozásával foglalkozand, kedvelt Erdély nagyfejedelemségünk érdekei megőrzése végett, az 1848. évi választási rend és mód szerint képviselőit megküldhesse.

Midőn azonban Erdélynek ezen országgyülésbeni képviseltetését megengedjük, ez azon határozott nyilatkozat mellett történik, hogy ez által az eddig kibocsátott törvények jogérvénye változást ne szenvedjen.

A két ország végleges egyesülését, mely csak a magyar koronánkhoz tartozó országaink egymásközti, valamint ezeknek a birodalomhozi államjogi viszo-

nyainak szabályozása alapján valósitható, ezeken kivül még kedvelt Erdély nagyfejedelemségünk országos külön érdekei méltó tekintetbevételétől, a különböző nemzetiségek és vallások általuk is méltányolt jogi igényeinek biztositásától és a közigazgatást illető kérdések czélszerü szabályozásától teszszük függővé.

Tekintettel ezen elhatározásunkra, e jelen országgyülést további intézkedésig elnapolandónak találjuk.

Egyuttal rendelkezünk azirånt, hogy a magyar királyságunkban most folyamatban lévő koronázási országgyülésre küldendő erdélyi képviselők megválasztása haladék nélkül foganatba vétessék; valamint kellően intézkedünk azirånt is, hogy a királyi hivatalosoknak azon osztálya, mely az 1848-ik évi magyarországi 7-ik törvényczikk 1-ső pontja által a főrendi táblán üléssel és szavazattal fölruháztatott, minél gyorsabban Pestre meghivassék.

Kikhez egyébiránt császári, királyi és nagyfejedelmi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt birodalmi fő- és székvárosunkban Bécsben, deczember hó 25-ik napján, Urunk ezer nyolczszázhatvanötödik, uralkodásunknak pedig tizennyolczadik évében.

Ferencz József m. k.

Gróf **Haller Ferencz** m. k.
Ő cs. apostoli kir. Fölségének saját parancsára

Gróf **Teleki Miklós** m. k.

III.

A magyar országgyülés képviselőházának válaszfelirata a trónbeszédre.

Fölséges Császár és Király!

Hódoló tisztelettel mondunk őszinte köszönetet Fölségednek azon atyai szavakért, melyekkel a jelen országgyülést megnyitni kegyeskedett. Tanusitják e szavak is Fölséged alkotmányos hajlamát, melynélfogva nem egyedül saját fejedelmi hatalmával akar intézkedni népeinek sorsa felett, hanem országainak boldogitására intézett magas törekvéseiben magokat a népeket is meghivja — mint tényezőket — az együttműködésre.

Hála-érzettel ismerjük el Fölséged fejedelmi bölcseségét, melylyel az évek óta ránk nehezedett zsibbasztó helyzetnek véget akar vetni. Fölséged összehívta országgyülésünket, hogy a nemzet ismét gyakorolhassa törvényhozási alkotmányos jogát, s működhessék a király és haza közös érdekében. Fölséged a jogvesztésnek bizalmat ölő, káros elméletét határozottan elvetette, s azzal ellentétben a pragmatica sanctiót, mint közösön elismert jogalapot, választotta kiindulási pontul. Fölséged kegyelmesen biztositott minket az iránt is, hogy a magyar koronának teljes épségét fenn fogja sértetlenül tartani. Igy tette Föl-

séged lehetővé azt, hogy menekülve legnyomasztóbb aggodalmainktól, nyugodtabb lélekkel s a kedvező siker reményével kezdhetünk sulyos bajaink orvoslásához.

Mélyen érezzük mi fontos feladatunk rendkivüli nehézségeit. Tudjuk, hogy vannak oly válságos időszakok a nemzetek életében, melyek nem csak az egyes honpolgárok sorsára, hanem a nemzet egész jövőjére, sőt néha lételére is, véglegesen elhatározó befolyással birnak. Lehet, hogy ily időszaknak küszöbén állunk jelenleg is.

Ama lényeges átalakulás után, melyen Magyarország alkotmánya 1848-ban keresztülment, nyugodtabb viszonyok között is nehézségekkel járt volna az egymástól eltérő érdekeknek méltányos kiegyenlitése. Csöndes idők valának szükségesek az átalakulás megszilárditására, csöndes idők folytán lehetett volna biztosan itélni az uj rendszer minden részeinek életrevalóságáról. De a rögtön bekövetkezett szomoru események igen korán megzavarták alkotmányos működésünket, s lehetlenné tették az elkezdett munka befejezését, a hibák orvoslását s a hiányok czélszerű pótlását.

Élő törvény hiányait az élet mutatja ki. Csak az életből meritett tapasztalás vezethet biztosan azon eszközökhöz, melyekkel a bajt orvosolni lehet. Nekünk erre a sors időt nem engedett, az átalakulás békés fejlődése gátolva lőn, s tizenhét év ki lett szakasztva a nemzet akotmányos életéből. Az idő haladott, a viszonyok bonyolódtak, s mi tétlenségre valánk kárhoztatva; tétlenségre épen akkor, midőn az alkotmányos tevékenység leginkább szükséges volt. A mit e tizenhét év alatt fokonkint pótolni és javitani könnyű

lett volna, mindazt most egyszerre, kivált azok után, a mik időközben történtek, helyrehozni — sokkal, igen sokkal nehezebb leend.

De a legmagasabb trónbeszéd sok akadályt elháritott, s ez által visszaadta nekünk a bizalmat és azon reményt, hogy Fölséged bölcsesége és alkotmányos érzelmei támogatni fognak minket a nehéz munkában. Mi, polgári kötelességünk érzetében, igyekezni fogunk, hogy a király alkotmányos akarata s a nemzet jogos kivánatai teljes öszhangzásban és egyesülten valósulhassanak.

Midőn Fölséged legmagasabb trónbeszédében a pragmatica sanctiót, mint közösen elismert jogalapot, választotta kiindulási pontul, annak nem csak egyik részére forditotta legmagasabb figyelmét, hanem kegyelmesen elismerte egyszersmind azt is, hogy az emlitett alaptörvény Magyarországnak és az ahhoz kapcsolt részeknek közjogi és belkormányzati önállóságát biztositotta. És ezen önállóságnak törvényes és okszerü korlátozását egyedül abban találja Fölséged, „*hogy ugyanazon pragmatica sanctio a Fölséged uralkodó-házának kormányzása alatti országok feloszthatlan és elválhatlan együttmaradását, s ez által azok összeségének nagyhatalmi állását állandóan megállapitotta.*“

A sanctio pragmatica megkötésénél egyik fő czél a fejedelem részéről az volt: hogy a fi-ág magszakadásának esetére biztosítsa a trónöröklést nő-ági utódainak is; a nemzet részéről pedig az volt: hogy ez esetre a kijelölt leány-ágban magának már előre uj királyi házat válaszszon s igy a szabad választásnak gyakran veszélyes mozgalmait elkerülje. De mind a fejedelemnek, mind a nemzetnek törekvése egyszersmind oda is volt irányozva, hogy a megállapitott trón-

öröklés rendje szerint egy közös uralkodó alatt álló, s feloszthatlanul és elválhatlanul együtt birtoklandó országok és tartományok együttes erővel könnyebben és biztosabban ellenállhassanak minden külső és belső ellenségnek. Ezen közös biztonság volt tehát a sanctio pragmaticának másik fő czélja.

És az idő teljesen igazolta ez előrelátást. Mert ha akkor a pragmatica sanctio meg nem állapíttatik, ha Magyarország azt 1723-ban el nem fogadja : azon országok és tartományok, melyek azóta egy uralkodó alatt, egymást védve, a legnagyobb veszélyek között is fenn tudták magokat tartani, sőt növekedtek erőben és hatalomban, a Habsburg-ház fi-ágának tizenhét év mulva bekövetkezett magszakadtával, valószinüleg több fejedelem uralma alá kerülve, már régen szétbomlottak volna.

Nekünk tehát, kik szorosan ragaszkodunk a pragmatica sanctio minden pontjaihoz, lehetetlen akarnunk : hogy annak egyik fő czélja, a közös biztonság elérhetlen legyen; lehetetlen akarnunk : hogy azon támasz, melyet e biztonság érdekében egymásnak nyujtunk s egymástól várunk, megszűnjék erős lenni.

De van az említett fő czélok mellett még egy alapeszme a pragmatica sanctióban, mely hasonlóan fontos és lényeges, s a melyet mellőzni, vagy amazoktól elválasztani nem lehet; és ez a pragmatica sanctio elfogadásához kötött ama föltétel : hogy Magyarország közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fentartassék. Miután tehát Fölséged trónbeszédében a sanctio pragmaticának ezen lényeges alapeszméjét is kegyelmesen elismerte, és igy a pragmatica sanctiót egész terjedelmében és minden részeiben fenn akarja tartani; tisztelettel, s a legnagyobb készséggel fo-

gadjuk el mi is ezen közösen elismert jogalapot kiindulási pontul, s minden javaslatainknál folytonos figyelemben tartandjuk az abban megállapitott viszonyos jogokat és kötelezettségeket.

Közel másfél század folyt le a pragmatica sanctio megkötése óta, és ez idő folytán a legveszélyesebb harczok között is meg volt védve a birodalom, a nélkül, hogy e végett Magyarország önállóságát és törvényes függetlenségét meg kellett volna rontani. Tudjuk, hogy az európai államok hatalmi viszonyai sokat változtak azóta : de még e változások sem teszik lehetlenné, hogy egy részről a birodalom biztonsága, más részről alkotmányos önállásunk egymás mellett fenállhassanak. Meg vagyunk győződve, hogy e két eszme nem áll egymással ellentétben, s nem leend szükséges azoknak egyikét a másikért feláldozni. Feladatunk az : hogy mindkettőt öszhangzásba hozva, mindkettőt együtt fentartsuk. Mert a pragmatica sanctio közjogi viszonyainkra nézve ünnepélyes alapszerződés ; de egyszersmind legerősebb kapocs, mely a Fölséged uralkodása alatti összes országokat a közös uralkodónak személye és a közös védelem eszméje által öszszetartja. A pragmatica sanctiót tehát felbontani, vagy bármely részében megbontani, jogilag helytelen volna, politikailag pedig veszélyes lehetne.

Fölséged országgyülésünk első feladatául tüzte ki : „*a birodalom egyéb országaival közös ügyek tárgyalásának és kezelésének elhatározását*,“ s kijelenté legmagasabb trónbeszédében, hogy „*a közös ügyek létezése már a pragmatica sanctióban találja ugyan alapját, de azok kezelésének módjára nézve a lényegileg változott viszonyok lényeges változást igényelnek*,“ különösen annálfogva, mert Fölséged „*alkotmányos*

jogokkal ruházta föl többi országait is; a közös ügyek kezelésénél tehát ezeknek alkotmányszerü befolyása sem mellőzhető."

Elismerjük mi, hogy léteznek oly viszonyok, melyek Magyarországot a Fölséged uralkodása alatt álló többi országokkal közösen érdeklik; s igyekezetünk oda lesz irányozva, hogy e viszonyok megállapitására és mikénti kezelésére nézve oly határozatok jőjenek létre, melyek alkotmányos önállásunk és törvényes függetlenségünk veszélye nélkül a czélnak megfeleljenek. Ugyanazért haladék nélkül hozzá is fogunk egy, e tárgyra vonatkozó javaslatnak kidolgozásához.

Legtisztább örömet és teljes megnyugvást szerez nekünk Fölségednek azon bölcs és igazságos elhatározása: hogy minden országait és tartományait alkotmányos uton akarja kormányoztatni. A polgári szabadság oly kincs, mely nem fogy, nem gyengül az által, ha mások is polgári szabadságot nyernek, sőt a hasonló közjogi állapot gyakran közelebb hozza érzelmekben egymáshoz a népeket, elhárit sok idegenkedést, bizalmatlanságot és keserüséget. Mi Fölséged minden országainak alkotmányos szabadságát saját szabadságunk támaszának tekintjük; mert nem hihetjük, hogy azon országok népei oly alkotmányt kivánjanak, mely a mi századok óta fennállott s a pragmatica sanctióban is biztositott alkotmányos önállásunk és törvényes függetlenségünk fentartását lehetetlenné tegye.

Figyelembe veendjük tehát, hogy Fölséged a magyar koronához nem tartozó országait is alkotmányos jogokkal ruházta fel; s valamint 1861-dik évi alázatos feliratunkban kimondottuk, érintkezni akarunk velök, mint alkotmányos népekkel, s mint önálló

szabad nemzet más önálló szabad nemzettel, a mi függetlenségünknek és az ő függetlenségöknek megóvása mellett.

Minők legyenek azon országok alkotmányos formái? — minő alapon rendeztessenek az ő egymás közötti viszonyaik? — ahhoz nekünk hozzászólanunk nem lehet; mert ezen ügy kizárólag őket és Fölségedet illeti, s mi abba joggal nem avatkozhatunk. Mi csak azon óhajtásunkat fejezhetjük ki : hogy a valóságos alkotmányosság hazánkban is, őnálok is minél előbb tettleg életbe lépjen ; s ez esetben készek vagyunk, a mint már 1861-ik évi alázatos feliratunkban kijelentettük, azt, a mit tennünk szabad, s mit önállásunk és alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvény szabta kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetből megtenni, hogy azon sulyos terhek alatt, miket az absolut rendszer eljárása összehalmozott, az ő jóllétök, s azzal együtt a miénk is össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz idők káros következései rólok és rólunk elháritassanak.

Méltóztatott Fölséged az 1860-dik évi okt. 20-án kelt diplomát és az 1861-ik évi febr. 26-án kiadott nyilt parancsot hozzánk leküldeni, s minket kegyelmesen felszólítani, hogy Fölséged „*ezen határozmányait a méltányosság békülékeny szellemében tárgyaljuk, és ha az e részben felmerülő aggodalmak eloszlathatók nem lennének, egyedül oly módositási javaslatot terjeszszünk fel, mely Fölséged birodalmának életfeltételeivel öszhangzásba hozható legyen.*“ — Kijelentette továbbá Fölséged azon erős meggyőződését is, „*miszerint az oktoberi diplomában körvonalozott közös ügyeknek közös alkotmányszerü kezelése a birodalom*

egységes létének és hatalmi állásának elutasithatlan követelményévé vált, mely elől minden egyéb tekintetnek háttérbe kell vonulni."

Igenis, Fölséges Urunk, a méltányosság békülékeny szellemében vettük fontolóra ezen két fejedelmi okiratot. Nem tagadjuk mi az oktoberi diplomának nagyszerü jelentőségét, a mennyiben Fölséged az által biztositotta ünnepélyesen népeit az iránt, hogy jövendőre alkotmányosan kiván felettök uralkodni. Ezen diploma alapköve lehet az átalános alkotmányosságnak Fölséged mindazon országaira nézve, melyek nem a magyar koronához tartoznak.

De a mi alkotmányunk nem az oktoberi diplomában vette kezdetét; egykorú az országunk lételével, s a nemzet életéből fejlődött ki. Magyarországban a királyi hatalomnak mindig tiszteletben tartott jogai az alkotmányon alapulnak. Az alkotmány fentartásának biztosítása mellett választotta hajdan a magyar nemzet királyait; ily biztositás mellett állapitotta meg önként és szabad akaratból a fölséges ausztriai háznak trónöröklési jogát mind a fi-ágra, mind — annak kihaltával — a nő-ágra nézve, s e biztositást minden koronázás alkalmával megújitották fejedelmeink királyi hitleveleikben.

Midőn Fölséged 1860-ban magát kegyelmesen arra határozta, hogy a kormányzat absolut rendszeréről jövendőre lemondjon: bizton reménylettük, hogy jogilag fenálló, de tettleg felfüggesztett alkotmányunk ismét visszaállíttatik, s annak alapján fogja Fölséged a rendes törvényhozási úton eszközleni törvényeink egyik vagy másik részének netalán szükséges változtatását. Reményünk azonban nem valósult. Magyarországnak ünnepélyesen biztositott alkotmányos jogai

mellőztettek, s az oktoberi diploma mindenek előtt az egész birodalomnak octroyált egy közös alkotmányt, mely miránk is kiterjesztetett. Ezen octroyált közös alkotmányba lettek áttéve Magyarországnak azon lényeges jogai, melyeket a magyar nemzet, ősi alkotmánya szerint, saját hazájára nézve, maga gyakorolt, s melyek a birodalomnak teljes biztonságával soha ellentétben nem állottak, sőt annak fentartását mindig lényegesen előmozditották.

Miután azonban Fölséged ezen oktoberi diplomát nem octroyállás által akarja hazánkra nézve érvényesiteni, hanem alkotmányos úton leendő *„érett megfontolás, beható tárgyalás és elfogadás végett"* közli azt országgyülésünkkel : hallgatunk keletkezésének alkotmányunkkal ellenkező módjáról. De a mi tartalmát illeti, azt érett megfontolás alá vettük, s teljesen meggyőződtünk : hogy a *„közös ügyeknek azon körvonalozása,"* melyet e diploma kijelöl, terjedelmére nézve sokban tulmegy a pragmatica sanctio határain, sokat elvon hazánk törvényhozásától, a minek elvonását a pragmatica sanctióban kimondott czéloknak teljes biztositása épen nem igényli. Miután pedig ami kiindulási pontunk is az, melyet Fölséged, mint közösen elismert jogalapot, kiindulási pontul kitüzött : őszinte bizalommal jelentjük ki Fölséged előtt, hogy mi azon diploma szabályainak és elveinek elfogadása által alkotmányunk s alkotmányos önállásunk és törvényes függetlenségünk megsemmisitését vonnók magunkra. Bővebben és részletesen ki fogjuk fejteni okainkat és nézeteinket erre nézve azon javaslatunkban, melyet a közös viszonyok meghatározása és mikénti kezelése érdemében Fölségednek felterjesztendünk.

Az oktoberi diplomának alapján jött ugyan létre a febr. 26-dikai pátens, de messze tulterjeszkedett még annak határain is. Az egyes országoknak még azon jogait és külön érdekeit sem kimélte, melyek a közczélokkal és valóban közös érdekekkel nem állottak ellentétben. Inkább egybeolvasztásra, mint egyesitésre látszott irányozva; s e miatt nem valósulhatott Fölségednek azon atyai óhajtása, hogy *„egyes országainak alkotmányos szabadsága, népeinek benső szövetkezése által tartósan biztositva, szilárd alapokon fejlődhessék.“* Nem valósulhatott, a mit a sanctio pragmatica is kiemel, a kedélyek megnyugtatása és őszinte egyesülése. Négy évi tapasztalás végre tanusitotta, hogy azon alkotmány, melyet a pátens tartalmaz, a népek megnyugvását sem eszközölte s gyakorlatilag sem volt kivihető.

Irányunkban pedig ezen pátens még határozottabb s élesebb kifejezése volt a jogvesztés elméletének. Midőn Magyarország a sanctio pragmaticának elfogadása által lehetővé tette, hogy a fölséges uralkodóház alatt állott minden országok jövendőre is ugyanazon egy uralkodó alatt maradjanak, s egyesült erővel védjék meg és tartsák fen közös biztonságukat : szándéka bizonyosan nem az volt, hogy ezen egyesülés valaha még beolvasztásra is vezethessen, sőt magában a pragmatica sanctióban is határozottan kiköttetett az ország alkotmányos önállásának és törvényes függetlenségének sértetlensége. Már pedig azon veszélyt, melyet az oktoberi diploma hozna ránk a közös ügyeknek a jog és szükség határain tulterjesztett körvonalozásával, még súlyosabbá tenné a február 26-ikai pátens elfogadása.

E pátens szerint számos közjogi tárgyak, minden

megszoritás nélkül, egész terjedelmökben, oly közös törvényhozó testület köréhez tartoztak, melyben Magyarország képviselői, csekélyebb számuknál fogva, minden kérdésre nézve a többi országok képviselőinek nagy többségétől függtek volna, s ekkép azon érdekeink, melyeket ezelött hazánkra nézve saját törvényhozásunk intézett el, a többi országok érdekeinek lettek volna alárendelve. Kiterjedett volna ezen alárendeltség gyakran oly érdekekre is, melyek nem közös szempontból, hanem a többségben levő országok javáért határoztattak volna el, a mi jogtalan károsításunkkal. Sőt, miután a közösek gyanánt kijelölt nagyfontosságu tárgyak nagyobb vagy kisebb összeköttetésben állanak majd minden oly törvényhozási tárgyakkal, melyek az egyes országok törvényhozásának voltak fentartva : gyakran merülhettek volna fel oly eltérések, sőt nehézségek is, melyek okot vagy ürügyet szolgáltattak volna a tekintélyesebb, közös törvényhozásnak arra, hogy hatalmát terjeszsze s idővel a törvényhozó hatalomnak legnagyobb részét magához vonja.

A kormányzatot illetőleg, annak legfontosabb ágait a februári pátens, Magyarországra nézve, egy, a mi saját kormányunktól épen nem függő tisztviselői testület kezébe adta, mely mellett a közigazgatás többi részeinek vezetése a magyar kormányt illette. Tehát ugyanazon területen, ugyanazon honpolgárok felett, két, egymástól mindenben különböző közigazgatási hatalmat állitott fel. Lehet-e alkotmányos államban ily kétféle közigazgatást képzelni végtelen surlódások és folytonos zavar nélkül? — s nem alapos-e azon aggodalom, hogy végre vagy megakadna a közigazgatás, vagy a gyöngébbet az erősebb magába

olvasztaná? Alkotmányunknak és önálló belkormányzatunknak ily megsemmisitését elfogadni, legszentebb polgári kötelességünk tiltja.

Meg vagyunk mi győződve, hogy Fölségednek atyai szivén feküsznek Magyarország érdekei. Szivünkön hordjuk mi is ez érdekeket, mert hiszen azokhoz van kötve hazánk boldogsága. De azon ingatlan hitben élünk, hogy Magyarországnak helyesen felfogott érdekei között egyik legfontosabb: alkotmányos önállásunk megőrzése, melyet, valamint 1861-diki alázatos feliratunkban is kifejtettük, szem elől tévesztenünk nem szabad.

Fölséged maga is azt óhajtja: hogy ez ügynek elintézése közegyetértésen alapuljon. De lehetne-e közegyetértést reményleni oly megállapodásban, mely, a midön egyik országnak alkotmányos szabadságot ad, a másik országot fosztja meg századok óta fennállott s annyiszor ünnepélyesen biztositott alkotmányától? Tudná-e ez feledni a jogvesztést? S tudna-e jó lélekkel örülni amaz ily módon nyert alkotmányának?

Engedje tehát Fölséged, hogy követhessük inkább a legmagasabb trónbeszédnek azon útmutatását, mely az oktoberi diplomára és februári pátensre vonatkozólag minket arra utasit, hogy ha az e részben fölmerülő aggodalmak eloszlathatók nem lennének, „*egyedül oly módositási javaslatot terjeszszünk Fölséged elébe, mely birodalmának életföltételeivel öszhangzásba leend hozható.*“ Kimondottuk már 1861-iki feliratunkban is, hogy a birodalom fenállását koczkáztatni nem akarjuk. Most is távol van ily szándék tőlünk, s miután meggyőződésünk szerint az oktoberi diplomát és februári pátenst a mi hazánk életföltételeivel nem lehetne öszhangzásba hozni: fogunk igyekezni, hogy oly javaslatot terjeszszünk Fölséged elé, mely alkot-

mányos önállásunkat is megóvja s a birodalom életföltételeinek is megfeleljen.

Méltóztatott Fölséged kegyelmesen kijelenteni legmagasabb trónbeszédében, hogy : „*a fentebbi kérdések elintézésével szoros összefüggésben, söt válhatlan kapcsolatban áll az* 1848. *évi törvények azon részének átvizsgálása, illetöleg módositása, mely a fejedelmi jogok hatályára és a kormányzat hatáskörére vonatkozik.*"

Előadtuk mi Fölségednek már 1861-ki második alázatos feliratunkban is : hogy „vannak az 1848-ki törvények rendeletei között egyes pontok, melyeket a nép jogainak sértetlen fentartása mellett mi magunk is óhajtunk czélszerübben átalakitani és határozottabban kifejteni." Kijelentettük azt is, hogy „ha Fölséged kivánja a törvények bármi részben megváltoztatását, a kiegészitett országgyülés mindazon javaslatokat, miket erre vonatkozólag Fölséged felelős magyar ministeriuma előadand, tüstént tanácskozás alá veendi, s megállapodását Fölséged elé fogja terjeszteni." Késszeknek nyilatkozunk tehát most is arra, hogy — a mennyiben valamely törvénynek a törvényhozás rendes utján leendő megváltoztatása szükséges leend — az iránt alkotmányunk alapelveivel öszhangzó javaslatunkat fel fogjuk, annak idején, Fölségednek terjeszteni.

Buzgó ohajtása a magyar nemzetnek, hogy Szt-István koronáját mielőbb örökös királyának fejére tehesse, s a mit tizenhét év folytán súlyos események gátoltak, az végre teljesedésbe mehessen. Nem csupán ünnepélyes szertartás ez honunkban, hanem szükséges kiegészitése az alkotmánynak ; legszebb, legszelidebb és mégis legerősebb kapocs, mely a nemzetet királyához köti. Mindaddig, mig ez meg nem történik, min-

den megállapodásaink csak javaslatok maradnak, melyeket egyedül a koronás király szentesitése fog törvény erejére emelhetni. Reményeink addig, bármily kecsegtetők legyenek is, bizonytalan remények, melyeket egyedül a koronázott király valósithat. Politikai életünk jelenleg még kétes és ingatag, s annak ingatagságát csak Fölséged szüntetheti meg alkotmányunk tettleges visszaállitásával s ezt befejező megkoronáztatásával. Hallgassa meg tehát Fölséged e kérelmünket, s tegye lehetővé buzgó ohajtásunk minélelőbbi teljesedését.

Tisztelettel fogjuk mi venni és tárgyalni mindazokat, miket Fölséged, mint koronás királyunk, az ország szellemi és anyagi érdekeit illetőleg velünk majd alkotmányos úton közölni méltóztatik.

Sőt a mennyiben ez érdekekre nézve uj törvények alkotását, vagy a már létezőknek módositását sürgetőleg szükségesnek tartjuk, a több időt igénylő előmunkálatokhoz mielőbb hozzáfogunk, s megállapodásainkat Fölségednek, annak idejében, fel fogjuk alázatosan terjeszteni.

Mélyen érezzük mi : hogy szellemi érdekeink tekintetében is, még sokat kell pótolni és javitani törvényhozásunknak. Igyekezni fogunk, hogy e részben is teljesithessük, a mit a haza közjava kiván és polgári kötelességünk parancsol. Működéseinkben, az alkotmány alapelveiből kiindulva, irányadónak fogjuk mindenkor tekinteni az igazságot és méltányosságot a hon polgárainak minden osztályai iránt, vallás- és nyelvkülönbség nélkül. Tekintetbe veendjük különösen azt is, mit már 1861-diki alázatos feliratunkban is kimondottunk : „hogy a mindinkább fejlődő nemzetiségi érzet figyelmet igényel, s nem lehet azt a mult

időknek és régibb törvényeknek mértékével mérni. Nem fogjuk feledni, hogy Magyarország nem magyar ajku lakosai szintugy Magyarország polgárai, s mi őszinte készséggel akarjuk mindazt, a mit e részben az ő érdekeik és a haza közérdeke megkiván, törvény által biztositani." Mi a különböző nemzetiségek érdekeire vonatkozó törvények alkotásában is az igazság és testvériség elveit követendjük.

De különösen anyagi érdekeink azok, melyekre nézve a sok viszontagságos idők miatt aggasztólag elmaradtunk. Nehéz munka leend leküzdeni ezen elmaradás nyomasztó következményeit, de mi nem fogunk visszarettenni e nehéz munkától, mert életkérdés az nemzetünkre nézve. Politikai helyzetünk javulása elő fogja segiteni anyagi érdekeinket is, valamint anyagi helyzetünk emelkedése lényeges támasza leend politikai állásunknak. Szabad legyen reménylenünk: hogy Fölséged bölcsesége és atyai gondoskodása egyikben ugy, mint másikban elősegitendi ernyedetlen törekvéseinket. Szellemi fejlődésünk és anyagi haladásunk semmi tekintetben nem áll ellentétben a magyar koronához nem tartozó országok valódi és jogos érdekeivel; sőt midőn az nekünk erőt és sulyt kölcsönöz, neveli azoknak sulyát és erejét is; midőn bennünket emel, az egészet emeli.

Őszinte hálánkat nyilványitjuk Fölségednek azért is, hogy Horvát- és Tótország gyülését kegyelmesen fölszólitani méltóztatott, hogy gondoskodjék eleve a felől, miszerint jelen országgyülésünkön kellőleg képviselve legyen. Ugy tekintjük mi ezt, mint a magyar korona épségének fentartására s országgyülésünk kiegészitésére irányzott legmagasabb fejedelmi szándék tanuságát. Mi ezen országok, mint alkotmányos társaink

irányában, most is azon nézetben vagyunk, melyet már 1861-iki alázatos feliratunkban Fölséged elött kijelentettünk. Ujra ismételjük tehát, hogy : „ha Horvátország, mint ország, akar részt venni törvényhozásunkban, ha előbb tisztába akar jőni velünk azon föltételekre nézve, melyek mellett közjogi állását Magyarországgal kész összekötni, ha ezek iránt ugy akar velünk érintkezni, mint nemzet nemzettel : mi azt sem fogjuk visszautasitani.“ Őszinte bizalommal nyujtunk neki testvéri kezet, csak országunknak s a magyar koronának épsége és alkotmányos önállása fentartassék.

De tiszteletteljes köszönetünk mellett azon aggodalmunkat sem hallgathatjuk el, hogy midőn a legmagasabb trónbeszéd Horvát- és Tótországról szól, Dalmátiát sehol meg sem emliti. Ezen ország Horvát- és Tótországgal együtt a magyar koronához tartozik, s midön Fölséged kiindulási pontul tüzte ki a pragmatica sanctiót, mely határozottan kimondja, hogy a magyar korona országait nem lehet egymástól elválasztani : nem fogja bizonyosan akarni, hogy a magyar koronának annyiszor ünnepélyesen biztositott épsége még továbbra is csorbitva legyen.

A horvát országgyülésnek 1861-ki határozatait, melyeket Fölséged velünk közleni méltóztatott, akkor véljük legczélszerübben tárgyalhatóknak, ha majd azon országoknak képviselőivel, vagy a kiegyenlités végett kiküldött megbizottjaival együtt tanácskozhatunk s e tárgyat az ő hozzájárulásukkal intézhetjük el.

Köszönetünket fejezzük ki Fölségednek azon fejedelmi gondoskodásáért is, melylyel a Magyar- és Erdélyországok egyesüléséből folyó viszonyoknak végleges elintézését szivén hordja. Megvetették e viszo-

nyoknak alapját azon törvények, melyek 1848-ban Magyar- és Erdélyország egyesitéséről e két ország közös egyetértésével hozattak s királyi jováhagyás által ünnepélyesen szentesittettek. De sok van még e részben elintézendő, s mi nem hozzuk kétségbe, hogy minden részről megnyugtató, igazságos és méltányos megállapodás eszközlésére komoly megfontolás és elörelátás leend szükséges. Minket az ezek fölötti tanácskozásokban testvéri szeretet érzelmei fognak vezetni; alapja reményünknek azon bizalom, hogy tőlünk senki sem kiván olyasmit, a mi veszélyeztethetné alkotmányunk alapelveit.

Horvátországnak és Erdélynek országgyülésünkre lett meghivása elháritott egy sulyos akadályt, mely 1861-ben leginkább gátolta törvényhozási működésünket. Engedje Fölséged kérnünk és reménylenünk azt is, hogy országunk kiegészitő részének, Fiuménak, valamint azon testületeknek is, melyeket az $184^7/_8$-ki V. törvényczikk a magyar országgyülés alkatrészeihez számit, országgyülésünkön leendő képviseltetését Fölséged királyi hatalmával eszközölni fogja.

Azon honfitársainkra nézve, kik politikai vádak folytán lettek elitélve, tisztelettel, őszinte bizalommal újitjuk meg Fölséged előtt már 1861-ben is fölterjesztett kérelmünket, s kiterjesztjük azt a közelebb lefolyt évek alatt hasonlóan elitélt, vagy vád alatt levő honfitársainkra is. Hallgassa meg Fölséged kérelmünket s erősitse meg ez által is a nemzet azon bizalmát, hogy az ujabb korszak, melyet Fölséged alkotmányos érzelmeitől oly bizton várunk, eltörli a multnak szomoru maradványait s enyhiti a keblek vérző sebeit.

Tudjuk, s őszinte hálaérzettel ismerjük el, hogy

Fölségednek atyai szándéka: eloszlatni azon aggodalmakat, elháritni azon akadályokat, melyek függő közjogi kérdéseink elintézését eddig gátolták. Multat és jelent összehasonlitva, örömmel látjuk, hogy a kiindulási pont, czél és eszközök e kettőben lényegesen különbözők. A mult végtelen aggodalmakkal sujtott; a jelen egy szebb jövő reményével kecsegtet.

Megnyitotta Fölséged működésünknek az alkotmányos tért, s mi e téren örömmel teljesitendjük polgári kötelességünket. Törekvéseinknek azonban csak ugy lehet sikere, ha törvényhozási működéseinkben azon erős hit kiséri lépteinket, hogy a mit a király és nemzet együtt megállapitottak, azt csak a király és nemzet egyesült akarata változtathatja meg. E hitnek pedig egyedül az elvileg is elismert, tettleg is életbeléptetett jogfolytonosság lehet alapja.

Fölséged nem akar absolut fejedelmi hatalommal nekünk uj alkotmányt octroyálni, s mi, kiket a magyar alkotmánynak jogilag fönálló alaptörvényei kötnek, ily octroyált alkotmány szabad és önkéntes elfogadására nem is volnánk feljogositva. Fölséged, a pragmatica sanctióból kiindulva, szólit föl bennünket, hogy alkotmányos uton módositsuk, a mi törvényeinkben hibás, pótoljuk, a mi hiányos. De az ország most is folytonosan absolut kormányzat alatt áll. Alkotmányunk, melynek alapján kellene gyakorolnunk a törvényhozási jogot, lényeges részeiben még most is fel van függesztve. Szentesitett törvényeink, melyekre nézve Fölséged maga is kegyelmesen elismeri, hogy alaki törvényességök kifogás alá nem eshetik, tettleg nem létezőknek tekintetnek; ellenben oly rendeletek, melyek alaptörvényeink mellőzésével, sőt azok ellenére adattak ki, s a hon polgárainak legszentebb érdekeit

sértik, sőt az egyes vallásfelekezeteknek benső nyugalmát is folyvást zavarják, most is nagy részben fentartatnak; parlamenti kormányunk, felelős ministereink nincsenek; a köztörvényhatóságok, megyék, kerületek, városok alkotmányos állásukat még most sem nyerték vissza, s a közigazgatás minden ágaiban absolut rendszer uralkodik. Két, egymástól független tisztviselői testület viszi hazánk területén a közigazgatást, melyeknek egyike sem alkotmányos, sőt egyike még azonfelül idegen is, a mennyiben a magyar kormányhatalomtól semmi függésben nincsen.

Jogfolytonosságot kérünk tehát Fölségedtől törvényeink értelmében, különösen parlamenti kormányt, felelős ministeriumot és a köztörvényhatóságok alkotmányos helyreállitását. Mi csak a törvény teljesitését kivánjuk; mert a nem teljesitett törvény holt betü, jogfolytonosság nélkül az alkotmány nem él. Nem kérünk mi politikai lehetetlenséget; nem szándékunk a birodalom biztonságát veszélyeztetni vagy fejedelmünk törvényes jogait csorbitani, s méltányolni fogjuk mindig a társországok jogos igényeit. Nagyfontosságu közérdekeknek tekintjük mi is ezeket, de meg vagyunk győződve, hogy a felelős magyar ministerek kinevezése és a köztörvényhatóságoknak alkotmányos helyreállitása e nagyfontosságu közérdekekkel nincs ellentétben.

Tudjuk, hogy azok után, mik tizenhét év óta, befolyásunk nélkül történtek, az átmeneti korszaknak sok nehézségei lesznek; tudjuk, hogy a közigazgatás több ágainak tettleges átvétele és rendezése hosszabb időt igényel s talán némi bonyodalmakkal is jár, melyeknek tisztába hozatala nagy óvatosságot fog kivánni. De még e tekintetek sem teszik mulhatlanul

szükségessé az absolut rendszernek további fentartását, nem zárják ki annak lehetőségét, hogy alkotmányunk tettleg éljen azalatt is, mig az egyes törvények módositása fölött tanácskozunk.

Átmeneti korszakban a felelős ministeriumnak eljárása sem lehet mindenben oly szorosan szabályszerü, mint a soha meg nem zavart s félbe nem szakasztott alkotmányos élet rendes folyamában. Országgyülésünk ezt mindig figyelembe veendi, s a felelős magyar ministeriumnak, mint parlamenti kormánynak, eljárását mindazokra nézve, mik a kiegyenlitésnek alkotmányos úton eszközlését, a közigazgatásnak átvételét s időközben vezetését illetik, szigoruság helyett méltányos elnézéssel fogja megitélni ; sőt az e czélokra intézett őszinte törekvést lehetőleg támogatni is kész leend.

El lesznek ily módon hárithatók a netalán fölmerülő nehézségek, s el fognak bizonyosan hárittatni, ha e részben az országgyülésnek buzgó igyekezetét Fölségednek királyi hatalma is kegyelmesen támogatja. Alkotmányunk ily lényeges részének visszaállitása emelni fogja a nemzet bizalmát, s megszüntetni azon aggodalmat, mely az ohajtott sikert leginkább gátolhatná. A felelős ministerium birni fogja, kineveztetésénél fogva, Fölséged bizalmát, birni fogja, mint parlamenti kormány, az országét is. E kettős bizalom alapján tehát, folytonosan érintkezve mindkét részszel, közreműködése által könnyiteni fogja az országgyülési egyezkedések menetét, felvilágositásaival sok kétséget előlegesen eloszlathat s az eltérő véleményeket közelebb hozhatja egymáshoz. Sőt hivatalos állásánál fogva gyakrabban érintkezvén Fölséged többi országainak

államférfiaival, előmozdithatja e részben is sok nehéz kérdésnek kiegyenlitését.

Ha ellenben Fölséged e jogos és méltányos kérelmünket nem teljesitené, s az absolut kormányzati rendszert ezentul is föntartva, megtagadná tőlünk a parlamenti kormány és felelős ministerium visszaállitását, sulyos aggodalom fogná el ismét kebleinket, s ingatag reményünk nehezitené lelki nyugalmunk megőrzését, melyre pedig az elénk tüzött nehéz kérdések megoldásánál oly nagy szükségünk van. Jelen országgyülésünk összehivatott a pragmatica sanctio által is biztositott alkotmány alapján. Feladata: módositani törvényeink némely lényeges pontjait; megkoronázni Magyarország királyát, s a haza boldogabb jövőjét megalapitani. Vegye kegyelmesen tekintetbe Fölséged: minő helyzet lenne az, ha az ország ugyanakkor, midőn képviselői által ezen alkotmányos jogot gyakorolja, minden egyebekben alkotmányon kivül állana?

A parlamenti kormány s felelős ministerium mellett másik lényeges kelléke alkotmányunknak: a megyék, kerületek és városok hatósági törvényes önkormányzata. S e kettő válhatlan kapcsolatban áll egymással.

Magyarország minden institutióit az önkormányzat eszméje lengi át; a közigazgatás támogatására ez egyesiti a legjobb erőket; ez nyujt nyilvánossága által a visszaélések ellen legbiztosabb ellenőrséget, ez korlátolja a tisztviselői hatalom jogtalan tulterjeszkedését. Alkotmányos életünk folytán ez óvta meg hazánkat a bureaucraticus rendszertől, mely az ország institutióival, nyilvános életével, szokásaival egyenes ellentétben áll.

Mig vissza nem állittatik a köztörvényhatóságok-

nak azon önkormányzata, melyet az alkotmány kijelölt : addig a nép alkotmányos működése nem lehet segélyére a közigazgatásnak. Nyilvánosság hiányában az ellenőrködés is hiányos lesz, s ezalatt a tisztviselők iránti bizalom szenved leginkább, a közigazgatás pedig más uton annyi költség-kiméléssel czélszerüen alig lesz rendezhető. A köztörvényhatóságok önkormányzata egyik fő része az ország belkormányzati önállóságának, melyet pedig Fölséged is méltóztatott legkegyelmesebben elismerni.

Őszintén óhajtja mindenki, hogy a fönforgó fontos kérdések közmegnyugvással egyenlíttessenek ki. De közmegnyugvást czélszerü változtatásokra nézve is csak ugy lehet biztosan reményleni, ha a tárgy és helyzet ismerete által érlelődnek az eszmék a nép körében is, ezt pedig semmi sem eszközli könnyebben, s az elfogultságot és az ismeretlentőli alaptalan félelmet semmi sem győzi le hamarabb, mint a nyilvános eszmecsere. A mit e részben a sajtó tehet, az inkább csak elméleti, s minden esetre kisebb körre van szoritva ; midőn ellenben azon nyilvánosság, mely a köztörvényhatóságok alkotmányos életével párosul, gyakorlati téren hozza össze különböző vidékekről az embereket s az eszmecsere által tisztult fogalmak messze elágazva hatnak ki a népnek alsóbb rétegeire is. Meg vagyunk tehát győződve, hogy azon közmegnyugvást, mely nélkül a kiegyenlités áldást hozó alig lehet, semmi jobban elősegíteni nem fogja, mint a köztörvényhatóságok alkotmányos önkormányzatának visszaállitása.

Nem is tartunk mi attól, hogy a köztörvényhatóságok ezen visszaállításából, habár ideiglenesen is lényeges nehézségek származzanak az állam kormány,

zatára; mert meg vagyunk győződve, hogy az országgyülés idő közben is kész leend megadni Fölséged felelős magyar ministeriumának azon hatalmat és segédeszközöket, melyek ily nehézségek elháritására szükségesek lesznek.

Bizton reméljük ezeknél fogva, hogy Fölséged kegyelmesen teljesítendi e kérelmünket, melyet alaptörvényeink rendelete, a közigazgatás érdekei és politikai czélszerüség egyaránt támogatnak.

Ime, föltártuk őszinte bizalommal érzelmeinket és ohajtásainkat Fölséged előtt. Tiszteletünk, szeretetünk és ingatlan hűségünk legszentebb tárgyai e földön: a Haza és Király; s e kettőnek egyesült érdeke, főczélja törekvéseinknek. Alkotmányunk alapja a törvény; zárköve a királyi hatalom, s e kettőnek hódolni legfőbb polgári kötelesség. Csak akkor volna e kötelesség nyomasztó, ha egy részről a törvény, más részről a király akarata állandó és ki nem egyenlíthető ellentétbe jönnének egymással. De azon kegyesség, melylyel Fölséged hű magyar népéhez szólott, s azon alkotmányos érzelmek, melyeket Fölséged legmagasabb trónbeszédében ismételve kifejezett, biztos reményt nyujtanak, hogy a néha fölmerülő véleménykülönbségek mellett sem fogunk soha ily ki nem egyenlíthető kinos helyzetbe jutni. Fölséged nem fog tőlünk oly áldozatot követelni, melyet a pragmatica sanctióban kitüzött közös czél mulhatlanul nem igényel; mi pedig e czélnak biztositására mindent hiven teljesitendünk, a mit kötelességünk parancsol és hazánk közjava kiván.

Fölséged bölcsesége atyai kegyességel fogja méltányolni szoros ragaszkodásunkat alkotmányunkhoz, mely a mi szabadságunknak is, Fölséged trónjának

is legerősebb támasza. Bizonyitják a történelem lapjai, hogy azon nemzeteknél volt mindig legbiztosabb a trón, melyek legszilárdabb hűséggel védték alkotmányos törvényeiket.

Legyen meggyőződve Fölséged, hogy ragazkodásunk ősi alkotmányunkhoz, s ragaszkodásunk Fölséged királyi házához, melyet nemzetünk az alkotmány alapján önként és szabadon emelt Magyarország trónjára, ugyanazon egy forrásból ered : a kegyeletnek legtisztább forrásából.

Kik egyébiránt mély tisztelettel vagyunk

Pesten, 1866. évi február hó 24-dik napján

Császári Királyi Fölségednek

legalázatosabb szolgái :

Magyarországnak országgyülésileg egybegyült képviselői.

Szentiványi Károly s. k.
a képviselőház elnöke.

Tóth Vilmos s. k.
a képviselőház jegyzője.

IV.

DEÁK FERENCZ BESZÉDE

a képviselőház február hó 22-ki ülésében.

Felirati javaslatunk 31. szakaszában az 1848-iki törvények átvizsgálására vonatkozólag két eszme van kimondva. Egyik eszme az : hogy „vannak az 1848-diki törvények rendeletei között egyes pontok, melyeket mi magunk is óhajtunk czélszerübben átalakitani és határozottabban kifejteni.“ A másik eszme pedig az : hogy „ha ő Felsége kivánja a törvények bármi részbeni megváltoztatását : a kiegészitett országgyülés mindazon javaslatokat, miket erre vonatkozólag ő Felsége felelős magyar ministeriuma előadand, — tüstént tanácskozás alá veendi, s megállapodásait ő Felsége elébe fogja terjeszteni.“

Ezen két eszme természetes következménye a magyar közjog azon elvének, miszerint a kezdeményezési jog hazánkban mind a királyt, mind a nemzetet külön külön megilleti.

A nemzet képviselői által, a ministerium beavatkozása nélkül, maga gyakorolja e jogot; a király pedig nálunk is, mint más alkotmányos országokban, hol felelős ministerium létezik, csak ezáltal gyakorolja kezdeményezési jogát.

Ezek szerint az 1848-iki törvények átvizsgálását kivánhatja ő Felsége is, kezdeményezési jogánál fogva, de a szükséges javaslatokat e részben csak felelős ministeriuma által tétetheti. Kivánhatja és megkezdheti azt a nemzet kezdeményezési jogánál fogva az országgyülése is, és javaslatokat készithet a felelős ministerium beavatkozása nélkül. Az emlitett törvények tehát igy is ugy is revisio alá kerülhetnek.

Sőt miután az ország, ha felirati javaslatunk elfogadtatik, azonnal hozzá kezd azon javaslat kidolgozásához, mely a közös viszonyoknak meghatározására s azok kezelési módjának megállapitására vonatkozik : nem is mellőzheti azt, hogy az 1848-iki törvények ama részeit, melyek a közös viszonyok iránti javaslattal kapcsolatban vannak, át ne vizsgálja, s egyiket a másikkal öszhangzásba ne hozza.

Teszi ezt a nemzet saját kezdeményezési jogánál fogva. Lehet, hogy a végeredmény ugyanaz lesz, mintha az átvizsgálást a felelős ministerium hozta volna javaslatba. De lényegesnek tartom elvileg is a két kezdeményezési jog mikénti gyakorolhatására nézve azon különböztetést, melyet mi feliratunkban kimondottunk, s melyet a módositvány teljesen mellőzött, csak hogy a felelős ministerium megemlitését feliratunkból kitörölhesse.

Kihagyja a módositvány felirati javaslatunk 32. szakaszából azon lényeges eszmét, hogy politikai életünk ingatagságát csak ő Felsége szüntetheti meg alkotmányunk tettleges visszaállitásával (helyes) és ezt befejező megkoronáztatásával. E határozott fogalom helyett a módositvány csak a remény teljesülésének feltevéséről szól. Pedig ezen ingatagság megszüntetésére sem remény, sem feltevés nem elegendők,

hanem valóságos tény szükséges : az alkotmány visszaállitásának (ugy van) s az ezt befejező megkoronáztatásnak ténye. (Viharos tetszés.)

A módositványt inditványozó képviselőtársunk nyiltan kimondotta előadásában, hogy ő mindezeket azért akarja kihagyni a felirati javaslatból, mert ő nem pártolja a jogfolytonosságot, s a végkiegyenlités iránti megállapodás előtt nem akarja sürgetni a felelős ministeriumnak és a köztörvényhatóságoknak alkotmányszerinti visszaállitását.

Magyarország közjogának egyik alapelve az: hogy törvényt alkotni, módositani vagy eltörölni csak a király és nemzet egyetértésével lehet. Másik alapelv az : hogy a törvényhozó hatalomnak azon részét, mely a fejedelmet illeti, csak a koronázott magyar király gyakorolhatja. Harmadik alapelv az : hogy a király koronázás előtt köteles kiadni a koronázási hitlevelet, melyben ünnepélyesen igéri, hogy az ország jogait, szabadságát s törvényeit szentül megtartja és másokkal is megtartatja. E három közjogi alapelv ellenében miként nyugodhatnánk meg abban : hogy alkotmányunk, melyet állami alapszerződés, szentesitett törvények és királyi hitlevelek ünnepélyesen biztositottak, s melyet soha csak egy óráig sem volt jogos megszüntetni : hadd szüneteljen tovább mindaddig, mig annak lényeges részét át nem alakitjuk! (Igaz.)

Ha vissza nem állittatik az alkotmány : minek alapján adja ki a király a koronázási oklevelet? Az uj megállapodások még nem lesznek törvények, mert azokat csak koronázás után lehet szentesiteni ; a régi törvények pedig fel vannak függesztve, és tettleg nem élnek. Minő jogokat biztosit az inaugurale diploma

a nemzetnek? Azokat-e, a melyek fel lettek függesztve és vissza nem állitva, vagy azokat, melyek koronázás után adatnak? (Ugy van.)

Valóban visszás helyzet az, melyből kimenekülni csak a törvények rendeleteinek teljesitése által lehet, s meg vagyok győződve, hogy a kimenekülés halogatása a bajt nem enyhiti, sőt növelni fogja.

Nem fogom fel azoknak nézetét, kik azt mondják, hogy miután a jogfolytonosság elvben el van ismerve, nyugodjunk meg abban, s ne kivánjunk többet A jog, mely nem érvényesithető, aligha többet ér az üres szónál (ugy van), s nem hiszem, hogy sok ember találkozzék, a ki beérje azzal, hogy valamely lényeges jogát elismerték, de tettleg azzal élni nem engedik! (Helyes.) A kit elzártak, nem sokat nyer vele, hogy szabadságához jogát elismerik, de szabadon nem eresztik. (Helyes. Derültség.) A kit vagyonától megfosztottak, aligha meg fog nyugodni, ha jogát azon vagyonhoz elismerik, de tulajdonát vissza nem adják. (Ugy van.)

A jognak elismerése által csak az ok vagy ürügy van elháritva, melynél fogva a tettleges életbelépés meggátoltatott; de nincs megszüntetve a joggal viszonyos kötelezettség, mely az elismerés után még erősebb. (Helyes.)

Azt fogja talán valaki mondani: hogy mindezek csak magánviszonyokra vonatkozó észrevételek, melyek az állami viszonyoktól lényegesen különböznek. Igenis, különböznek, a mennyiben egy egész nemzet szabadságáról, törvényes jogairól van itt szó. Azt is mondhatja talán valaki: hogy a tettleges jogfolytonosságnak megtagadása nem tagadása a jognak;

de, bocsánat, a jogfolytonosság megtagadása nem egyéb, mint a jognak folytonos tagadása! (Helyes. Igaz.)

Egyébiránt az általunk követett jogfolytonosság nem elv, hanem azon kétségtelen elveknek, melyeket ő Felsége is elismert, legszorosabb logicai következménye. (Ugy van.) Alkotmányos elv az: hogy a törvényhozás rendes utján alkotott törvényeket csak a törvényhozás rendes utján lehet ismét megváltoztatni. (Helyes.) Alkotmányos elv az: hogy a törvények megtartandók, mig azokat a törvényhozás meg nem változtatja. Miután pedig Magyarország törvényei a törvényhozás rendes utján lettek alkotva, s azokat az alkotmányos törvényhozó hatalom eddig meg nem változtatta, egyszerü, világos és szoros következtetés az, hogy meg kell azokat tartani. (Ugy van.) És ez a tettleges jogfolytonosság. (Élénk helyeslés.)

De nem ereszkedem mind ezen, részint itt megemlitett, részint talán még előhozható okoskodások bővebb részletezésébe, hanem átmegyek arra, hogy maga ő Felsége a trónbeszédben nem ily játékszerü okoskodásokat hozott fel a jogfolytonosság ellen, hanem egy nagy fontosságut, egy igen sulyosat. Megjegyezte már Komárom városa érdemes képviselője, hogy ő Felsége nem mondja, hogy elvben elismeri a jogfolytonosságot, hiszem, hogy azok, a kik a trónbeszéd készitésére befolytak, nem szorultak sophismára, hanem használták a legnagyobb, a legsulyosabb argumentumot, a l e h e t e t l e n s é g e t.

Ezen szó, uraim, l e h e t e t l e n s é g, igen nagy szó, kivált midőn egy nemzet egész alkotmányos létének ellenében állittatik fel. A mi valóban lehetetlen, azt létrehozni sem ész, sem erő nem képes. A lehetetlenség oly hatalom halandó életünkben, mint

a hitregéknek fatuma, melyet még ama pogány istenek sem valának képesek megtörni. De a közéletben gyakran lehetetlennek látszik az is, a mi felette nehéz; — gyakran lehetővé vált, a mit lehetetlennek mondottak. A lehetetlenség előtt hátrálni lennénk kénytelenek. Felirati javaslatunkban is kimondottuk, hogy mi politikai lehetetlenséget nem kivánunk. (Ugy van.) De ha az, mi röviden lehetetlenségnek mondatik, csak sulyos nehézségekből áll, oly nagy fontosságu közérdek miatt, minő a nemzet alkotmányos élete: készek vagyunk mindent megtenni, a mi hatalmunkban és szabadságunkban áll, e nehézségek elháritására.

Elismertük mi felirati javaslatunkban a helyzet nehézségeit, kimondottuk, hogy nem szándékunk a birodalom biztonságát veszélyeztetni, vagy fejedelmünk törvényes jogait csorbitani. Kimondottuk, hogy méltányolni fogjuk mindig a társországok jogos igényeit. Nem hoztuk kétségbe, hogy ezen átmenet bonyodalmakkal jár, melyeknek tisztába hozatala nagy óvatosságot fog kivánni; s készeknek nyilatkoztunk elnézésre is a felelősség elvének szigoru alkalmazása helyett. Tettük mindazt, hogy alkotmányunk helyreállitását elérhessük; tettük azon őszinte szándékkal, hogy a kiegyenlitést előmozditsuk. (Helyeslés.) És ime, gunyra találtunk (ugy van) azoknál, kik oly gyakran opportunitást emlegetnek, nevetségessé akarták tenni azon felelősséget, melynek irányában szigoruság helyett méltányos elnézést igértünk, csakhogy könnyitsük az átmenetet, s ennek folytán a kiegyenlitést. Ime, t. ház, most akartunk a jog szigorától eltérni opportunitási tekintetből, és kik vetik ezt szemünkre? Nem azok, kik a jogot veszik kizárólagosan tekintetbe, hanem azok, kik a jog mellett, sőt

talán a felett az opportunitást emlegetik leginkább. (Ugy van.)

A nemzet bizalommal járul ő Felségéhez, mert bizalomra lett felszólitva. A nemzet aggódik, s bizalommal mondja fejedelméhez: Uram, legszentebb közjogi elvünk van veszélyben: a jogfolytonosság elve, mely nélkül nincs alkotmányunk; mentsd meg ez elvet, ismerd el tettleg a jogfolytonosságot, állitsd vissza az alkotmányt! Erre ő Felsége csak megelőzőleg szólott, s ön polgártársaink, ön képviselő társaink máris azt mondják: nem lehet ezt kérni, e kérést ki kell hagyni, mert ha beveszszük, koczkáztatjuk a sikert, mert ennek visszaállitása lehetetlen.

Vajjon, kérdem, ki mutat több bizalmat a fejedelemhez? Az-e, ki azt mondja: Uram, nyugtass meg; minden lehetetlen nem lehet, teljesitsd a nemzet kérelmét! A bizalom ezen szavának ki akarja utját állani? Azok, kik opportunitást emlegetnek (helyeslés), azok, kik előre kimondják az itéletet, a lehetetlenség itéletét, csak azért, mert a fejedelem kimondta, de a fejedelem egész átalánosságban szólott, nem mondta, hogy semmit sem lehet visszaállitani az alkotmányból, nem mondta, hogy semmi részét az alkotmánynak tettleg el nem ismerheti, mindezt ő nem mondta, hanem kimondják azok, kik a trónbeszédre hivatkoznak opportunitásból. (Helyes. Ugy van!)

Nem lehet, uraim, hogy az annyiszor emlegetett opportunitásra nézve ki ne mondjam nézetemet; hisz ugy látszik, hogy minden mozgalmas, nehezebb, komolyabb időknek meg vannak jelszavai, és ugy látszik, hogy ezen országgyülés jelszava az opportunitás.

Uraim, az opportunitás igen fontos érv ott, hol törvény alkotásáról van szó, legfőbb tekintet akkor,

midőn uj törvényt kell alkotni, mert akkor nem szükséges kérdésbe venni, törvényes-e ezen törvény, mert a mint a törvényhozás rendes utján megalkottatik, azonnal törvényes, mert törvény (helyeslés); ott azt kell tekintetbe venni, vajjon opportun-e az alkotandó törvény vagy nem, megfelel-e a nemzet kivánalmának, az állam szükségének, előbbre viszi-e a nemzet felvirágzását; egy szóval : alkalmatos-e arra, hogy a nemzet politikai életét támogassa és továbbra kifejtse? Hanem midőn meg, vagy meg nem tartásáról van szó, az opportunitással igen, de igen nagyon kényesen kell bánni. (Helyeslés.)

Azt tapasztaltam, hogy sokan az opportunitás szót akkor használják a már meghozott törvények meg nem tartására nézve, ha a törvény nem szól mellettük; tehát ellentétbe teszik a positiv fennálló törvénynyel, sőt a jelen esetben egy jogilag fennálló alkotmánynyal. (Helyeslés.)

Ime a világ egyik legelső szabad népe, a hajdani Róma, állami virágzásának korszakában felállitotta a dictaturát mint elvet; ez nem volt egyéb, mint az opportunitás eszköze, midőn az állami, a polgári szabadságot meg kellett menteni. A törvény felfüggesztetett és dictator kezébe adatott. De kérem, uraim, ez csak hat hónapra történhetett, továbbra nem; oly opportunitás, mely 17 évig tart, s melynél még azután is azt tanácsolják nekünk, hogy tartsuk meg és fogadjuk el továbbra is (zajos helyeslés és taps), az ily opportunitás czélszerü nem lehet; mert hogy az opportunitás czélszerü legyen, szükséges, hogy tovább ne tartson, mind a meddig a czél : az ország, az állam megmentése, m u l h a t l a n u l megkivánja (éljenzés); szükséges hogy az a jogokat el ne törülje,

hanem, hogy annak megszüntével azonnal ismét életbe lépjenek a jogok. Oly opportunitás, mely mindezekre nem vigyáz, épen nem opportunitás; hanem — saját nevén nevezve — absolutismus. (Ugy van!)

Az opportunitást, szemben a törvénynyel, igen nehéz megvédeni. A „quid juris“ látszik a törvény szövegéből, mutatja azt a gyakorlat, s érti rendesen minden ember — kivált közdolgokban. A „quid consilii“ rendesen a politika mezején tapogatódzás; igen nehéz nagyon gyakran megitélni, hogy mi a valóságos „quid consilii;“ igen nehéz azért, mert annak minden factorait, kivált korunkban, igen nehéz ismerni. Példát hozok fel: 1847-ben összejött a pozsonyi országgyülés; tanácskozott Magyarország közügyeiről, épen nem magának a constitutiónak alapelveiről, hanem tanácskozott az administratio kérdéséről. Alakultak pártok, különfélék voltak a nézetek; a legelőbbrelátó politikus is Magyarországban legfeljebb csak azon combinált volna, vajjon egyiknek lesz-e többsége vagy a másiknak, és ha igy vagy ugy dől el a dolog, mennyi kárt, mennyi hasznot tesz a közigazgatásnak. (Derültség.) Azonban száz mértföldnyire megtiltanak egy lakomát; Francziaország fegyvert fog, forradalom lesz, és két hónap mulva az egész magyar alkotmány át van alakitva másként, és pedig ugy, a hogy előbb el sem kezdék, még róla nem is álmodtak.

Tehát az opportunitást oly körülmények idézték elő, melyek az ember előtt tudva nem lehettek. És hogy mennyire téved az opportunitási politika, arra ismét példákat hozok fel: Szomoru események voltak az 1848-dikiak. A harcz bevégeztetett. A nyugalom helyreállt. Nem volt, ki ő Felsége fegyveres ere-

jének ellen tudott, vagy ellen mert volna állani. Az a kérdés forgott fenn, mi történjék? A jog Magyarország irányában azt parancsolta volna, állittassék helyre a magyar alkotmány; és ha valamelyik része hiányos, vagy ő Felségének nem tetszik, mert más kifogása van ellene, változtassanak meg. Előállottak az opportunitás emberei, és azt mondták: „Nem, uram! Igaz, hogy jogilag ugy kellene történnie, de a „quid consilii" parancsolja, hogy alakits ezen birodalomból egy nagy központositott egységes birodalmat."

Ő Felsége hallgatott az opportunitás politikusaira. Tiz esztendeig folyt ezen opportunitási politika, minő sikerrel — azt tudjuk! Számos államadósság és seregeink vitézsége daczára is egy provinczia elvesztése lett az ára. Hiszi-e valaki, hogy azon urak eltalálták az opportunitási politikát? Hiszi-e valaki, hogy az jobb volt, hasznosabb volt mind ő Felségére, mind a birodalomra nézve, mint lett volna a jog politikája? Ő Felsége maga is belátta, sőt mondhatni, érezte, hogy ezen politika, melyet az opportunitás akkori emberei tanácsoltak, nem vezethet czélhoz. Elmondta, hogy ő más utra akar térni, hogy nem akar absolut uralkodni, hanem ád constitutiót. Előálltak ismét az opportunitás emberei; nem azok, de mások (derültség), de mindenesetre az opportunitás emberei: Uram, a jog azt kivánja, hogy az 1848-ki törvényeket állitsd helyre, és azon állapotot, melyet azon törvények megállapitottak; azonban ez nem lesz opportunus; tegyünk másként; visszamehetünk talán a régire; eltörülhetnők egy részét az 1848-ki törvényeknek.

Arra csinálták az octoberi diplomát, mely az opportunitás munkája, s némely országoknak talán

hasznos is lehetett, de Magyarországra nézve nem volt áldásos.

Ez volt második lépése az opportunitásnak.

Ő Felsége látta, hogy az octoberi diploma nem elégiti ki népeit. Előállott az opportunitás egy harmadik embere, és megcsinálta a februári pátenst. Azt mondta: Szépen, csendesen elérjük mindazt, mit milliókkal és nem tudom mennyi fegyveres katonával nem tudtunk elérni, a szabadság paizsa, vagyis inkább a szabadság álarcza alatt. (Zajos helyeslés.)

A következmény megmutatta, hogy az opportunitás ezen embere is hibázott.

Ő Felsége felfüggesztette az opportunitási politika ezen szüleményét is. És most hazánkhoz s átalában népeihez fordul. Ne csodálkozzanak az opportunitás emberei, ha ennyi csalódásaink után egy kissé óvatosak vagyunk minden tartózkodás nélkül reá lépni azon politika ösvényére, melyet ők tanácsolnak. Meg tudunk mi alkudni a körülményekkel, és azt hiszem, meg is fogunk alkudni mindenkor, midőn az ország közjava azt kivánja, és ugy megtörténhetik, hogy alkotmányunk felforgatását ne vonja maga után. (Zajos helyeslés.)

Előhozzák például őseinket! Áldás hamvaikra! Ők megtartották a hazát! De talán még több része volt hazánk megtartásában annak, hogy a törvényhez ragaszkodtak, mint annak, hogy az opportunitás politikáját üzték. Higyjék el, uraim, ha nagyon könnyen állottak volna az opportunitás politikájára, lehet, hogy az ország most gazdagabb volna, de magyar bizonynyal nem volna. (Zajos helyeslés és taps.)

Hivatkoznak különösen Magyarország nagy I. Lipót királyára, és az arany bulla ismert záradé-

kára. Engedjék meg, hogy én is ebből az esetből, melyet ők emlitettek, vonjak parallellát a mostani viszonyokra.

Az arany bulla záradékában, mint tudja a tisztelt ház, az foglaltatott, hogy a törvények és szabadság ellen kiadott rendeletek ellenében ellentállást fejthessen ki minden egyes főur vagy nemes, vagyis röviden : az ellentállási szabadság.

Ezen szabadságot használták is őseink több kevesebb szerencsével nem egy alkalommal; hanem bizony a tapasztalás azt mutatta, hogy valami nagyon hasznos ezen szabadság használata nem volt az országra nézve.

I. Lipót alatt bekövetkezett azon catastropha, melyben Magyarország alkotmányos jogai és alkotmányos szabadsága eltöröltettek, vagy legalább felfüggesztettek annyira, hogy a német rend harczias nagymesterét, Ambringen Jánost, nevezte ki ő Felsége az akkori uralkodó Magyarország kormányzójává. Sulyosan szenvedett a nemzet, sulyosan annálinkább, mert azt még vérpadok és üldözések is kisérték. Sikerült végre ő Felségét felvilágositani a magyar államférfiaknak, kik között igen nagyon fő helyet foglalt el — áldás emlékére — Széchenyi Pál, a kalocsai érsek. Ő Felsége végre meggyőződött, hogy azért, mert egy összeesküvés okot adott a felfüggesztésre, melynek folytán az összeesküvés tagjai bünhödtek, az egész nemzet alkotmányát felfüggeszteni nem lehet; visszaállitotta az alkotmányt minden kivétel, minden feltétel nélkül — pedig volt az alkotmánynak akkor egy pontja — a szábad ellentállás joga, mely semmi monarchiában, semmi alkotmány-

ban, semmi jól rendezett államban meg nem állhat. (Helyeslés.)

Mondta-e Lipót azt, hogy visszaadom alkotmánytokat, de ezen pontot töröljétek elöbb ki; pedig ha ezt mondta volna is, nem igazolná-e a historia, legalább a dolog lényegére és érdemére nézve; de ő nem mondta, hanem visszaállitotta az alkotmányt feltétel nélkül, teljes erejében, és csak hat esztendő mulva töröltetett el azon záradék a nemzet és a fejedelem szabad akaratából.

Meghuzzam-e, uraim, a parallellát most magam, vagy azt mondjam-e, hogy huzza azt meg mindenki a maga belátása szerint. Hosszas nem akarok e részben lenni. (Felkiáltások. Halljuk.) Önökre bizom megitélni, hogy mikép áll most ehhez képest a dolog. Ha ugy áll-e, mint azok, kik folyton az opportunitás politikáját emlegetik, állani gondolják. Én azt hiszem, hogy az opportunitás politikájának az az ereje, mely neki tulajdonittatik, nem oly tulságos, de mindenesetre olyan, hogy mi azt most követhetni nem fogjuk. Másrészről pedig azt hiszem, hogy ezen egész országgyülés folyamában lesz elégséges alkalmunk bebizonyítani, hogy az opportunitás politikáját is tudjuk követni, a hol lehet, a hol kell és szabad (zajos helyeslés).

Nem szólok, t. ház, hosszasan a felelős ministeriumról, mint elvről, nem szólok arról, mint oly postulatumról, mely nélkül a kiegyezkedést létesithetni igen kevés ember hiszi e házban. Örömmel jegyzem meg, hogy még azon férfiak is, kik más tekintetben az opportunitás szempontjából inkább, mint jogi szempontból tőlünk eltérnek, a felelős ministeriumot, mint alapját a magyar közjognak, jövőre ép oly melegen

pártolják, mint mi, és talán nem hibázok, ha azt mondom, hogy e részben e házban szakadás, véleménykülönbség nincs! (Helyeslés.)

Megjegyezte t. barátom, Somogymegye Kapos kerületi követe, Somssich Pál, hogy még a felelős ministerium, a parlamenti kormány sem azon institutio, mely mindenre nézve teljes biztositékot nyujtana és tökéletes volna, de azt mondta mégis, hogy a létezők közt az nyujt legtöbb biztositékot, s hogy azért szükségesnek tartja. Tökéletesen osztom nézetét. Csak még egyet teszek hozzá, hogy a felelős ministerium nemcsak a létezők közt legjobb biztositéka a népek szabadságának, hanem egyszersmind villámháritója a forradalomnak. Azt mondják talán, hogy hiszen voltak forradalmak ott is, hol felelős ministeriumok léteztek. Igenis, de csak akkor, midőn azon felelős ministerek megfeledkeztek állásukról, midőn tulmentek a határon, midőn daczoltak a törvénynyel és a nemzet akaratával, szóval, midőn csak névleg voltak felelősek. (Helyeslés.) Hiszen a villámhárító is, ha megrozsdásodik, nem háritja el a villámot. Az ügyes gazda kidobja a rozsdás villámháritót, tesz helyébe ujat, de nem fogja mondani, hogy a villámhárító alkalmatlan és helytelen. (Felkiáltások: Nagyon helyes! Éljen!)

A mi a ministeriumra vonatkozólag, annak másik részét illeti, t. i. azt, hogy most állittassék-e helyre a ministerium, minél előbb? — a mit mi kérünk: erre nézve szólottak már sokan, szólani fognak még többen, nem ereszkedem bővebben ki, csak azt mondom, hogy ha lett volna kétségem, Bartal György barátom előadása eloszlatta volna azt, arra nézve, hogy most már szükséges volna és a kiegyenlitést nagyon

előmozditaná, ha volna felelős ministerium. Miért? Ő előadásában igen sok fontos dolgot mondott, sok igazat is, sok olyant is, a mely a tractatusok alapja lehetne, csak az a kár, hogy ezen szavak : nem felelős minister szájából jöttek. (Derültség.) Azt mondják, hogy tractatus utján kell a dolgot ő Felségével rendbehozni. Igenis, de ezen tractatust könnyitené és előmozdítaná egy felelős ministerium, ha az ő Felsége akaratát tudva, lépne közénkbe. Kérdem önöket, ezen sok vitatkozásoknak nem maradt volna-e el fele, ha előre értesitve, a felelős minister felvilágositott volna arról, hogy mi tulajdonkép erre vagy arra nézve ő Felségének akarata. (Igaz.) Kérdem önöket, nem maradt volna-e el épen a vitáknak keserü fele? Hogy czélt érjünk, bizalom kell. Bizalom felfelé, bizalom egymáshoz. Ime, uraim, mi a jogfolytonosságot fejtegettük a felirati javaslatban; nem tettünk oly pontot bele, mely megkötné a tanácskozások további folytatását; nem szólottunk a kiegyenlitésről oly modorban, hogy azt akárki a legroszabb akarattal a kiegyenlitést megakadályozó lépésnek nézte volna. Látjuk, érezzük és tudjuk, hogy számosak a nehézségek, tudjuk, hogy sokat azon 17 évi közbejött események miatt nem lehet oly simán elintézni, mint rendes állapotban lehetne; és mi számot vetettünk magunkkal. Nem kis erölködésünkbe került önmagunkban küzdeni, s kimondani e szót : elállunk inkább a törvény szigorától, elnézéssel leszünk a felelős ministerium iránt, csak a kiegyenlités lehető legyen, csak alkotmányunk viszszaállittassék. (Helyes.) Ezen javaslatunk csak ugy lehet gyakorlatilag jótékony, ha jóakarat környezi minden részről, ha minden kebelben azon szempontból talál viszhangra, a melyből téve van, ha minden ember

igyekszik a hiányt, nehézséget pótolni, s előmozditani a jó czélt, és ha ő Felsége, a kit meg is kértünk, hatalmával támogatja ezt. Most először tértünk el a törvény szigoru utjáról, eltértünk a közügy tekintetében, a kiegyenlités érdekében eltértünk, hogy alkotmányunk helyreállitását eszközöljük, és ime, kik vetik ezt szemünkre? Talán azon rész, a ki nem akarta, nem tartotta tanácsosnak, bár miben s bár miért a szoros törvényességtől elállani? Nem, uraim, az a rész, a mely a törvény helyett opportunitást emleget. (Hoszszas éljenzés és taps.) Kérdem, uraim, kik tanusitanak ő Felsége iránt nagyobb bizalmat? Mi-e, kik hozzá fordulunk, kérve, hogy állitsa vissza alkotmányunkat, megmondva, hogy lehetetlent nem kérünk, tőle várva, hogy a törvénynek életet adjon, vagy azok, a kik ennek szivesen utját állják. Senkinek szándékát gyanusitani nem fogom, meg vagyok győződve, hogy ugyanazon jó szándékkal viseltetnek ők is, mint mi is. Utjaink különbözők. Az övék, meglehet, rövidebb, de sokkal költségesebb, a miénk talán hosszabb, de nem áldoz fel semmit. (Helyeslés.) Azt mondják némelyek, hogy visszaállitása a felelős ministeriumnak, visszaállitása a megyéknek, rendkivüli bonyodalmakkal járna. Nem tagadom, hanem azt kérdezem, hogy a legnagyobb nehézségek elegendők-e arra, hogy egy nemzet alkotmányának visszaállitását gátolja, vagy legalább elegendők-e arra, hogy a nemzet visszaijedjen a nehézségektől, és ne sürgesse a visszaállitását. Azt mondják, hogy az 1861. megyék alakitása hibás volt. Igenis, hibás volt; miért volt hibás? Annak is talán az 1848-ki törvények voltak okai? (Derültség.) Hibás volt azért, mert visszaállitották a megyéket, de felelős ministerium nélkül,

meghagyták a megyékben a kétféle közigazgatási hatalmat, egymástól független, külön álló tisztviselőket. Tehát azok, kik most azt mondják, hogy hibás volt az 1861-ki megyék alkotása, nem azt következtetik belőle, hogy próbáljuk meg visszaállitani a megyéket, elkerülve a hibákat, melyek a bajt okozták, hanem egyszerüen azt mondani : tehát ne állitsuk vissza. (Éljenzés.) Nagyon örülnénk, ha valósulna, hogy ő Felsége elhagyta a provisoriumot. Igérte igenis ő Felsége, hogy elhagyja a provisoriumot, és a törvényhozás terén el is hagyta, de ha csak tegnap nem érkezett a rendelet, a végrehajtás terén ma sem hagyta el. (Ugy van. Derültség.) Azt mondá egyik képviselőtársunk, hogy ő Felsége 3 provisoriumon ment keresztül 1848 óta, és megunta azokat; bizonyossá teszem önöket, hogy mi is nagyon eluntuk. (Ugy van. Derült ség.) A különbség csak az, hogy a provisoriumot nem mi kivántuk, mi csak tűrtük. Egyébiránt miért kellett ő Felségének annyi provisoriumon keresztül menni? Azért, mert a quid consilii hibás felfogását követte, és nem lépett az alkotmányosság ösvényére. (Helyes!)

Most arra térek, mit indemnity-billnek keresztelnek. Uraim, oly nevet adnak javaslatunknak, a mi a felirati javaslatban elő nem fordul, összehasonlitják az európai közjoggal, kimutatják annak czéltalanságát, s nemcsak nem támogatják a kebel jó akaratával, hanem a gunynak, nevetségnek teszik ki s elferditik a felirati javaslat szavait. De mindez ne tartson vissza bennünket, forduljunk ő Felségéhez, ő Felsége nem fog kinevetni bennünket, hanem megteendi, a mit lehet, lehetetlent pedig mi nem kivánunk. (Helyeslés, ugy van, igaz!) De hosszabbra nyult beszédem, mint szándékom vala. (Halljuk! halljuk!)

Áttérek ismét a módositványra, különösen annak e 3 szavára : „birodalmának hatalmi állása.“ E három szó, és az eszme, mely azokban foglaltatik, legalább igy kifejezve, nem fordul elő a feliratí javaslatban, s én, ki szerencsés valék az országos bizottmány ülésében a felirati javaslatot inditványozni, kötelességemnek ismerem számot adni a nemzet képviselői és a nemzet előtt : hogy e szavakat, ámbár azokat a legmagasabb trónbeszéd emliti, miért nem vettük fel a felirati javaslatba.

Kiindulási pontunk a sanctio pragmatica, melyet nemcsak a nemzet, hanem ő Felsége is különösen elismert jogalapnak tekint. E kiindulási pontot szem előtt kell tartanunk, midőn oly tárgyakról szólunk, melyek a sanctio pragmaticából származnak. Ki van abban világosan és határozottan fejezve az elválhatlan és eloszthatlan birtoklás, s annak következtében a közös és kölcsönös védelem elve, de a hatalmi állás nem emlittetik.

Tudom én azt, hogy a védelemhez hatalom kell, és pedig annál nagyobb hatalom, minél nagyobb a megvédendő tér, s minél hatalmasabbak azon szomszédok, kik ellen a védelem egyszer vagy másszor szükséges lehet. De inkább akartam mégis a pragmatica sanctióban kifejezett közös védelem, és az ebből származó közös biztonság eszméjét venni fel a feliratba, mint oly kifejezést használni, mely sem a pragmatica sanctióban, sem törvényeinkben, sem országgyülési iratainkban sehol elő nem fordul. (Ugy van. Igaz !)

De ugy hiszem, nincs is e szavakra szükség a feliratban, s azoknak kihagyása sem viszonyos kötelezettségeinkre, sem a birodalom állására legkisebb

befolyással nincs. A közös és kölcsönös védelem kötelezettsége, melyet egymás irányában elvállaltunk, nincsen számhoz kötve, hanem mindkét részről a szövetkezett népek egész erejére kiterjed. E védelmi szövetkezés alapitotta meg a birodalmat, megvédte azt a legsulyosabb veszélyek között, s növelte erejét és hatalmát. E védelmi szövetkezés, mely soha sem szólott hatalmi állásról, tette lehetővé, hogy Ausztria nagyhatalom lett, e szövetkezés, melyet őseink kötöttek, közös védelmi és önvédelmi volt, tehát inkább békére, mint harczra számitva, s mint a tények mutatják, még sem következett az, hogy Ausztria nagyhatalmi állása, noha benne nem volt a pragmatica sanctióban, megcsonkittatott, sőt az által igen növekedett.

III. Napoleon, midőn trónra lépett, Európa szine előtt ünnepélyesen kijelentette : hogy „a császárság béke.“ E kijelentés a béke politikájának kijelentése volt; de abból senki nem következtette, hogy Francziaország és annak császárja le akar mondani nagyhatalmi állásáról, mert a béke politikáját hirdeti.

Az tehát, hogy mi e feliratban ugy, mint őseink a pragmatica sanctióban, nem hatalmi állást emlegetünk, hanem a birodalom biztonságát, s a közös és kölcsönös védelmet hozzuk fel, nem zárja ki, sőt inkább magában foglalja azon eszmét, hogy ha e közös biztonságot bárhonnan legkisebb veszély fenyegetné, az alkotmányos Magyarország soha nem fog hátra maradni törvényszabta legszentebb kötelességének, teljesitésében s a birodalom többi részeivel együtt erejének végső megfeszitéseig fogja védeni hazáját, királyát és fejedelmének birodalmát.

Helyesen jegyezték meg némely képviselő tár-

saink, hogy nem lehet a nagyhatalmi állást decretálni; szavak erre nem elegendők, hanem más lényeges factorok szükségesek. Spanyolország és az ozman birodalom erejöknek teljében nagy hatalmak valának egykor, de most már nem azok, s nincs a világ öszszes szótáraiban olyan szó, mely nekik a nagyhatalmi állást visszaszerezné. Poroszország nem volt nagyhatalom, s azzá lett szó nélkül, de tettleg azon factorok közremüködése által, melyek fokról fokra növelék erejét és hatalmát. Egyike ezeknek bizonyosan azon egyetértés, mely a mult időkben a porosz nemzet és annak eszélyes bölcs kormánya közt az évek hosszu során át fennállott. Azon viszály, mely ott utóbbi időkben a kormány és nép közt felmerült, minő hatással lesz jövőre az ország nagyhatalmi állására, attól függ, mily hosszu időre fog terjedni és minő mérvet vesz. Én azt hiszem, hogy azért, ha mi egy pár szóval többet vagy kevesebbet teszünk a felirati javaslatba, a birodalom nagyhatalmi állása megvan és meglesz, ha bele nem teszszük is, ha pedig bele teszszük, s ama factorok közbe nem jönnek, nem fogjuk azzal megtartani a birodalom nagyhatalmi állását. A népek ragaszkodása az, a mi ezt tettleg megszilárditja, és ha egybeolvasztási törekvések helyett egyetértés fog előtérbe lépni, ha az állam takarékos és gondos gazdálkodás által könnyit a polgárok terhein, ha tért nyit a polgárok szorgalmának, hogy erejöket maguk számára fejleszszék, ekkor az erő nagyobbá, a nagyhatalom még nagyobb hatalommá lesz, akár szólunk róla, akár nem. (Ugy van, helyes!) Nem tevém belé e nehány szót azért, mert azt hivém, hogy ő Felsége, midőn azt trónbeszédében megemlité, nem azért emlité meg, hogy azt a felirati javaslatban mi

is megemlitsük, hanem mint valóságos consectariumát azon kapcsolatnak és közös védelemnek, a mi a sanctio pragmatica által kitüzetett. Ha nem terjed többre a két szónak értelme, mint arra, mi a pragmatica sanctióban ugy is megvan, akkor felesleges emlitenünk; ha pedig többre is terjed, ha mást is foglal magában, akkor csak ugy hozzávetőleg, mellesleg, tüzetes tárgyalás nélkül hozzá szólni ugy sem lehet. (Helyeslés.)

Megalakult e hatalmi állás, a pragmatica sanctio alapján fenntartatott, és fennáll a nélkül, hogy azt a pragmatica sanctio s a magyar törvények és országos iratok emlitnék, fenn fog az állani továbbra, ha nem beszélünk is róla, mig elleneink, ha most érintenénk meg, a miről eddig nem szólottunk, de a mit tettleg támogattunk, azt mondanák, hogy arról szólanak némely emberek legtöbbet, a mivel nem birnak és demonstratiónak tekintenék azt. Demonstratióra pedig szükség nincs; a mi megvan, azt nem kell szóval demonstrálni. (Helyeslés.)

A trónbeszédben is meg van emlitve, és a kiegyenlitési kisérlet alkalmából is annyiszor előhozzák a birodalmi egységet. Ha azt kérdik tőlem, akarja-e ön a birodalom egységét, vagy nem? kénytelen vagyok erre azon kérdéssel felelni : mit ért ön a birodalom egysége alatt? mert van olyan egysége a birodalomnak, a mit igen is akarok, van olyan is, a mit semmi áron nem akarok; elleneink, vagy inkább ne is nevezzük őket elleneinknek, mert meglehet, hogy nem lesznek azokká az osztrák államférfiak, ez alatt a birodalmi egység alatt, vonatkozva a birodalom uj szervezetére vagy alakjára, azt értik, hogy mindenek előtt alakítani kell egy nagy egységes birodalmat, és a mi

annak autonomiájából fennmarad, azt osszák ki az egyes népek közt kisebb nagyobb mértékben. Ilyen egységet mi nem fogadhatunk el. Az én felfogásom szerint nem szabad elhagynunk azon alapot, a melyen a birodalom — hogy ugy mondjam — kezdetben alakult, és melyen eddig fennállott. (Helyes. Igaz!)

Magyarország önállóan, függetlenül, szabad akaratból választotta meg az uralkodó házat és emelte a magyar trónra. Szabad akaratból mondá: hogy Magyarország és annak koronaországai, ugyanazon uralkodó alatt, ugyanazon öröködési rend szerint elválaszthatatlan és feloszthatatlan birtokában lesznek, tehát közösen és kölcsönösen védelmezik egymást. Ezen ünnepélyes szerződés most is fennáll, s annak jogerejét minden eddigi Fejedelmeink, s legközelebb ő Felsége is elismerte. Magyarország, ideértve a társországokat is, mint önálló, független, szabad nemzet kötötte e szerződést, s kimondotta, hogy mindaddig, de csak addig, mig az általa megválasztott uralkodó ház ki nem hal, Magyarország koronája ugyanazon fejedelmet illesse, ki a megállapitott örökösödési rend szerint a többi országoknak és tartományoknak is Fejedelme. Kimondotta továbbá mindezen országokra nézve az együttes és viszonyos elválhatlan és elosztzhatlan birtoklást, melyből származik a közös és kölcsönös védelem kötelezettsége. De e mellett határozottan fenntartotta alkotmányos önállását és törvényes függetlenségét.

E szerződés ugy lépett életbe, mint kötve volt. Magyarország hiven teljesitette mindenkor szerződésileg elvállalt kötelezettségeit, s fenntartotta mindig önállását; igy volt ez 1849-ig, mikor fegyverereje változ-

tatta meg az állapotot, megszüntette az alkotmányt mind itt, mind Lajtán tul.

Magyarországban senki nem uralkodott, csak a magyar király, senki nem kormányzott, csak a magyar kormány, semmi tisztviselő nem működött, csak a ki a magyar kormánytól függött. Magyarországban nem állittatott ujoncz máskép, mint az országgyülés beleegyezésével, és pedig az állitás szükségének előleges megtudása után; Magyarországban nem volt direct adó, csak az, melyet minden más befolyás kizárásával egyedül és egyenesen a magyar országgyülés szavazott meg; nem volt indirect adó, csak melyet a magyar törvényhozás megállapitott; Magyarország nem ismert el semmi államadósságot, azokhoz soha nem járult sem beleegyezésével, sem a kamatoknak vagy tőkének fizetésével; kivévén az urbéri váltságból származó földtehermentesitési kötvényeket; Magyarországot a többi tartományoktól vámsorompó választotta el, mely osztrák részről Magyarországra nézve elég sulyos volt.

Mindezeket nem azért hozom fel, mintha vissza akarnám követelni azt, a mi volt ; tudom, hogy az minden tekintetben lehetetlen. De felhozom, mint kétségtelen bizonyságát annak, hogy Magyarországnak a pragmatica sanctióban határozottan kikötött alkotmányos önállása tettleg is mindig fentartatott.

Ha tehát ezek igy állanak : mi által vannak jogositva az osztrák államférfiak arra, hogy Magyarországot mintegy a magukénak tekintsék. Társuk igen is vagyunk, de rendelkezésük alá magunkat soha nem bocsátottuk. Velök és mellettök készek vagyunk állani, — de alattuk nem.

Az én fogalmam szerint tehát egészen máskép

kell történni annak, mit ők a birodalom alakulásának neveznek. Egymástól függetlenek vagyunk, s ők is, mi is függünk a közös uralkodótól. Rendezze tehát mindenik magát egymástól függetlenül, saját fejedelmének hozzájárulásával, s a miben ezen, egyébként külön álló országoknak a közös czél, a közös érdekek tekintetéből egymással érintkezniök kell : az képezi a valósággál közös viszonyokat, vagy mint nevezni szokták, a közös ügyeket, melyeknek meghatározása és kezelésök módjának megállapitása teendi a közöttünk és ő közöttük szükséges kiegyenlitésnek tárgyát.

Egy szóval, nézetem szerint az ő autonomiájuk és a mi autonomiánk annyiban, de csak annyiban lesz korlátozandó, a mennyiben azt a közös czél megkivánja, mely közös czélt mi sem fogjuk szem elől téveszteni.

Ha szabad hasonlatossággal élnem, ugy tekintem én a birodalmat s annak külön álló, de egy czélra egyesült részágait, mint egy ivnek két erős oszlopát, biztosan nyugszik azokon az ív, melynek tetején a trón áll ; de ha valaki azt hinné, hogy az ivnek nagyobb biztonságáért az egyik oszlopot közelebb kell tolni a másikhoz, s megkisérlené e fonák számitásu működést : kisérletével az ivet döntené romba.

Őszintén óhajtjuk mi a kiegyenlitést, mert e visszás helyzet a mi erőnket is, az övéket is felemészti. A két fél alkotmányos önállásának fenntartása mellett is oly erős a kapcsolat, mely a sanctio pragmaticában megállapittatott, oly számosak és fontosak egymással találkozó érdekeink, hogy ezek elegendő ösztönül szolgálnak, miszerint egymást támogassuk és egymásnak utjába soha ne álljunk. Szivesen közelitünk mi a kiegyenlités ösvényén feléjök ; de ma-

gunk lábán akarunk oda jutni. Elmegyünk azon határokig, a melyekig mennünk szabad, s a melyeken tul lépni árulás volna önhazánk ellen. Ha ezek után is meghiusulnának a kiegyenlitési remények : akkor azok lesznek okai, kik tőlünk többet kivántak, mint a mit tennünk lehet (élénk helyeslés). Egyébiránt ne csodálkozzanak elleneink tul a Lajtán azon, hogy idegenkedést látnak Magyarországban aziránt, hogy szorosabban egyesüljünk, mint a hogy a szükség mulhatlanul megkivánja. A régi görögök hitregéje azt beszéli, hogy Hercules Antaeussal, a föld fiával, sok ideig küzdött, s őt többször földhöz sujtotta. De Antaeus a föld fia levén, mindig uj erővel kelt fel, mert ujabb erőt kapott anyjától, a földtől. Végre Hercules felkapta ellenét a földről, s a levegőben magához szoritván, ölelésével fojtotta meg. (Tetszés.)

Három század óta küzdöttek a magyar nemzettel Ausztriának államférfiai, gyakran földhöz sujtották azt, de anyjától, a hazától, mindig ujabb erőt kapott a nemzet, s meg nem tört elszántsága, és kész volt az ujabb küzdelemre. (Zajos taps.) Végre a februári pátens emberei Hercules fogását akarták megkisérleni, s azon biztos alapról, melyen állott, a törvények és szerződések alapjáról fel, akarták kapni a levegőbe, hogy, magukhoz szoritva, ölelésükkel megfojthassák. (Élénk tetszés.) De a nemzet óvatos volt, nem hagyta el a biztos alapot, s védte magát az ölelő karok ellen: mig utoljára is a fejedelem bölcsesége vetett véget a gonosz küzdelemnek.

Tanuság e hitrege nekünk is, hogy el ne hagyjuk biztos alapunkat, a törvényt, s hogy őrizkedjünk oly szoritó öleléstől, mely minket felemelve a törvények alapjáról, a levegőben akar megfojtani. (Tetszés.) De

tanulság ellenfeleinknek is. Hercules Antaeus megfojtásával bebizonyitotta ugyan, hogy ő erősebb volt, mint az, de ez által erősebb nem lett, mint volt. Pedig ha küzdelem helyett a két erő közös czélra egyesülhetett volna, ketten együtt sokkal több jót végezhettek volna, mint a győztes maga. (Tetszés.)

Nem kivánnám a tiszt. ház figyelmét tovább fárasztani, de a helyzet constatirozására engedjék meg, hogy őszintén kijelenthessem nézeteimet. (Zajos felkiáltások, halljuk!) Meg volt emlitve, hogy ha most felelős ministerium adatik nekünk, és a kiegyenlités nem sikerül, mi fog akkor történni? Engedjék meg, hogy felelet helyett én is egy kérdést intézzek (halljuk!). Ha nem adnak most felelős ministeriumot nekünk, és a kiegyenlités nem sikerül, mi fog akkor történni? Ez az okoskodás, hogy valóban megtörténhetik, miszerint ha most visszaállitják az alkotmányosságot, bekövetkezhetik azon idő, midőn az egyesség nem sikerül, ezt akkor ismét fel kell függeszteni; ez az okoskodás különös, mert az ergoja az, hogy tehát jobb lesz azt épen vissza nem állitani (tetszés). Az mondatott, hogy akkor megtörténhetik, hogy ő Felsége ez országgyülést feloszlatván, uj országgyülést hiv össze, és akkor a kormány minden erejét meg fogja fesziteni, egy más véleményü, más nézetü országgyülés összealkotására! Ha a fejedelem a ház véleménye ellenében a nemzetre hivatkozik törvényes uton, s a nemzetnek más lesz a véleménye, meghajlok e vélemény előtt. (Helyeslés.) A nemzet tehet a maga jogaival, a maga állásával, a mi neki tetszik, én csak azt tehetem, a mi szabad (tetszés), a nemzet rendelkezhetik életemmel, vagyonommal és minden tehetségemmel, de meggyőződésemmel nem. (Élénk,

viharos tetszés.) Ha a nemzetnek más lesz a nézete, más lesz a határozata, én egyes polgár vagyok, és maradok — ha egyedül is — meggyőződésem mellett. (Zajos tetszés.) Azt mondják, hogy oly eszközöket fog a kormány használni — nem tudom minőket. Engedjék meg, uraim, nem bók, nem hizelgés az, a mi őszintén mondatja velem, hogy ő Felsége nem fogja megengedni, hogy más, mint becsületes eszközök használtassanak. (Zajos taps.)

Meglehet, vannak emberek, ha nem is e házában, máshol levő elleneink között, kik látván a nagy nyomort ezen országban, látván anyagi sulyos bajainkat és abból eredő szenvedéseinket, tán készek volnának a nyomorral is szövetkezni, az ország törvényeinek és alkotmányának ellenére. (Ugy van.)

De, van-e valaki közöttünk, a ki ne érezné e nyomasztó bajok sulyát, ki sokat, igen sokat áldozni kész ne volna, hogy a hazát a bajoktól megmenthesse, de magát a hazát és annak lételét, országunk alkotmányos fennállását egy rövid, mulékony enyhülésért veszélybe nem dönthetjük. Érzi a nép minden osztálya a nyomort, s minden reményét a kiegyenlitésbe veti, mindent attól vár, és pedig rögtön, haladék nélkül. Tartozunk önmagunknak, tartozunk az országnak azzal, hogy kimondjuk nyiltan az igazságot. Igen is, a czélszerü kiegyenlités, mely az ország önállását meg nem szünteti, fogja gátolni a nyomasztó bajok növekedését, s eszközöket nyujthat anyagi helyzetünk fokonkénti javulására. De ne várja senki, hogy az érezhető javulás rögtön bekövetkezzék; idő kell ahhoz, kedvező szerencse és sok türelem. Sokat, mindent készek vagyunk tenni e czélra, mit hazánk veszélye nélkül tehetünk, s ámbár tudjuk, hogy még

a czélszerü kiegyenlités sem képes azonnal jóvátenni, mit annyi évek szenvedése megrontott, nem leszünk akadékoskodók a kiegyenlités eszközlésében, s elmegyünk annak rögös ösvényén, a meddig hazánk önállásának koczkáztatása nélkül mennünk lehet és szabad.

De a ki bármi czélból ámitani akarná a népet, hogy bajainak sulyától már meg volna mentve, ha megtörtént volna a kiegyenlités, — a ki a honpolgárokat arra ösztönözné, hogy ily kecsegtetések fejében akár minő kiegyenlitést igyekezzék előmozditani, könnyen csalódhatnék számitásában.

Ézsau, midőn éhes volt, eladta jogait egy tál lencséért, az igért lencsét megkapta, és mégis testvérháboru lett a vége. Az ámitók nem volnának képesek az igért javulást egyhamar eszközölni. A nép, mely lemondana jogairól, hogy az igért kedvezményeket megkapja, reményeiben csalatva mit tenne és mit mondana? Veszélyes játék volna ez és igazságtalan, és épen azért nem félek tőle, mert a fejedelem nem akarhat olyast, mi az államra nézve veszélyes, s a nép irányában igazságtalan.

De nem fárasztom tovább a t. ház türelmét, csak egyszerüen jelentem ki, hogy el nem fogadva e két módositványt, e pontokra nézve is a felirat mellett maradok. (Zajos tetszés.)

———

V.

A magyar országgyülés főrendi házának válaszfelirata a trónbeszédre.

Fölséges császár és király!

Felséged magasztos szavaiban, melyekkel a jelen országgyülést megnyitni kegyeskedett, hazánk boldogitására irányzott fejedelmi szándékának fényes tanuságát üdvözöljük.

A nemzettel együtt érzi Felséged azon aggodalmak sulyát, melyek egy hosszu viszontagságos idő lefolyása alatt ez országra nehezedtek. Őszinte nyiltsággal kegyeskedik Fölséged az ország rendeit és képviselőit fejedelmi szándékairól értesiteni; hasonló tiszteletteljes nyiltságot keltvén fel ez által részünkről, és fényesen igazolván egyszersmind a nemzetnek hazai törvényeinkben századok során át oly sokszor ismételt kérelmei és igényei jogosságát, midőn a fejedelem és népei közötti bizodalom üdvhozó felélesztését körünkben való személyes megjelenése által óhajtja kegyesen kezdeményezni.

Fogadja Fölséged ezért hálás köszönetünknek hódolatteljes kifejezését.

Midőn Fölséged a kiindulási pontok azon merev ellentétének elháritására, mely eddig a függő közjogi

kérdések elintézését megnehezité, a sanctio pragmaticában egy kölcsönösen elismert jogalapot jelöl ki, ezen fejedelmi elhatározása a nemzet mélyen gyökerezett jogérzelmével és alkotmányos szellemével találkozik. A sanctio pragmaticában ugyanis az ország oly kétoldalu szerződésre fektetett jogczimet tisztel, mely midőn egyrészről az uralkodóház örökösödési jogait, és minden örökös országainak és tartományainak elválaszthatlan és szétbonthatlan együttmaradását megalapitja, másrészről Magyarország törvényes függetlenségét, s alkotmányos jogainak sérthetlen fennmaradását biztositja, — kölcsönösen megerősiti állami életünk e két sarkkövét. — A sanctio pragmatica e kettős, és egymást kölcsönösen feltételező czéljának gondos és őszinte egyensulyozása jellemezte mindig annak alkotása óta a haza jóllétének, szellemi fejlődésének és alkotmányos életének ép ugy, mint Fölséged birodalma belső nyugalmának, kültekintélyének és nemzetközi hatályának legszerencsésebb korszakait, — mig e kettős czélnak egyoldalu, vagy ellentétes felfogása mindig szomoru emlékü viharoknak, a nemzeti erők megzsibbasztásának, és a válhatlan kapcsolat kötelékei meglazulásának vala kezdete.

Midőn igy Fölséged a pragmatica sanctióra, mint kiindulási pontra vonatkozó legfelsőbb elhatározása által megnyugtatva, járulandunk annak idejében az országgyülés fontos teendőinek tárgyalásához. Fölséged iránti hálás érzelmeink kijelentése uj támaszt nyer azon meggyőződésünk által, hogy a törvényes alap elfogadása a közélet minden mezején törvényes viszonyok helyreállitására vezetend. Meg lesz igy szüntetve végképen a tényleges viszonyok és törvényeink közötti azon ellentét, mely, midőn a haza polgárainak

jogait és érdekeit, és még az egyes vallásfelekezetek benső nyugalmát is megzavarja, a nép jogérzelmeit és jogfogalmait aggasztólag megingatja.

A magyar korona területi épsége közjogi elvének Fölséged által tartalék nélküli elismerése hálás köszönetre inditja a főrendeket, és azon reményt ébreszti bennök, hogy Fölséged országunk kiegészitő részének, Fiumének, — valamint az ország alkatrészéhez számitandó azon területeknek is, melyek eddigelé az országgyülésen megjelenésre meg nem hivattak, országgyülésünkön leendő képviseltetését kegyelmesen eszközlendi.

Élénk örömmel üdvözlendjük kebelünkben az erdélyi testvérhon régóta várt fiait, és Fölséged magasztos fölhivását követve, egyik legfontosabb és legkedvesebb hivatásunknak ismerendjük az 1848. évi VII. törv.-czikk teljes életbeléptetésének beható megfontolásához és tárgyalásához járulva, részünkről is oda működni, hogy megnyugtató, igazságos és méltányos megállapodások által az ország e régi ohajának végképeni teljesülte tartós eredményeknek, szellemi békének, és ez által a nemzeti erők öregbitésének képezze talpkövét.

Szintugy megnyugtatva érezzük magunkat Fölségednek azon kegyes intézkedései által, melyek Horvát- és Tótországnak ezen országgyüléseni megjelenésükre irányozvák. Lelkesitve azon szellemtől, mely az országosan egybegyült rendeket, képviselőket már 1861-dik évben vezérlette, készek vagyunk részünkről is oda járulni, hogy ha Horvátország, mint ország akarna résztvenni törvényhozásunkban, ha előbb tisztába akar jőni velünk azon feltételekre nézve, melyek

mellett közjogi állásának Magyarországgali összeköttetését ujolag kivánja feléleszteni és érvényesiteni, ebbeli óhajtása a magyar országgyülés részéről a méltányosság bekülékeny szellemével találkozzék.

A horvát országgyülés 1861-dik évi határozatai, melyeket Fölséged velünk közölni méltóztatott, általunk e szellemben fognak tekintetbe vétetni, midőn a törvényhozás azok tárgyalásának idejét elérkezettnek találandja.

Azonban nem hallgathatjuk el Felséges urunk már is tett legfelsőbb intézkedéséért tartozó tiszteletteljes köszönetünk kijelentése mellett, hogy Szent István koronája területi épsége gyakorlati foganatositásának kezdeményezését nem láttuk teljesen megnyugtatólag meginditva, midőn Horvát- és Tótországgal együtt Dalmátország nem említtetik; mert Tót- és Horvátországgal közjogilag összekötve képezte Dalmátország a magyar szent korona egyik kiegészitő részét, és midőn Felségedet tiszteletteljesen megkérjük, hogy a magyar korona épségének ebbeli csonkitását megszüntetni kegyeskedjék; Horvát- és Tótország e mindig sürgetett kivánalmának részünkről i támogatása által ujabb bizonyságát adjuk, hogy az egésznek sérthetlen fenntártásá biztositja leginkább az egyes részek jogosult területi épségét is.

Kegyeskedik Felséged ez országgyülés első feladatai közé a birodalmának egyéb országai és tartományaival közös ügyek tárgyalásának és kezelésének elhatározását sorozni, — fölhiva figyelmünket a viszonyoknak a sanctio pragmatica keletkezése óta bekövetkezett változásaira és azon alkotmányos jogokra, melyekkel Felséged többi országait és tartományait

is felruházni fejedelmi hivatásának ismerte, mely tartományok alkotmányszerü befolyását a közös ügyek kezelésénél Felséged immár nem mellőzhetőnek nyilvánitja. Kegyesen közli Felséged egyszersmind velünk e kérdések elintézése czéljából az 1860. évi october 20-án kelt legfelsőbb diplomáját és az illető ügyek kezelésének módozatára nézve az 1861. évi február 26-án közrebocsátott nyilt parancsát, és midőn minket ezen legfelsőbb határozványok érett megfontolására, beható tárgyalására és elfogadására felszólitva, egyuttal a kibocsájtványok utóbbikának az iránti keletkezett aggodalmak megszüntetése végett történt ideiglenes beállitásáról értesiteni kegyeskedik, aggodalmaink elnemoszlatása esetében oly módositási javaslatok előterjesztésére hiv fel bennünket Felséged, melyek a birodalom életföltételeivel összhangzásba hozhatók legyenek.

Mélyen érezzük a Felséged által kitüzött kérdések megoldásának fontosságát; teljesen felfogjuk azon szellemi felelősség sulyát, mely reánk háramlik, midőn Felséged az európai államtársulat egyik fősarkkövét képező birodalmának az alkotmányosság szellemében történendő belszervezetét honunk alkotmányos jogainak és törvényes állapotának helyreállitásával akarván kezdeményezni, e haza országgyülésétől várja azon javaslatok felterjesztését, melyeknek e hon határain tul terjedő horderejét tökéletesen értjük. — Csak hazafiui kötelességünknek teszünk tehát eleget, midőn a feladat fontosságától mélyen áthatva, megoldásának nehézségeit Felséged előtt határozottan kijelöljük.

De bármily nagyok legyenek ezen nehézségek, annál biztosabban reméljük mégis azoknak a pragmatica sanctio értelmében leküzdhetését, mivel valamint

egyrészről egész készséggel elismerj ük, hogy Felséged örökös országainak, és tartományainak együttléte és hatalmas államtestté alakulása nem a vak esetnek szüleménye, hanem az egyes részek lényeges belső szükségletének, a kölcsönös érdekek rokonságának, s az európai viszonyok békés fennmaradhatása és üdvös fejlődhetésöknek sürgető követelménye; — ugy másrészről erősen hisszük, miként viszont a birodalom többi országai és tartományai Magyarország törvényes önállásában, és szellemi s anyagi kielégittésében saját politikai létük, alkotmányos szabadságuk és legfőbb érdekeik hathatós támaszát és tényezőjét félre ismerni nem fogják.

Nyiltan kijelentjük, miként élénken óhajtjuk, sőt erősen akarjuk Felséged birodalmának a sanctio pragmatica értelmébeni fennmaradását és szilárditását, hatalmi állásának fenntartását és öregbitését. Óhajtjuk a többi országai és tartományai alkotmányos szervezetének megállapitasát és fejlődését. Elismerjük, hogy a sanctio pragmatica folytán Magyarország s a Felséged uralkodása alatt álló többi országok között oly viszonyok fejlődtek ki, melyek azokat közösen érdeklik, és melyek ténylegesen közös ügyeket hoztak létre. Érezzük, hogy ha valódi alkotmányos életről van szó, mindazon politikai tényezőknek alkotmányos befolyása nem mellőzhető többé, melyek bizonyos viszonyok vagy ügyek eldöntése által érdekeltetnek. És ezen tekintetek kiegyenlitése azon törvényhozási önállással, melyben nemzetünk századok óta kereste és találta törvényes függetlenségének és nemzeti létének főbiztositékát, ezen országgyülés teendőjének legkényesebb s legfontosabb oldalát képezi.

Midőn tehát a pragmatica sanctio létezéséből

folyó közös viszonyok és azokból ténylegesen keletkezett közös ügyek elfogulatlan és beható megbirálására, valamint oly javaslatok előterjesztésére, melyek alkotmányos önállásunkat megóvni és a birodalom életföltételeinek is megfelelni alkalmasak, karöltve az ország képviselőházával, annak idejében készeknek nyilatkozunk, e nehézségeknek érzete és nyilt férfias kijelentése Felségednek bizonyitékául szolgálhat azon őszinte szándék komolyságáról, melylyel törvényszabta hatáskörünk határain belül részünkről is e kérdések megoldásához járulandunk; — és valamint Felséged ezt trónbeszédének magasztos szavai értelmében nem az anyagi vagy erkölcsi kényszer fegyvereivel, hanem kölcsönös értesülés és a szükségesség érzetéből folyó meggyőződés alapján hiszi egyedül létesithetőnek, ugy mi ezen értesülést és meggyőződést egy, mélyen beható sokoldalú megfontolás, országgyülési tanácskozás lefolyásától véljük föltételezettnek, melynek eredménye a mellőzhetlen szükségek és lehetőségek gondos mérlegezését igényli, és annál biztosabb s tartósabb leend, mennél inkább lesz az a haza jogai kegyeletes tiszteletének szellemétől áthatva. És épen mert a hazai jogok ezen szemmeltartása és tisztelete kell, hogy képezze e fontos ügyek tárgyalásának kiindulási pontját, jogosultaknak hisszük magunkat Felséged előtt már jelenleg tiszteletteljesen kijelenteni, hogy annak más azoktól eltérő alapját el nem fogadhatjuk.

Hódolva tiszteljük mi Felségednek azon magasztos fejedelmi elhatározását, melylyel 1860. év october 20-án a korlátlan uralkodásról széles birodalmának egész kiterjedésére nézve szabad akaratból lemondva, népei legélénkebb vágyait teljesiteni, és azokat is alkotmányos intézményekkel megajándékozni kegyes-

kedett, — melyeknek egy része ezeket egészen nélkülözte, más része pedig az egykoron hatályban állott alkotmányosságnak csupán némi kegyeletes emlékü jelvényét tartható fenn.

Miután azonban Szent István koronájának országai alkotmányos intézményekkel Magyarország állami alapitásának kezdete óta mindig birtak, s ezek sérthetlen fenntartásának feltétele alatt kerültek Felséged dicső fejedelmi házának uralma alá, az idézett napon kelt császári diplomát saját alkotmányos jogaink soha meg nem szüntethetett érvényének, vagy ismét hatályba léptetésének törvényes forrásául el nem fogadhatjuk, hanem azt egyedül a birodalom többi részei alkotmányos intézményeinek alapjául tekinthetjük. És minekutánna az 1861-ki február 26-án kelt cs. nyiltparancs az 1860. october 20-án kiadott cs. diplomában felállitott elveknek, habár azok módozatában némileg messzebb terjedett foganatositását rendezi, annak Magyarországra való alkalmazásában annál kevésbé birnánk megnyugodni, mivel ezzel épen a pragmatica sanctio által biztositott leglényegesebb alkotmányos jogainkat látnánk megszüntetve, és mivel oly törvényhozási szervezetben való tettleges részesüléshez, mely a magyar törvényhozás jelentékenységének és alkotmányos nyomatékának teljes elnyeletését természeténél fogva csak az időtől feltételezi — soha nem járulhatunk.

Őszinte megnyugvással és köszönettel veszik a főrendek Felségednek az 1848-iki törvények alaki törvényességét elismerő kegyes nyilatkozatát, — de midőn Felséged magasztos szavaiban alkotmányos lételünk éltető erejét képező jogfolytonossági elv el-

ismerésével találkoznak, nem hiszik annak elvileges elismerését a törvények gyakorlati foganatositásától tartósan elválaszthatónak. Készeknek nyilatkoznak e tekintetben törvényszabta állásuk határain belül a törvények gondos átvizsgálásában résztvéve, egyrészről Felséged aggodalmait azok veszélytelenségének bebizonyitása által eloszlatni, más részről, a mennyiben valamely törvénynek a törvényhozás rendes utján leendő megváltoztatása szükségesnek mutatkozandik, alkotmányunk alapelveivel összhangzó javaslatokkal hozzájárulni.

Régi és ujabb törvényeink hangsulyozzák a magyar kormány függetlenségét és felelősségét; helyhatósági intézményeink, alkotmányunk e tisztes és nagyérdekü támaszának, mely még mindig teljes életképességgel bir, mielőbbi rendezett helyreállitása képezi a nemzet sovár óhajtásainak egyik fő tárgyát, — és ezért egy független felelős, egyes személyekben öszpontositott, és általuk képviselt törvényes magyar kormánynak minél előbbi felállitását Felséged atyai gondoskodásától várják a főrendek; — mely magyar felelős ministerium az idő és változó viszonyok igényeinek megfelelő gyors, hatályos és független kormányzatot biztositván, a megyei, városi és kerületi szerkezet rendezett felélesztésével együtt az ország jogos kivánalmai és igényei megnyugtató kielégitésének biztos és hathatós eszközét képezendi.

Kegyeskedik Felséged az ország rendeinek és képviselőinek oly királyi előterjesztvényeket annak idejében kilátásba tenni, melyek az ország szellemi és anyagi érdekeit tág körben érintendik. Fiui háládattal köszönvén Felségednek előrelátó gondoskodását

és áthatva a számos törvényhozási megoldást igénylő feladások fontosságától, kötelességünknek ismerendjük azoknak egész figyelmünket és lelkiismeretes közremunkálásunkat szentelni, bizton reménylve, hogy sikerülend minden tekintetben oly törvényhozási intézkedéseket megállapitani, melyek az ország minden osztályai, nemzetiségei és vallásfelekezetei jogosult kivánalmainak méltányos teljesülését eszközölve és érdekeik kellő számbavételén alapulva, a hazafias közremunkálásnak önkénytes és lelkesült működését biztositandják.

És midőn Felségedet fiui bizalommal megkérjük, hogy magas figyelmét mindazokra kiterjeszsze, kik e válságos időszakok ellentéteinek és bonyodalmainak áldozatul estek, egyik előzményét véljük meginditani azon mindnyájunk által oly forrón óhajtott pillanatnak, midőn Felséged alkotmányunkat esküvel megerősitve, szent István apostoli elődje szent koronáját felteendi. Mert e magasztos pillanatban fognak elenyészni és szemeink előtt eltünni a szomoru emlékezetek és viszálykodások azon sötét felhői, melyek e hazának és vele Felséged egész birodalmának láthatárát oly sokáig elboritották, és visszatérendnek a belső béke és megnyugvás azon szerencsés napjai, melyek a Fejedelem és népei közötti bizalom és egyetértés áldásthozó szellemétől áthatva, Felségednek jövő uralkodását, Magyarország azon felejthetetlen dicső királyai korszakainak sorába helyezendik, melyek a magyar nép kegyeletes emlékezetében legmelegebb hálával párosultan fennállanak és fennállani fognak, mig a mennyei gondviselés nemzetünknek életét ezen világrészben talált ezer éves uj hazájában megtartani kegyes lesz.

Kik egyébiránt császári királyi kegyelmébe mély alázatossággal ajánlottak maradunk

Kelt szabad királyi Pest városában ezernyolczszázhatvanhatodik évi Bőjtelő hava huszonhatodik napján tartott ülésünkből.

Császári Királyi Felségednek

legalázatosabb s örökös hűségű szolgái Magyarországnak és a hozzá kapcsolt részeknek országosan összegyült főrendei.

B. **Sennyey Pál** m. k.
a felsőház elnöke.

Szlávy József m. k.
a felsőház jegyzője.

VI.

A magyar országgyülés válaszfelirataira leérkezett királyi leirat.

I. Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar-, Cseh-, Halics- és Lodomér-országok apostoli, ugy Lombardia, Velencze és Illyria királya, Ausztria főherczege stb. stb.

Hű Magyarországunk és az ahhoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az általunk 1865-dik évi karácsony-hó 10-ik napjára Pest szabad királyi városunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt hiveink! Kegyesen fogadjuk az országosan egybegyült főrendek és képviselők hű ragaszkodásának f. évi február hó 26-án kelt legalázatosabb felirataikban foglalt kifejezését, és azt, valamint atyai szándékaink hálás elismerését, őszinte bizodalmuk tanuságaként veszszük. E bizalom viszonzásául mi is tartalék nélküli nyiltsággal közöljük válaszunkat felirataikban foglalt azon kivánalmakra nézve, melyek iránt a fennforgó viszonyok fontossága fejedelmi szándokaink bővebb kifejtését sürgetőleg igényli.

Megnyugvással vettük azon egyetértést, mely az országgyülési egyezményeknek a sanctio pragmaticá-

ban adott kiindulási pontjára nézve létesült — Az érdek és védelmi közösség eszméje, mint azt az országos főrendek feliratában látjuk kiemelve, képezte a pragmatica sanctio keletkezése előtt majdnem két századdal Magyarország és fenséges uralkodó Házunk örökös tartományai közötti tartós csatlakozás főbb indokát; s habár szivesen elismerjük, hogy e közösségnek az érintett alaptörvényben foglalt szabatosabb körvonalozása által az örökös tartományok növekedtek erőben és hatalomban, viszont nem lehet félreismerni, hogy uralkodó Házunk országlása alatti népek e frigyesülése — midön Magyarország területi épségét és nemzeti önállását fenntartotta, egyuttal kül-biztonságának leghathatósb támaszává vált. — A csatlakozás jótékonyságának kölcsönösségénél fogva tehát legfőbb törekvésünknek oda kell irányulnia, hogy ennek áldásai tartósan biztositva legyenek, és ezért a pragmatica sanctio alapelveinek sértetlen fenntartása mellett az érdek és védelmi közösségből folyó viszonyok korszerüen rendeztessenek.

A magyar koronához tartozó országok birodalmunk összegének igen tekintélyes részét képezik. Ennek erkölcsi és anyagi ereje, jóléte, belnyugalma és biztonsága feltételezve van amazok hasonló állapotaitól, és ezek kölcsönösen hatnak egymásra. Fokozza e hatást a közbenső vámok megszüntetésén tul a közlekedési és forgalmi eszközök rendkivüli mérvben növekedett tökéletesedése, mely az érdekeket ezernyi szállal füzi egybe. Ez — időközt bővebb kifejlést nyert — állapotok annál szabatosb rendezést igényelnek, minél hiányosabbak e részben Magyarország azon legutóbbi törvényei, melyek annak belkormányzatát átalakitották, de a birodalom egyéb országaival és

tartományaival szüséges egybefüggésről vagy épen nem, vagy nem kielégitőleg gondoskodtak.

A dolog természete és népeink összegének legfontosabb érdekei azt igényelvén, hogy egyszerre és egyuttal intéztessék el mindaz, mi egymással összefügg, és minek egymásra befolyása van, uralkodói kötelmeink és népeink valódi java iránti gondoskodásunk egyiránt követelik, hogy a magyar alkotmányos állapotok általunk czélbavett helyreállitása és hatályba léptetése mellett — függőben maradni és bizonytalanságban hagyatni ne engedjük azon ügyeket, melyeknek czélszerü és kölcsönösen kielégitő rendezésétől a birodalmunkat alkotó külön országoknak békés és jótékony együttléte, valamint a birodalom biztonsága, tekintélye és hatalma egyképen feltételezve vannak.

Ez okból kivántuk az országosan egybegyült főrendek és képviselők figyelmét első vonalban a közös ügyek tárgyalása és kezelésének módozataira irányozni, s az országosan egybegyült főrendek és képviselők belátásába vetett bizalmunkban nem csalatkozánk. Elismerik ugyanis, miként „léteznek ily közös viszonyok, és igyekezetüket oda kivánják irányozni, hogy e viszonyok megállapitására és mikénti kezelésére nézve oly határozatok jöjjenek létre, melyek alkotmányos önállásuk és törvényes függetlenségük veszélyeztetése nélkül a czélnak megfeleljenek.“

Miután birodalmunk azon országait is, melyek eddig alkotmányos jogokkal nem birtak vala, ilyekkel ruháztuk fel, azt, hogy Magyarország alkotmányos önállását és törvényes függetlenségét áldozatul hozza, nem követelhetjük; de azt várjuk, s az ország belátásába és érdekei tiszta felfogásába helyezett atyai

bizalommal azt várhatjuk is : hogy alkotmányos önállóságát, melynek okszerü korlátait a sanctio pragmatica szellemében trónbeszédünk emliti fel, nem önmaga elszigetelése, és ez által okvetlen bekövetkező elgyengülésére, hanem valódi és maradandó érdekei érvényesitésére szolgáló eszköz gyanánt kivánandja is, tudandja is gyakorolni.

A közös ügyekrei jogosult befolyásának e gyakorolhatása képezendi az önállás erős biztositékát ugyanakkor, midőn annak jótékony hatása a birodalom jóléte, biztonsága és hatalmának emelésére is ki fog terjedni.

Megelégedéssel fogjuk tehát szemlélni az erre vonatkozó tanácskozások megindulását, és bizton hiszszük, hogy e kérdések beható tárgyalása fonalán önkényt fog az 1848-diki törvények utánvizsgálatának és czélszerü módositásának szüksége felmerülni.

A közös ügyek kérdésének megfejtése nem egyedül azoknak megállapitásában találja kielégitő megoldását, hanem szükségkép feltételezi azok egységes, minden fennakadás ellen megóvott kezelését, s ép ugy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalom összhangzó működésének biztositását. Az ezekre vonatkozó kormányzati ágaknak oly mérvbeni önálló kezelése tehát, mint azt az 1848-ik évi III. törv. cz. a kellő szerves összefüggés mellőzésével megállapitotta, a közös ügyek sikeres kezelésének lehetőségét kizárja.

E törvények módositása egyébiránt, mint ezt már trónbeszédünkben kijelentettük, az okból is szükséges, mert az 1848-ki II., III. és IV. t. czikkek némely rendeletei egyenesen királyi jogainkba ütköznek. A III. törvényczikkben felállitott kormányalakzat gyakorlati alkalmazhatásának feltétét a II-dik t. czikkben

érintett teljhatalmu fejedelmi helyettes képezi, a miben a monarchiai egységnek a sanctio pragmaticában gyökerező elve, az ebből folyó uralkodói tisztünk és személyes érzelmeinknél fogva, melyekkel kedvelt Magyarországunk irányában viseltetünk, s a melyektől indittatva, alkotmányos uralkodói tisztünket közvetlenül szándékunk gyakorolni, — soha sem fognánk megnyugodhatni; ép oly kevéssé birnánk megnyugodni a IV. törvényczikk azon határozmányában, mely szerint az országgyülés feloszlatása, a költségvetés megállapitása előtt, nem volna foganatositható.

Hiszszük, hogy azon okoknál fogva, melyek az országnak alkotmányos jogai iránti ragaszkodását a kegyelet oly magas fokára emelik, az ország, alkotmánya sark-kövét képező királyi jogainknak és tekintélyünknek épségét és sérthetlenségét is szentül fogja fenntartani.

Mellőzhetlennek tartjuk továbbá az országosan egybegyült képviselők figyelmét azon nehézségekre irányozni, melyekbe a helyhatóságok rögtöni helyreállitása ütközik, már azért is, mert az 1848-ik XVI. és XVII. t. czikkek ideiglenes, és egyedül az akkori pillanat igényeihez mért szabványainak sikeresitése — tekintettel a társas viszonyok közbejött átalakulására, a beligazgatás követelményeinek legnagyobb veszélyeztetése nélkül lehetetlenné vált. A megyei rendszer az ország első alapitójának uralkodásától kezdve folytonos gyakorlat által a nemzet életébe szövődött, s az 1848-ki törvények, midőn az ország közkormányzatának alakját megváltoztatták, a nélkül, hogy azt ezen ősi intézménynyel összhangzásba helyezték volna, oly elvi ellentétet állapitottak meg, melynek megoldása csak a legbehatóbb tanulmányozás és komoly megvitatás

alapján várható. Óhajtjuk tehát, hogy az országosan egybegyült főrendek és képviselők ez állapotok rendezését kiváló figyelmük tárgyává tévén, tanácskozásaik eredményét Elénkbe terjeszteni sürgős feladataik közé sorolják.

Okvetlen szükséges továbbá, hogy a nemzetőrségről szóló XXII. törvényczikk eltöröltessék, miután létezésének rövid idő tartama alatt a nép felesleges terheltetését s a békés foglalkozástóli elvonatását okozta, czélját pedig — a közbiztonság fenntartását — tévesztve, ép ellenkező irányban gyakorolta hatását.

Kivánatos ezenkivül, hogy az 1848-ki törvények mindazon határozmányai, melyek Általunk eddig foganatositva nem lettek, annak idején gondosan átvizsgáltassanak, miután azok világrenditő viszonyok nyomása alatt keletkezvén, a rögtönzés jellegét viselik magukon; mit az elmélet feltüntet és a gyakorlat még azoknál is megerősit, a melyeknek foganatba vétele, mint p. o. a választási törvényé, két izben megkisérelve lőn.

Ezekből önkényt foly, hogy e törvényeknek a jogfolytonosság alapján igénybe vett tettleges helyreállitásába, azoknak szorgos átvizsgálása, a tényleges viszonyok igényeihez leendő idomitása, a tapasztalás tanuságához mért tökéletesbitése előtt fejedelmi hivatásunk érzetében nem egyezhetünk.

Nem pillanatnyi megnyugtatás, hanem állandó czélszerü intézkedések létrehozatala fekszik atyai szivünkön, és a közszolgálat különböző ágai jövendő rendének megállapitása előtt a létező szerkezetet felbomlásnak inditani, az államgépezet kerekeit zavarba hozni, egy ideiglenes állapotot a másikkal

felváltani, s ezáltal a csillapodni indult kedélyek nyugalmát szélesebb körben megingatni, uralkodói tisztünk és összes népeink irányábani kötelmeink egyiránt tiltják. Az országosan egybegyült képviselők maguk is érzik ez átmenet nehézségét, s azok irányában a szigoru törvényesség helyett a körülmények méltányos figyelembevételét helyezik kilátásba. Tőlük függ elősegiteni alkotmányuk helyreállitására irányzott atyai törekvéseinket, ha e méltányosság fokozott mérvét a jelen állapotok birálata körül is alkalmazni hajlandók.

Nálunk senki sem érezte inkább azon nehézségek és akadályok sulyát, melyek nem egy oldalról gördültek a kiegyenlitésnek Általunk kezdeményezett müve elé; mégis öntagadással és szilárd eltökéléssel léptünk az ország bizalmának lelkesült nyilvánulásai között — e térre, melyen — hinni szeretjük — az országos főrendek és képviselők szivélyes támogatásával találkozni fogunk, már azért is, mert a siker dicsősége ép ugy, mint a felelősség terhe, Reánk és az országra egyiránt fog háramlani.

A jogfolytonosság gyakorlati alkalmazásának a jelen rendkivüli körülmények között csakis abban látjuk lehetőségét, hogy a törvények változtatása egyedül a törvényhozás jogosult tényezői közremüködése mellett eszközlendő országgyülési megállapodások alapján történjék. Igazolja ezt a történelem, melynek lapjai nem egy példát hoznak fel a felől, hogy hason körülmények között, hasonló eljárás követtetett, mely példák követése annál inkább ajánlható, minél áthatóbb volt a rázkódtatás, melynek sajnos következményeit elháritani, közös törekvéseink feladatát képezi.

Ekképen létre fog jöhetni az egyesülés, ki fognak egyenlittethetni a nehézségek és rendeztethetni mindazon viszonyok, melyeknek, ha a jövendő bonyodalmak forrását végleg elrekeszteni akarjuk, tisztába hozatni és elintéztetni szükséges.

Mélyen érezzük mi is a Reánk háruló kötelmek súlyát, érezzük a királyi felavatásnak közjogi jelentőségét és a hitnek szentségét, melylyel a koronázott király fogadalmat tesz az alkotmány sértetlen megtartására. De épen azért, mert a koronázást nem tartjuk egyedül ünnepélyes szertartásnak, tartózkodunk oly törvényes határozmányok helyreállitásától, melyek sértetlen fenntartását eskünkkel erősiteni vallásos hitünk és lelkiismeretünk sugallata egyiránt tiltják. És ugy vagyunk meggyőződve, hogy az országosan egybegyült főrendek és képviselők e vallásos érzelmeinkben fogják az ország alkotmányos létének legbiztosabb zálogát felismerni.

Miután ez ünnepélyes cselekmény reménylhetőleg véget vetend a politikai élet ingatagságának, aggálytalanul fogjuk követhetni kegyelemre mindenkor kész atyai szivünk hajlamát, s a közrend veszélyeztetése nélkül gyakorolhatni teljes mérvben királyi jogaink legnemesbikét.

Az országgyülés kiegészitését tárgyazó, s Dalmátiára, Fiuméra és azon kerületekre, melyeket az 1848-iki V. t. czikk az országgyülésre meghivatni rendel, vonatkozó kérelmüket illetőleg, miután e kérdések Horvát- és Tótországok közjogi viszonylatának szerencsés megoldásával állanak szoros kapcsolatban, azok tüzetes tárgyalását akkorra véljük halasztandónak, midőn a folyó évi febr. hó 27-én Horvát- és

Tótországok gyüléséhez intézett k. leiratunk következtében megnyilandó országgyülési tanácskozmányok során erre vonatkozó javaslataik fognak Elénkbe terjesztetni. Kedvesen vettük az országosan egybegyült főrendek és képviselők azon igéretét, miszerint „a hon polgárainak minden osztályai iránt vallás és nyelvkülönbség nélkül, az igazság és méltányosság elveit fogják mindenkor irányadókul tekinteni, és hogy jelesül Magyarországnak nem-magyar ajku lakosai irányában mind azt, a mit e részben az ő érdekeik és a haza közérdeke megkiván, törvény által óhajtják biztositani.“ Uralkodói tisztünk teljesitésének sorában legkedvesebb teendőink közé fog tartozni mind az, a mivel az ország területi épségének fenntartása mellett ez Általunk buzgón óhajtott eredmény valósitását előmozdíthatjuk; mert az ország lakosainak békéjét, egyetértését és érdekekben egybeforrását mindenkor élénk örömmel fogjuk szemlélni, és hathatósan gyámolitani.

Az országosan egybegyült főrendek és képviselők erélyes tevékenysége és bölcs gondoskodásától függ immár siettetni azon időpontot, a melyben fejedelmi jogaink épsége, birodalmunk jogos követelményei és a társországok méltányos igényeivel összhangzó javallataik Elénkbe terjesztetni fognak; és Mi életünk legszebb pillanatai közé fogjuk sorolni azt, midőn megnyugtató öntudattal mondhatjuk: miképen ezek szentesitésével kedvelt Magyarországunk és népeink összegének valódi javát mozditottuk elő és talpkövét raktuk le birodalmunk ereje emelkedésének, jóléte gyarapodásának, és biztonsága öregbedésének.

Kikhez egyébiránt császári királyi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Magyarországunk fővárosában, Budán, Böjtmáshó 3-ik napján, ezernyolczszáz hatvanhatodik évben.

Ferencz József m. k.

(P. H.)

Majláth György m. k.

Barthos János m. k.

VII.

Királyi leirat a horvát-szlavon országgyülés válaszfeliratára.

Mi első Ferencz József stb. stb.

Kedves hiveink! stb.

Midőn királyi üdvözletünket kegyteljesen megküldjük nektek, a küldöttségtek utján Hozzánk fölterjesztett folyó hó 12-iki legalázatosabb feliratotokból megelégedéssel értettük meg, hogy ti az 1861. év negativ álláspontját elhagyván, a birodalom közös ügyeinek a monarchia nagyhatalmi állása által követelt közös tárgyalását, a mint ez 1860. oct. 20-ki diplománkban mint alapeszme kifejeztetett, elvileg elismeritek.

Továbbá mivel ti tökéletesen készeknek nyilatkoztok az államjogi kérdések megoldására a birodalom hatalmi állását biztositó módon közremüködni, s mivel ezt legczélszerüebben a magyar királysággali egyesülésben vélitek tehetni, ezért titeket, nehogy ezen sürgetős kérdés elintézése formai kételyek által hosszura nyujtassék, egész melegséggel, ezennel arra kivánunk felszólitani, hogy tekintettel a magyar országgyülés mindkét házának felirataiban már nyilvánitott készséges előzékenységére, tüstént egy küldöttség valasztásához fogjatok, melynek a Pesten ülésező magyar országgyülés küldöttségével mind a kölcsönös államjogi, mind a birodalomhozi viszony fölött alkudozásba kellene lépni, mely alkalommal sza-

badságtokban áll, jogosult autonomiátok megőrzése mellett és saját országgyüléstek beleegyezésének fenntartása által, elegendő biztositékokat nyerni meg nemzeti érdekeitek fenntartása iránt.

Ily módon előbb fog sikerülni, egy a Szt István koronája országainak államjogi viszonyát átölelő inaugurale diplomát létrehozni, s az Általunk s általatok egyenlő melegséggel óhajtott koronázási tényhez fogni.

Dalmátiának Hortvátország és Szlavoniávali egyesitése iránti legalázatosabb kérelmeteket illetőleg ismételve inditva érezzük Magunkat, a számos, még ezután megoldandó, már 1861. november 8-ki királyi leiratunkban pontosan megvitatott előkérdések miatt nektek kijelenteni, hogy Mi, ragaszkodván mult évi november 2-ki királyi leiratunkban adott nyilatkozatunkhoz, határozottan vissza kell utasitanunk Horvátország és Szlavoniának egyrészről Magyarországhoz, s másrészről az öszmonarchiához államjogi viszonyának megállapitása előtt az ezen kérdés további tárgyalásába bocsátkozást.

Végre a mily készséggel elismertük és ismét elismerjük, hogy a horvát-szlavon katonai határőrvidék jelen területe ezen királyságok kiegészitő részét képezi; mindazáltal sajnáljuk, hogy határozottan ki kell nektek jelentenünk, miszerint az öszmonarchiának véderejérei tekintet nem engedi meg Nekünk, a katonai határőrvidék fennálló szervezetét, annak azanyaórszággal egy közös tartományi igazgatás alatti tényleges egyesitése által megszüntetni; mivel a véd erőnek feltétlenül szükséges fenntartása mellett a polgári hatóságok felállitása csak a szolgálatra és a rendre nézve káros összeütközésekre fogna vezetni.

Atyai lelkiismeretünkre nézve annál nagyobb megnyugvással ragaszkodhatunk ezen határozathoz, mivel annak öntudatával birunk, hogy már is oly intézkedéseket és javitásokat tettünk és akarunk tenni, melyek a katonai határőrvidék állapotát, annak hű s vitéz fiai számára sokkal inkább áldásul, mint panaszul tüntetik föl.

Azon biztos reménynek engedjük át Magunkat, hogy ti politikai értelemmel és a Személyünkhözi rég bebizonyult hűséggel és ragaszkodással a pillanat és az ügy nagyságát és fontosságát átlátni, jóakaró atyai tanácsunkat követni, és csupán a lehetőre és gyakorlatilag elérhetőre fogtok törekedni. Sürgetőleg hivunk ennélfogva fel benneteket, minden melléktekintetek elkerülésével és minden akadályok mellőzésével, és hogy az a nélkül is sulyosan terhelt országra még nagyobb áldozatok ne rovassanak, miszerint az összes birodalmi népeinkre nézve egyformán fontos államjogi kérdések megoldását feltételező rendszabályokat haladéktalanul eszközlésbe vegyétek; kikhez királyi kegyelmünk- és kegyelmességünkkel továbbra is hajlandók maradunk.

Kelt Budán, február hónak huszonhetedik napján, az üdvnek egyezer nyolczszáz hatvanhatodik, uralkodásunknak tizennyolczadik évében.

Ferencz József s. k.

B. **Kussevich Emil** s. k.
altábornagy.

Ő cs. és apostoli királyi Felsége legfelsőbb parancsára:

dr. buzini **Jellachich Ede** s. k.

VIII.

A horvát-szlavon országgyülés által az 1866-ki február 27-iki kir. leirat tárgyában kiküldött bizottmány jelentése.

(Elfogadtatott ezen országgyülésnek u. a. évi marczius 9-én tartott ülésében.)

Tisztelt országgyülés! F. é. marczius 3-diki ülésében tetszett az országgyülésnek küldöttséget nevezni, mely első alelnökének dr. Suhaj Imre urnak elnöklete alatt következő tagokból áll: dr. Racki Ferencz, Mrazovic Mátyás, báró Kuslan Károly, Csepulics Avelin, Prica Miksa és Voncsina Iván.

Ezen küldöttségnek feladatául az tüzetett ki, hogy az 1866-ki február 27-én 130/ pr. sz. a. k. l. f. kir. leirat tárgyában, mely a háromegy királyság országgyülésének febr. 10-diki l. a. feliratára leérkezett, javaslatot készitsen, melynek alapján a t. országgyülés határozni fog.

Miután a nevezett bizottmány marcz. 3-kán d. u. az alázatosan alólirtat előadónak választotta volna, constituálta magát, s az országgyülés kivánata szerint azonnal az 1866. febr. 27-ki l. f. kir. leirat meghányásához fogott.

Ezen leiratot az 1865. nov. 2-ki legfelsőbb kir. trónbeszéddel és az 1861. november 8-ki legfelsőbb királyi leirattal összehasonlitván, meggyőződött a bizottmány arról, hogy a folyó évi febr. 27-ki leirat azon természetszerü alaptól eltért, melyre a korona

trónbeszédében állott volt, hogy egyedül ez hozhat uj, az időnek megfelelő és állandó gyümölcsöket valamint a háromegy királyság, ugy az összbirodalom számára is, mely alapot ezen országgyülés részéről örömmel elfogadván, 1866. febr. 10-én kelt feliratában, a korona megelégedésére, késznek nyilatkozott, a mennyiben tőle függ, az összbirodalom nagyhatalmi állása feltételeinek eleget tenni, és ezen czélból a közjogi kérdések megoldásánál közreműködni.

Midőn az 1866. febr. 27-ki legfelsőbb királyi leirat nemcsak az országgyülés 1866. február 10-ki feliratában kifejtett jogos kivánatokra, fősérelmekre és jogi bizonylatokra, de még kétségtelen, annyi királyi hitlevél, s a trón annyi szentesitett igéretei által megerősitett jogokra sincs tekintettel; midőn ez a háromegy királyság organicus és természetszerü felvirágzására és megerősödésére vezető főelőfeltételek lehető teljesitését határozottan megtagadja, mely előfeltételek területi és politikai épségének gyakorlati keresztülvitelében állanak, midőn tehát a királyi leirat a czélt, az okot megtagadja, melyből az ausztriai birodalom neve alatt foglalt országok és tartományok szövetsége alakult, s mai napig is fennáll, mely czél nem lehet más, mint a birodalom egyenjogu részei organicus és természetes fejlődését és erejét biztositni: — azon kérdést tevé fel a bizottmány: vajjon javasolja-e az országgyülésnek, hogy ez a szentséges korona felhivásának megfeleljen, s bár közvetve, Magyarország országgyülésével közösen, az összbirodalmat illető közjogi viszonyok rendezésébe bebocsátkozzék-e, s hogy e czélból küldöttséget küldjön-e, mely a magyar országgyülés hason küldöttségével e tárgyban értekezni fogna?

Annál inkább tette magának a bizottmány e kérdést, miután mindeddig még ama feltétel sem teljesült, mely feltétel mellett ezen országgyülés elhatározta az összbirodalomhoz való közjogi viszonyok megoldásának nagyfontosságu müvéhez a magyar országgyüléssel egyetemben járulni; mert a korona még nem eszközölte ki a magyar országgyüléstől annak kijelentését, hogy: „a háromegy királyság és Magyarország közt való közjogi viszonyok rendezése az 1861-ki XLII. t. cz. alapján a két országgyülés, mint két egyenlő tényező, kölcsönös és szabad egyetértésének van fenntartva."

Ezen kérdésnek minden-oldalu érett megvitatása után elhatározta a bizottmány, az országgyülésnek még ezen, Ő Felségének kormánya által ajánlott mód elfogadását is javasolni, s e szerint inditványozza:

1. Válasszon az országgyülés kebeléből 12 tagu küldöttséget, mely az 1865-ki deczember 10-ére Pestre összehivott magyar országgyülés ugyanazon czélból kiküldött küldöttségével értekezésbe fog lépni, valamint a háromegy királyság és a Magyarország közti közjogi viszonyok, ugy Szent István koronája országainak és tartományainak az összbirodalomhoz való közjogi viszonyainak tárgyában is, azon kötelezettséggel pedig, hogy az értekezés eredményét mindkét feladatra nézve a háromegy királyság törvényes országgyülésének egyedül jogérvényes határozathozatal végett előterjessze.

Azon további kérdés merült fel a bizottmányban, vajjon lekötendő-e ezen küldöttség valamely utasitás által, vagy nem? — és valamennyi tag abban állapodott meg, javasolják a tisztelt országgyülésnek:

2. Hogy a küldöttség már eleve következő utasitásokkal láttassék el:

a) A küldöttség azon szellemben és irányban működjék, mely az 1861. XLII. törv. czikken átvonul. E szerint ki kell jelentenie, hogy a háromegy királyság Magyarországhoz való viszonya a magyar országgyülésen hozott törvény által meg nem állapitható, sem meg nem változtatható, hanem hogy ezt csak a két országgyülés közti értekezés utján lehet, a közös korona szentesitése mellett, megállapitani és megváltoztatni.

b) A háromegy királyság Magyarországhoz való viszonya megállapitásánál a küldöttség a közjogi autonomia körére s a külön költségvetésre nézve az 1861. XLII. t. cz. tartalmától el nem térhet.

c) Az összbirodalomhoz való viszonyok és a közös ügyek tárgyalási módjának meghatározásánál a küldöttség határozottan azon követelés mellett maradjon, hogy a háromegy királyság külön és közvetlenül legyen ama közegben képviselve, mely a közös ügyeket tárgyalandó lesz. A koronázási hitlevél előkészitésénél azon kell lennie a küldöttségnek, hogy a hitlevél harmadik pontja teljesittessék, s e tekintetben a háromegy királyság területi épségére nézve zsinórmértékül fognak szolgálni az 1861. jul. 24-ki és 1866. febr. 10-ki feliratok.

A küldöttség meg van győződve, hogy ezen átalános utasitás, s a küldöttség bölcs és hazafias szelleme mellett bizhatni abban, hogy a magyar országgyüléssel való értekezés eredménye a háromegy királyság, a közös korona és az összbirodalom szükségeinek meg fog felelni, különben biztos kezességet nyujtván ezen országgyülésnek az 1866. febr. 27-iki kir. leiratban is fenntartatott végelhatározási joga.

Azonkivül feladatának itélte a bizottmány, a küldöttségi tagok napidijai tárgyában is véleményét az országgyülés elé terjeszteni, és pedig minden egyes tag számára 10 ftot javasol minden napra, s azon kivül az uti költséget oda és vissza. Ezen javaslatnál tekintettel volt a takarékosságra, de másrészről a tapasztalás által kimutatott drágaságot sem tévesztette szem elől.

Miután pedig ezen országgyülés előtt tudva nincs, vajjon akar-e, és mikor fog a magyar országgyülés oly küldöttséget nevezni, melylyel ezen országgyülés küldöttsége értekezésbe lépend, s miután ily bizonytalanság mellett küldöttségünk pénz és időbeli veszteség nélkül még utra sem indulhat, azt javasolja ezen bizottmány az országgyülésnek :

Hivja fel és utasitsa ezen ház elnökét arra, hogy közvetlenül a magyar alsóház elnökségéhez fordulván, tőle e tekintetben választ kérjen. Mihelyt ezen ház elnöke értesülve lesz, miszerint a magyar országgyülés e czélból küldöttséget nevezett, s miszerint ez az értekezés megkezdésére kész, össze lesznek hivandók ezen országgyülési küldöttség tagjai hogy megbizó leveleikkel ellátva, utra induljanak.

Végre elhatározta a bizottmány : azt javasolni a t. országgyülésnek, hogy az 1866. febr. 27-én kelt legf. kir. leiratra külön felirattal feleljen, melyben Ő Felsége egyuttal az országgyülés határozatai és azoknak indokai felől értesittessék.

Kelt Zágrábban, 1866. marczius 6-án.

Dr. **Suhaj J.**
bizottmányi elnök.
Mrázovic M.
előadó.

IX.

A horvát-szlavon országgyülést elnapoló kir. leirat.

Mi első Ferencz József stb. stb.

Kedves Hivünk stb.

Miután a horvát-szlavon királyságok országgyülése, legkegyelmesebb szándékainknak megfelelőleg, 1866. marcz. 10-ki országgyülési ülésében nem csak egy országgyülési küldöttség küldését határozá el, hanem ezen küldöttség tagjait is megválasztá, melynek a Pesten ülésező országgyülés küldöttségével, ezen királyságoknak magyar királyságunkhoz s összmonarchiánkhozi visszonyának megoldása iránt alkudozásba kellend lépnie, ezen két küldöttség pedig legközelebb munkálatait Pesten megkezdendi : ezért tekintetbe vevén, hogy ezen alkudozások előreláthatólag huzamosb időt fognak igénybe venni ; s hogy az országgyülés által megpenditett tárgyak nagy részének végérvényes elhatározásai a legnagyobb fontosságu államjogi kérdések megoldásától függenek, s azok előtt helyesen nem döntethetnek el, — Magunkat legkegyelmesebben indittatva érezzük, a horvát-szlavon országgyülés törvényhozási tevékenységét önkéntes elnapoltatásának idején azaz majus 1-jén tul is félbeszakasztani.

Ezért legkegyelmesebben indittatva érezzük Magunkat, a horvát-szlavon országgyülést mostantól fogva határozatlan időre elnapolni, s önnek, kedves hű bánunknak legkegyelmesebben meghagyjuk, hogy hatósági uton ezen legfelsőbb határozatunkat az országgyülés tagjaival alkalmas módon tudassa.

Egyébiránt kir. kegyelmünk- és kegyelmességünkkel ön iránt állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécs fő- s székvárosunkban Ausztriában, apr. hó 21-ik napján, az üdvnek ezer nyolczszáz hatvanhatodik s uralkodásunknak tizennyolczadik évében.

Ferencz József s. k.

B. **Kussevich Emil** s. k.
altábornagy.

Ő cs. kir. apost. Felsége legfelsőbb parancsára:
Dr. buzini **Jellachich Ede** s. k.

X.

A magyar országgyülés válaszfelirata az 1866. márczius hó 3-iki kir. leiratra.

Felséges császár és király!

A legmagasabb királyi leiratot, melyet Felséged alázatos válaszfeliratunk folytán hozzánk intézni méltóztatott, mély tisztelettel vettük, s egyaránt szem előtt tartva polgári kötelességünket és azon ingatlan hűséget, melylyel a Királynak és hazának tartozunk, a helyzet fontosságához mért komolysággal tanácskoztunk annak tartalma felett.

E legmagasabb királyi leiratnak egy része a közös viszonyok iránt ezentul hozandó határozatokra, s az 1848-ki törvények némely részeinek átvizsgálására vonatkozik. Kapcsolatban állanak e tárgyak azon javaslattal, melyet, mint alázatos válaszfeliratunkban is kijelentettük, a közös viszonyok meghatározására és azok mikénti kezelésére nézve ki fogunk dolgozni. A legmagasb királyi leirat ezen részét tehát említett javaslatunkkal együtt fogjuk tüzetesen tárgyalni, s azzal együtt adandjuk elő annak idejében ezek iránt is nézeteinket és megállapodásainkat. Alapunk és kiindulási pontunk a pragmatica sanctio leend, melyre nézve a válaszfeliratban már előadtuk nézeteinket.

Mellőzve e nézetek ismétlését, egyszerüen jelentjük ki ujabban is hű ragaszkodásunkat mindazokhoz, a miket e részben ott elmondottunk.

De a mi a legmagasb királyi leirat azon részét illeti, mely a jogfolytonosság, a felelős ministerium kinevezését és a törvényhatóságok alkotmányos hatalmának visszaállitása iránti kérelmünket megtagadja : erre nézve kötelességünk haladék nélkül felszólalni, s tartózkodás nélkül feltárni Felséged előtt nézeteinket és fájdalmas érzelmeinket. Teszszük ezt azon tiszteletteljes őszinteséggel, melyre a legmagasabb királyi leirat is hivatkozik.

Mi a legmagasb trónbeszédre felterjesztett alázatos feliratunkban azt kértük Felségedtől, a mi kétségtelen alapelve és mellőzhetlen kelléke minden alkotmánynak, hogy a jogilag fennálló törvények hajtassanak végre. Kértük ezt alkotmányunk alapján, világos törvények rendeleténél fogva, sőt czélszerüség tekintetéből is. Alkotmányunk 17 év óta fel van függesztve, törvényeink félretétettek és octroyált rendeletekkel cseréltettek fel, s még most is absolut hatalom alatt állunk. Összehivatott az országgyülés, hogy alkosson uj törvényeket, holott az eddigi törvények sem tartatnak meg; módositsa törvényeink lényeges részét, holott e törvények tettleg hatályon kivül tétettek, nem a törvényhozás, hanem a végrehajtó hatalom által.

Nemcsak az 1848-iki törvények vannak tettleg felfüggesztve, nemcsak azon törvények, melyeknek átvizsgálása követeltetik, hanem mindazon korábbi alaptörvények is, melyek a végrehajtó hatalom körét és korlátait szabják meg s az alkotmány lényeges részét képezik.

Nem akarjuk mindezen törvényeket elősorolni, csak azt emlitjük meg, hogy még most is fel van függesztve az 179°/₁ : X-dik törvényczikk, mely azt mondja, hogy Magyarország független ország, saját önállással és alkotmánynyal bir, saját törvényei szerint kormányzandó és igazgatandó.

Fel van még most is függesztve a királyi hitlevelek azon ünnepélyes biztositása, hogy az ország alkotmányos jogait, törvényeit a király megtartja s másokkal is megtartatja.

A pragmatica sanctiót, azon ünnepélyes alapszerződést, mely a trónnak szintugy, mint a nemzet jogainak legszilárdabb alapja, elismerte ugyan a legmagasabb trónbeszéd ; de fájdalom ! ez elismerés még eddig csak elvileg történt, mert az alkotmánynak visszaállitása, melynek ez elismerést nyomban kellett volna követnie, csak föltételesen igértetett, azon időre és azon esetre, ha az 1848-ki törvények némely részeit átalakitjuk. A sanctio pragmaticának azon része tehát, mely az 1715. III. törv. czikkre hivatkozva, kimondotta, hogy „Ő Felsége az ország karai és rendei felett nem akar máskép uralkodni és kormányozni, mint magának Magyarországnak eddig hozott vagy jövendőben országgyülésileg hozandó saját törvényei megtartásával," még most sincs tettleg és valósággal életbe léptetve.

Ezek támasztották bennünk azon aggodalmat, melyet válaszfeliratunkban őszinte bizalommal elmondottunk, midőn kijelentettük, hogy „törekvéseinknek csak ugy lehet sikere, ha törvényhozási működéseinkben azon erős hit kiséri lépteinket, hogy a mit a király és nemzet együtt megállapitottak, azt csak a

király és nemzet egyesült akarata változtathatja meg.“ Ez volt egyik alapja buzgó kérésünknek; vigasztalást kerestünk a trónnál, tettleges megnyugtatást kértünk Felséged királyi hatalmától.

Aggodalmunkat a legmagasb királyi leirat sem oszlatja el, sőt növeli annak sulyát, midőn a jogfolytonosság gyakorlati alkalmazásának a jelen rendkivüli körülmények között csakis abban látja lehetőségét, hogy „a törvények változtatása egyedül a törvényhozás jogosult tényezői közremüködése mellett eszközlendő országgyülési megállapodások alapján történik.“

A törvényhozási jog legszebb alkotmányos joga a nemzetnek. Fontos és üdvös az országra nézve, ha nem létezhetik más törvény, mint a melynek alkotásába az ország is beleegyezett. De hogy e jog valóság legyen, mulhatlanul szükséges, hogy az ekkép alkotott törvények végrehajtassanak és megtartassanak mindaddig, mig azokat az alkotmányos törvényhozás a rendes uton el nem törli, vagy meg nem változtatja. Ha a végrehajtó hatalomnak joga volna a törvényhozás rendes utján alkotott törvényeket végre nem hajtani, azok erejét felfüggeszteni, rendeletekkel cserélni fel, s a törvényt és alkotmányt mindaddig függőben tartani, mig a rendes törvényhozás azokat meg nem változtatja: akkor magát a törvényhozási jogot is valósággal a végrehajtó hatalom gyakorolná, vagyis a törvényhozás és végrehajtás tettleg ugyanazon hatalom kezében volna. Felséged az absolutismust fenntartani, ugy hisszük, nem akarja. Már pedig a törvényhozó és végrehajtó hatalomnak ily egyesitése, még ha ideiglenesen történik is, valóságos absolutismus.

Nem ilyen jogfolytonosság az, melyet az alkotmányos elv, a törvények, a királyi hitlevelek és fejedelmi eskük megalapitottak. A valóságos jogfolytonosság nemcsak a törvények alkotásának módjára, hanem azok megtartására és végrehajtására is egyaránt kiterjed.

Hivatkozik a legmagasb királyi leirat a történelemre is, állitva, hogy annak „lapjai nem egy példát hoznak fel, hogy hason körülmények között hasonló eljárás követtetett;“ s ajánlja nekünk e példák követését.

Tudunk, igenis, példákat a történelemben, hogy Magyarország alkotmányának lényeges részei megsértettek, sőt az egész alkotmány is felfüggesztetett; de tudjuk azt is, hogy midőn a fejedelem, absolut hajlamu tanácsosai ellenére a törvényt és saját igazságérzetét követve, az alkotmányt ismét visszaállitotta, a visszaállitás nem volt azon feltételhez kötve, hogy az ország valamely, a törvényhozás rendes utján alkotott és királyi szentesitéssel megerősitett törvényt, melyet a fejedelem talán károsnak vélt, előbb módositson; nem mondatott, hogy mig a módositás meg nem történik, addig sem a károsaknak vélt törvények, sem az országnak egyéb lényeges törvényei, melyek a végrehajtó hatalom körére és korlátaira vonatkoznak, tettleg visszaállittani nem fognak.

Első Lipót, midőn a magyar alkotmánynak közel tiz évig tartott felfüggesztését 1681-ben megszüntette, azonnal teljesen visszaállitotta az alkotmányos törvényeket. Nem kötött e visszaállitáshoz feltételeket, nem kivánta a törvények bármely részének előleges átalakitását, még az arany-bullának az ellenállásról

szóló záradékát sem jelölte ki mint előlegesen eltörlendőt, pedig e záradék csakugyan veszélyes volt, zsibbasztólag hatott a királyi hatalom erélyes használatára.

II-ik József uralkodása alatt is fel volt az alkotmány függesztve. S mikor ő rendeleteit élte végnapjaiban visszavonta, s utána II. Lipót lépett a trónra, az alkotmány minden megszorítás, minden előleges feltétel nélkül, még koronázás előtt, azonnal teljesen vissza lőn állitva.

Ferencz császár és király Ő Felsége némely alkotmányos törvényeket mellőzött 1822-ben, s midőn a törvény ellen kiadott rendeleteit visszavonta, minden feltétel nélkül tette azt, s visszaállitván ismét a törvényeket, az 1825—27. évi III. törvényczikkben kijelentette azon meggyőződését, hogy a „király és az ország boldogsága a törvények pontos megtartásán és épségén alapszik.“

Hivatkozik Felséged a legmagasabb királyi leiratban saját vallásos érzelmeire, s azt mondja, hogy az „országosan egybegyült főrendek és képviselők e vallásos érzelmekben fogják az ország alkotmányos létének legbiztosabb zálogát felismerni.“

Hódoló tisztelettel hajlunk meg e szent érzelmek előtt, s ha feladatunk az volna, hogy csupán egy nemzedék életidejére biztositsuk a nemzet jogait és alkotmányát, mint egyes polgárok megnyugodhatnánk Felséged nyilatkozatában. De mi a magyar alkotmányt, mely fokonkint fejlődött a nemzet életéből, mint századok müvét vettük által őseinktől, s kötelességünk, azt a lehetőségig állandóul biztositva adni át utódainknak; kötelességünk oly biztositékról gondoskodni, mely ne csak egyes halandónak életére le-

gyen szoritva, hanem kiterjedjen, s mint erős jogalap, ingatlanul átszálljon maradékról maradékra. Azon támasz, melyet Felséged vallásos érzelmei nyujtanak, Felséged magas személyéhez és életéhez van kötve. Közvetlen utódára nézve táplálhatjuk azon reményt, hogy szülőitől hasonló érzelmeket fog örökölni. De a később kor bizonytalanságai ellen mindez még nem elegendő oltalom. Jöhet egykor a trónnak oly örököse, ki az alkotmányt saját hatalmával felfüggeszti, s annak visszaállitását megtagadja mindaddig, mig a nemzet meg nem változtatja leglényegesb törvényeit. És akkor az ország sikeretlenül hivatkozik a jogfolytonosság sérthetetlen elvére. Hivatkozása ellenében felhozzák majd korunk példáját, s el fogják mondani, hogy ime, a XIX. század második felében is fel volt a magyar alkotmány függesztve, s annak a végrehajtó hatalomra vonatkozó része mindaddig nem állittatott vissza, mig a törvények lényeges részét a nemzet meg nem változtatta; felhozzák, hogy a nemzet képviselői megnyugodtak ebben, s megnyugvásuk által tettleg elismerték a fejedelemnek ily messze terjedő hatalmát.

Meg lennének ily módon fosztva utódaink azon egyetlen békés fegyvertől, melyet a hatalom szava ellenében használni szabad és kell, a jognak és törvénynek szelid, de erős fegyverétől. Ily sulyos felelőséggel lelkiismeretünket nem terhelhetjük.

Azt mondja a legmagasb királyi leirat, hogy Felséged „épen azért, mert a koronázást nem tartja egyedül ünnepélyes szertartásnak, tartózkodik oly törvényes határozmányok helyreállitásától, melyek sértetlen fenntartását esküjével erősiteni vallásos hite és lelkiismeretének sugallata egyiránt tiltja.“

De Magyarország alaptörvényei szerint nemcsak a koronázott király van kötelezve a törvények és az alkotmány megtartására, hanem minden uralkodó, ki az örökösödési törvény szerint a trónra lép, már koronázás előtt is köteles arra. E kötelezettség nem egyedül a királyi hitleveleken és koronázási esküu alapszik, hanem össze van az kötve az öröklési joggal. Az 1790—91. évi III. törvény azt mondja, hogy Magyarország örökös királyát a hat hónap alatt teljesitendő koronázás előtt is illetik mindazon jogok, melyek az országnak alkotmányszerinti kormányzására vonatkoznak. A törvény tehát e jogokat egyenesen az alkotmány megtartásához kötötte. Maga a sanctio pragmatica pedig, különösen a III. czikk 1-ső §-ában azt rendeli, hogy Ő Felségének utódai, Magyarország s a hozzá kapcsolt részek törvényesen megkoronázandó királyai, az ország törvényeit sértetlenül meg fogják tartani.

Ha ez közjogilag nem igy állana, ha a fejedelem csak a koronázási eskü letétele után tartoznék teljesiteni az előbb alkott törvényeket, akkor minden trónváltozásnál egy oly időköz állana be, melyben a törvények ereje egyedül az uralkodó akaratától függene; minden trónváltozásnál ujra kellene szerződni az uralkodóval, s egymást váltanák fel időnként az alkotmányosság és absolut uralkodás. A mit mi Felségedtől kérünk, nem azon királyi eskünél fogva kérjük, melyet megkoronáztatásakor leteend, hanem kérjük azon ünnepélyes alapszerződésnél fogva, mely a trónöröklésnek szakadatlan folytonosságát és alkotmányunk sértetlen fenntartását egyaránt biztositotta; kérjük azon szent és sérthetetlen eskünél fogva, melyet Felséged elődei és ősei ezen alkotmányra letettek.

A királyi hitlevélnek törvény szerint a koronázás előtt kell kiadatnia, s abban a fejedelem ünnepélyesen igéri a már alkotott, s az ezután országgyülésileg alkotandó törvények megtartását. A magyar közjog szerint csak a koronázott király szentesithet törvényeket; addig tehát, mig a koronázás meg nem történt, jogilag az eddigi törvények állanak fenn, s a czélba vett változtatások csak a koronázás után emelkednek törvény erejére. Ha tehát Felséged az eddigi törvényeket tettleg el nem ismerné, az uj törvények pedig koronázás előtt sem tettleg, sem jogilag még nem léteznek : a koronázás előtt már kiadandó hitlevélnek tárgya sem lenne.

Kimondottuk alázatos válaszfeliratunkban, hogy nem kérünk politikai lehetetlenséget. Elmondottuk azt is, hogy átlátjuk a visszaállitás nehézségeit, s készeknek nyilatkozunk megtenni mindent, a mi hatalmunkban áll e nehézségek elháritására. Mert azt hittük, hogy midőn a nemzet egész politikai élete forog kérdésben, mikor az alkotmány jövendő biztosságát kell a jogtalan előzménynek egykor majd előfordulható káros következéseitől megóvni, a legnagyobb nehézségektől sem szabad viszszarettennünk.

Fájdalommal látjuk azonban a legmagasb királyi leiratból, hogy Felségedhez felterjesztett kérelmünk sikeretlen volt. Óhajtásaink semmi részben sem teljesittettek, a jogfolytonosság még azokra nézve is megtagadtatott, a miknek azonnali visszaállitása a jelen körülményekben sem feküdnék a lehetőség határain kivül; s még azon törvényeink sem állittattak vissza, melyekre a kir. leiratban felhozott ellenvetések épen nem alkalmazhatók. Egy szóval : megtagad-

tatott alkotmányunk helyreállitása, és arra vagyunk utasitva, hogy az absolut kormányzat sulya alatt gyakoroljuk a törvényhozás alkotmányos jogát, s változtassuk és módositsuk alaptörvényeink lényeges részét, azon remény mellett, hogy ha e módositásokat Felséged legmagasb akarata szerint hozzuk javaslatba, akkor, de csakis akkor fog alkotmányunk ismét visszaállittatni.

Felhozza a legmagasb királyi leirat azt is, hogy az 1848-iki II., III. és IV-ik törvényczikkek némely rendeletei egyenesen a királyi jogokba ütköznek.

Kimondottuk alázatos válaszfeliratunkban, hogy fejedelmünk törvényes jogait csorbitani nem akarjuk s megvagyunk győződve, hogy a törvények alkotásánál mindig komolyan megfontolandó, ha czélszerü-e valamely királyi jognak megszoritása. De a végrehajtó hatalom körében maguk a törvények határozzák meg a királyi jogokat, s ezeket a törvényekkel ellentétbe állitani nem lehet. Minden alkotmány, első keletkezésekor is, kifejlődésében is, korlátozza egyszer-másszor az előbb gyakorlott fejedelmi jognak valamely részét; de azért az ily törvényt is meg kell tartani mindaddig, mig a törvényhozás meg nem változtatja. Magyarországban a királynak minden joga szintugy a törvényen alapszik, mint a nemzet jogai; s a legfőbb hatalmat is a törvény adta a magyar királynak. Elismerte ezt azon fejedelem is, ki a dicsőségesen uralkodó házból első lépett a pragmatica sanctio alapján a magyar trónra, midőn az 1741 : XI-ik törvényczikk 2. §-ában e kifejezést használja „azokban, melyek a *neki engedett* legfőbb hatalomtól függenek.“

Kétségtelen királyi jog a törvények szentesitése, s e jogával él a fejedelem, ha valamely törvénytől,

mely a királyi jogot korlátozná, a szentesitést megtagadja; de ha már szentesittetett a törvény, annak végrehajtását megtagadni, nem tartozhatik a királyi jogok közé. Ha tehát eddigi törvényeink módositásáról, vagy ujak alkotásáról fogunk majd tanácskozni: figyelembe veendjük mindig a királyi jogokat is, s törvényjavaslatainkat a szerint készitendjük, a mint a király és haza egyesült érdeke kivánja. De a legmagasb királyi leiratban felhozott ellenvetést nem lehet ugy értelmeznünk, hogy az a törvények végrehajtását is gátolná.

Azt mondja a legmagasb királyi leirat, hogy „a megyei rendszer az ország első alapitójának uralkodásától kezdve, folytonos gyakorlat által a nemzet életébe szövődött, s az 1848-diki törvények, midőn az ország közkormányzatának alakját megváltoztatták, a nélkül, hogy azt ezen ősi intézménynyel öszhangzásba helyezték volna, oly elvi ellentétet állapitottak meg, melynek megoldása csak a legbehatóbb tanulmányozás és komoly megvitatás alapján várható."

Igenis, Felséges urunk, az 1848-ki törvények lényegesen megváltoztatták az ország közkormányzatának alakját, megváltoztattak több ősi intézményt is, mert átalakitották Magyarország aristocraticus alkotmányát, s azt a nép egyenjoguságának szélesebb alapjára fektették. Megértették az 1848-iki törvényhozók az örök igazság intő szavát, s nem akartak ellentállani a haladó kor követeléseinek; nem várták be azon bizonyosan bekövetkező időpontot, midőn annak akarva sem tudtak volna ellenállani. Sok baj és veszély követte határozataikat; de sokkal sulyosabbak azon veszélyek, melyeket előrelátásukkal e hazáról elháritottak.

Az alkotmánynak ezen átalakitása tette szükségessé azt is, hogy az előbb fennállott testületi kormányzat helyett, a kormányzatnak oly alak adatott, mely Európának más alkotmányos népeinél is az alkotmányos szabadság legnagyobb biztositékának, s a czélszerü közigazgatás legjobb eszközének tartatik.

Azon másfél század, mely alatt a kormányszékek testületileg igazgatták Magyarországot, meggyőzte az 1848-ki törvényhozókat, hogy nem volna czélszerü, még továbbra is fenntartani oly kormányzatot, mely törvényszegései által az ország sérelmeit folyvást szaporodó óriási halomra növelte s hozzáférhetlen volt, mert a nemzet panaszai ellenében mindig a fejedelem magasztos nevét, szentséges személyét állitotta előtérbe; saját hibáit, sőt büneit is a királyi palásttal igyekezett takargatni.

Visszaemlékeztek a törvényhozók azon időre, midőn I. Ferencz királyunknak a nem-felelős magyar kormányszék férfiai törvénysértést tanácsoltak, s az ő tanácsukra kiadott rendeleteknek eszközlői voltak, és a bünökért feleletre nem vonathattak, mert védte őket a király neve, s ámbár a jó és igazságos fejedelem, az ország rendei által felvilágositva, nemes őszinteséggel kijelentette, hogy fájnak a történtek atyai szivének, vétkes tanácsosai mégis hivatalban maradtak.

A testületi kormányzatnak ezen hibáit, s a káros következményeket, melyek e hibákból származtak, az alkotmányos felelősség hiánya okozta; s e hiány a kormányzat testületi rendszerében feküdt. Voltak ugyan a kormányszékeknek tiszteletreméltó jeles tagjai, kik hiven ragaszkodtak a törvényhez és alkotmányhoz;

de még azok sem valának képesek elháritani vagy orvosolni a hibákat, melyek a felelősség nélküli testületi rendszernek voltak következményei.

Az 1848-iki törvényhozás tehát, midőn a népet felemelte és jogegyenlőség alapján szabaddá tette, biztositani kivánta egyszersmind a néppel megosztott alkotmányos szabadságot s a közjogilag ujjászületett ország ezernyi fontos érdekeit, s e biztositás tekintetéből is felelős kormányról kellett gondoskodnia, nehogy a felelősség nélküli testületi kormány kezei között lasankint hanyatlásnak induljon, a mit a nemzet és fejedelem egyesült akarata a hon javára megállapitott.

Változott időnkint hazánkban is, mint másutt, a kormányzat alakja. A testületi kormányzat nem a régibb korból származott által mi reánk, hanem itt is, mint máshol, csak a közelebb lefolyt pár században fejlett ki, de majd mindenütt csak addig állott fenn, mig az aristocraticus intézményeknél fogva a rendi alkotmány fennállott. A tapasztalás és a történelem ezen tanulsága bizonyitja, hogy a nép egyenjoguságára alapitott alkotmányos szabadságnak és népképviseleti rendszernek mellőzhetlen követelménye a felelős ministerium és parlamenti kormány. Testületi kormányzat, mely mellett a felelősség kivihetetlen, és a népképviseleti rendszer együtt meg nem állhatnak. Midőn tehát az 1848-iki törvényhozás a népképviseletet megállapitotta: a testületi kormányzat alakját tovább fenn nem tarthatta.

Magyarország alkotmányának egyik legszebb gyöngye a megyei rendszer. Ősi intézmény ez, valamint alkotmányunk is ősi, mindenik a nemzet életéből

fejlődött ki; s épen azért egyik ugy, mint a másik, időnkint a nemzet életének fejlődése szerint alakult. Szent István idejében valamint az alkotmány, ugy a megyei rendszer is, bizonyosan sokban különbözött a mostanitól. Fejlődő nemzeti életünk hozta létre azon átalakulást, mely 1848-ban a nép jogegyenlőségére fektette alkotmányunkat. Ez átalakulás után a megyei rendszer sem maradhatott többé aristocraticus, s az önkormányzat azon jogát, mely a megyei rendszerben fekszik, a kiváltságos osztály kizárólag többé nem gyakorolhatta, ki kellett azt terjeszteni a népre is. Tehát ugyanazon ok, mely a közkormányzat alakját megváltoztatta, tette szükségesekké azon változtatásokat is, melyeket a megyei rendszer alkatrészeire nézve tett az 1848. XVI. és XVII. törv. cz.

De meg vagyunk győződve, hogy a közkormányzat alakjának megváltoztatása a megyei rendszerrel semmi elvi ellentétben nincs, sőt hitünk szerint e kettő egymással összhangzásban van. Azon lényeges változtatást, a mi az 1848-ki törvények folytán a megyének követválasztási és utasitási jogára nézve közbejött, nem a törvényben felállitott felelős ministeri rendszer okozta, hanem az a democraticus alapra fektetett népképviseleti rendszernek szükséges következménye.

Egyébiránt nem kivánunk jelenleg e tárgy felett bővebb elméleti fejtegetésekbe bocsátkozni, csak a tapasztalásra hivatkozunk. A felelős ministerium s az 1848-ki törvények szerint alakitott megyék öt hónapig állottak fenn együtt, s ez öt hónap alatt a ministerium és megyék között surlódás nem volt, a kormányzat e miatt fel nem akadt, elvi ellentét közöttük nem

mutatkozott, s a közigazgatás gyorsabb, olcsóbb és a népre nézve is kielégitőbb volt, mint azon, időnként egymást váltó provisoriumok alatt, melyekkel azóta kisérletek tétettek.

Voltak azon idő alatt is bajok és sulyos nehézségek az országban, de azok nem a felelős ministerium és a megyei rendszer közötti viszonyból származtak, hanem azon átkos belháboruból, melynek okairól és okozóiról most hállgatni kivánunk. Azon rendetlenségek pedig, melyek az 1861-ki megyei élet ellen felhozatnak, egyenesen azon félszeg eljárásának voltak következményei, mely a megyei hatóságokat felelős ministerium nélkül állitotta vissza, megszoritotta azok alkotmányos hatáskörét, s magában a megyében, a megyétől különálló, attól s a magyar kormánytól egészen független, idegen hivatalnoki testületet hagyott meg.

Bizonyitja e példa, hogy a felelős ministerium és a megyei rendszer nincsenek egymással ellentétben, s megállhatnak együtt, de csak is együtt állhatnak meg czélszerüen. Ugyanez áll a kerületekre és városokra nézve is, melyekre maga a l. m. k. leirat sem terjeszti ki fentebb érintett észrevételeit.

Azon ellenvetés, hogy a megyék rendezéséről szóló törvények hiányosak és ideiglenesek, csak arra szolgálhat ösztönül, hogy e törvények országgyülésileg javittassanak; de nem elegendő ok arra, hogy addig is, mig ki nem javittatnak, meg ne tartassanak. Nincs emberi mű, melynél tökéletesebbet alkotni nem lehetne; nincs alkotmány, melynek hiányai ne legyenek. S ha e miatt alkotmányt és törvényt fel lehetne függeszteni : akkor lehetetlen volna minden alkotmá-

nyosság, s bizonytalan és ingatag általában minden államgépezet. Ideiglenes, igenis, az említett két törvény; de ez ideiglenességnek valódi értelme nem az, hogy a törvényt időközben is fel lehet függeszteni, mindaddig, mig a törvényhozás ujra nem késziti, — hanem az, hogy a legközelebbi országgyülésen teendő intézkedésig ezen törvényt kell megtartani.

Hivatkozva tehát mindazokra, miket válaszfeliratunkban a felelős ministerium kinevezését, a megyék, kerületek és városok alkotmányos hatóságának visszaállitását illetőleg előadtunk, ujabban is kérjük Felségedet, hogy ezek iránti kérelmeinket kegyelmesen teljesiteni méltóztassék.

Válaszfeliratunknak az országgyülés kiegészitését tárgyazó részére a legmagasb királyi leirat azt mondja, hogy miután az erre vonatkozó kérdések Horvát- és Tótországok közjogi viszonylatának szerencsés megoldásával állanak kapcsolatban, azok e viszonylatokkal együtt lesznek tüzetesen tárgyalandók. De miután a mi kérelmünk nem csak oly részekre és tartományokra vonatkozott, melyek közvetlen Horvátországhoz és azzal együtt a magyar koronához tartoznak, hanem olyanokra is, melyek közvetlen Magyarország területének részeit képezik : kénytelenek vagyunk e részben ismételni a válaszfeliratban foglalt kérelmünket.

Fájdalommal látjuk a legmagasabb királyi leiratból, hogy azon kérelmünk, melyet politikai vádak folytán elitélt vagy számüzött honfitársaink érdekében Felségedhez alázatosan felterjesztettünk, ezuttal szintén sikeretlen volt, s annak teljesitése a koronázás utáni időre halasztatott. Vegye Felséged kegyelmesen

tekintetbe, hogy a szenvedőnek minden órája kinos, és engedje reménylenünk, hogy a mit kérő szavunk Felségedtől kieszközölni gyenge volt, azt saját atyai szivének sugallata mielőbb valósitani fogja.

Feladatunk, melynek szerencsés megoldásától függ a hazának boldogsága, rendkivül fontos és nehéz. Nyugodt kebel, csüggedést nem ismerő kitartás, s a szebb jövőnek állandóságában vetett bizalom szükséges azon munkához, mely minden erőnket és igyekezetünket igénybe veendi. De zavarja keblünk nyugalmát, zsibbasztja erőnket annak tudása, hogy alkotmányunk és törvényeink most is fel vannak függesztve, s midőn a nehéz munkához fogunk, minden egyébre nézve alkotmányon kivül állunk. Jogfolytonosságot kértünk és felfüggesztett törvényeink visszaállitását; kimondottuk : hogy nem kérünk politikai lehetetlenséget, és kérelmünk minden részeiben megtagadtatott, nehéz feladatunk sikeres megoldásaig. Ismét kérjük Felségedet mentsen meg bennünket s az egész országot azon sulyos aggodalomtól, hogy a jogfolytonosság tettleges elismerése nélkül mindaz, a miben komoly megfontolás után és talán áldozattal is megállapodnánk, oly alapra lenne épitve, mely a jelen példa folytán egykor ingataggá válhatik.

Bizalmunkat egyedül Felséged atyai szivébe vetjük. Egyedül Felséged fejedelmi bölcseségétől reméljük alkotmányos életünknek oly biztositását, mely ismét visszaadja keblünknek azon hitet, hogy a mit a király és nemzet egyesült akarata megállapitott, fenn fog az állani a távol jövőben is jogilag és tettleg, mindaddig, mig a király és nemzet egyesült akarata ismét másképen nem intézkedik.

Kelt szab. kir. Pest városában ezernyolczszáz hatvanhatodik évi Szent György hava huszonharmadik és huszonnegyedik napjain tartott üléseinkből.

Kik egyébiránt mély tisztelettel vagyunk

Császári királyi Felségednek
legalázatosabb szolgái,

Magyarországnak országgyülésileg egybegyült főrendei és képviselői.

B. **Sennyey Pál** s. k.
a főrendi ház elnöke.

Ifj. b. **Vay Miklós** s. k.
a főrendi ház jegyzője.

Szentiványi Károly s. k.
a képviselőház elnöke.

Tóth Vilmos s. k.
a képviselőház jegyzője.

XI.

A képviselőház codificationalis bizottmánya albizottmányának munkálata a codificatio körül követendő eljárás iránt.

A codificatio tárgyában a képviselőház által megválasztott bizottmány, f. évi május 25-kén és 28-kán tartott üléseiben, alólirott albizottmányt oly czélból küldé ki, hogy adjon véleményt a codificatio körül követendő eljárás iránt; különösen arra nézve: a codificatio különböző tárgyaihoz képest hány albizottmány alakittassék? minden egyes albizottmány körébe mely tárgyak utaltassanak? s az albizottmányok hány tagból, s mikép legyenek alakitandók?

A kiküldött albizottmány nem tévesztheté szem elől, hogy a codificationalis bizottmány teendői, főbb alapvonalokban már a képviselőház azon határozata által, a mely az országgyülési teendők tárgyában kiküldve volt 12-tagu választmány jelentése alapján keletkezett, meg vannak állapitva; s ennélfogva az albizottmánynak eljárásában arra kelle szoritkoznia, hogy lehetőleg kijelölve a codificatio már kitüzött tárgyainak alkatrészeit, ezeket ugy ossza be, miszerint a rokon tárgyak, a szükséges elvegység fenntarthatása végett egy és ugyanazon bizottmány köréhez tartozzanak.

Továbbá, mivel vannak a codificatio körül oly kérdések, a melyek megoldása bizonyos alapelvek előzetes megállapitását feltételezi, ezen alapelvek azonban oly tárgyakat is érintenek, a melyek egy más bizottmány teendői közé vannak sorozva : tehát alulirt albizottmány mellőzhetlen feladatául tekinté : kiemelni azon tárgyakat, a melyekre nézve az iránytadó alapelvet a codificationalis bizottmánynak, egy másik bizottmánynyal egyetértőleg kell megállapitania.

Végül, minthogy a codificatio némely tárgyainak feldolgozása csak bizonyos előmunkálatok mellett lehetséges, alulirott albizottmány szükségesnek tartá mind ezen egyelőre függőben hagyandó tárgyakat, mind pedig azon előmunkálatokat, a melyek nélkül az előbb emlitett tárgyak alapos elintézése lehetlen volna, egyenkint megjelölni.

E szempontokból kiindulva, a kiküldött albizottmány a codificatio tárgyaira nézve a következő felosztást hozza javaslatba :

Az I-ső albizottmány teendői közé tartoznék : a polgári magán-jog anyagi része, és pedig azon része, a mely a törvényhozás állandó intézkedését igényli. Ilyenek :

a) a szorosan vett polgári magán-jog, a melynek körébe az egyesülési jog, a honositási, be- és kiköltözködési törvény is tartozik ;

b) a telekkönyvi rendszer ;

c) a csődtörvény.

Minthogy azonban a telekkönyvi rendszernek szorosan a polgári magán-jog anyagi és alaki intézkedéseihez kell alkalmazva lennie : tehát a telekkönyvi rendszer kidolgozása csak a polgári anyagi és alaki jog megállapitása után válik lehetségessé.

Szintugy felfüggesztendő egyelőre a csődtörvény kidolgozása is, mint a melynek szükségképen a polgári magán-jog elvein kell alapulnia.

A II-dik albizottmány hatásköréhez volnának utalandók a polgári magán-jog körébe vágó átmeneti intézkedések, részint oly tárgyakra vonatkozók, a melyek a törvények által már megszüntetett jogviszonyok maradványait képezik, részint pedig olyanokra, a melyek némely lényegesen változott jogviszonyokkal állanak egybefüggésben, a minők :

a) az eltörölt ősiség intézvényéből fennmaradt jogkérdések megoldása ;

b) az urbéri, s ezzel analog köteléken alapuló jog és birtokviszonyok végleges elintézése ;

c) a hűbéri, s ezzel analog forrásból eredt szolgálmányok iránti intézkedés ;

d) a királyi kisebb haszonvételek jogának, és

e) a kegyuri jogok és terheknek a tulajdon-jog terén történt lényeges átalakulás igényeihez alkalmazandó szabályozása.

A III-ik albizottmány feladatát képezné a polgári magánjog tárgyainak azon része, a mely a nemzetgazdaság érdekeivel érintkezik, s a mely ennélfogva az anyagi érdekek tárgyában kiküldött külön bizottmány egyetértésével volna elintézendő. Ide tartoznának :

a) az erdőszeti jog ;

b) a vadászati jog ;

c) a vizi jog halászati, öntözési, közlekedési, szabályozási és műépitményi tekintetben ;

d) a mezei rendőrség.

A IV-ik albizottmány a polgári magán-jog

alaki részére nézve készitene törvényjavaslatokat, különösen;

a) a békebiróság intézvényéről;
b) a hiteles helyek és ügyvédek rendezéséről;
c) a polgári biróságok szervezéséről;
d) a biróságok ügykezeléséről;
e) a biróságok irányában gyakorlandó fegyelmi jogról;
f) a polgári perlekedési rendről;
g) a nem-peres ügyek kezeléséről;
h) a birói illetőségről (Competentia).

De mivel a békebiróság intézvényének alkalmazása nagy részben a községek miképi rendezésétől függ; mivel továbbá a fentebb elősorolt többi intézkedések részleteire nézve a polgári biróságok szervezete nyujt zsinórmértéket, ezen szervezés kérdése pedig elválhatlan kapcsolatban áll a megyék kérdésével és azzal, hogy az igazságkiszolgáltatás körül a municipium befolyása mennyiben szenved korlátozást: ezen albizottmány tehát, fent elsorolt feladatai megoldásában csak akkor leend képes eljárni, ha a községek rendezése befejezve s a municipalis jogok hatásköre megállapitva lesz. Minélfogva az albizottmány oda utasitandó, hogy mindenekelőtt ez alap kérdéseket, a községek és megyék rendezésére kiküldött külön bizottmány egyetértésével oldja meg, s e végből magát a nevezett bizottmánynyal mielőbbi érintkezésbe tegye.

Az V-ik albizottmány a büntető törvényhozás tárgyait venné át, s figyelembe véve az 1843-dik évi országgyülésnek e tárgyra vonatkozó munkálatát, törvényjavaslatot adna:

a) a büntető törvénykönyv anyagi és alaki részéről;

b) a börtönrendszerről.

A VI-ik albizottmány a kereskedelmi törvényhozás teendőit végezné el, törvényjavaslatokat készitvén :

a) a váltójog terén;

b) a kereskedelmi törvények körül szükségelt javitások, módositások és kiegészitések iránt;

c) az áruszállitás jogviszonyairól, és

d) a biztositó társulatok, segélyző egyletek, hitelintézetek és egyéb jótékony czélu társulatoknak nyujtandó kivételes jogoltalomról.

A mennyiben ez albizottmány egyik vagy másik tárgyra nézve az anyagi érdekek és közgazdaság tárgyában kiküldött bizottmány rokon feladataival találkoznék, — kell, hogy azon bizottmánynyal érintkezésbe lépjen.

A VII-ik albizottmány a bányajogot foglalná rendszerbe, mind anyagi, mind alaki tekintetben.

A VIII-ik albizottmány elvégre az irodalom érdekeit tárgyazó törvényhozással foglalkodnék, s törvényjavaslatot terjesztene elő :

a) a sajtóviszonyok végleges rendezéséről;

b) az irói és müvészi tulajdonjog védelméről.

A mi az itt javaslatba hozott albizottmányok által követendő vezérelveket illeti, alulirt bizottmány ez iránt feleslegesnek tart minden részletes utasitást, a bizottmány összes tagjai kétségen kivül ugy is át lévén hatva azon meggyőződéstől, hogy a mely törvényhozás korától elmaradna, szintoly hibába esnék.

mint az, a mely a maga korát messze megelőzni akarná, s hogy a legjobb törvényhozás az, a mely a nép geniusának, jógérzületének és szükségeinek megfelel; minélfogva az albizottmányok törvényhozási müködéseikben bizonyosan azon egyedül helyes középutat követendik, a mely a külföldi minták vak utánzásától s a magukat tulélt hazai intézvények tulbecsülésétől egyiránt távol van.

Ez okból alólirt albizottmány teljesen elegendőnek tartaná, ha a kiküldendő albizottmányok csak azon iránypontokra figyelmeztetnének, a melyek a szükséges elvegység fenntartása, a különböző bizottmányok közti érintkezés, s e bizottmányok eljárásának egyformasága tekintetéből a képviselőház által megállapitva lettek, a melyek alapján tehát kimondandó lenne :

1. Hogy az albizottmányok munkálataikban a törvényeinkben alapuló felelős ministeri rendszer alapelvét vegyék kiindulási pontul.

2. Hogy kijelölvén a képviselőház körén kivül álló azon szakférfiakat, a kiket tanácskozásaikra meghivatni óhajtanának, azok névsorát, a meghivás eszközölhetése végett, a ház elnökével közöljék.

3. Hogy minden albizottmány kebeléből egy elnököt és előadót válaszszon, nemcsak a tanácskozások vezetése s a munkálatok egybeállitása végett, hanem még azon czélból is : hogy ezek oly rokon kérdések felmerültével, a melyek egy más bizottmány feladatára is vonatkoznak, eme bizottmánynyal érintkezésbe lépjenek; fennmaradván minden albizottmánynak azon joga, hogy e czélra az elnökön és előadón kivül más tagokat is kiküldhessen.

4. Hogy azon előkérdéseket, a melyektől több törvényhozási tárgy alapelvének megállapitása függ, a codificationalis bizottmány elnökének bejelentsék oly czélból, hogy az, e kérdések megvitatása végett, az összes bizottmányt egybegyüjthesse, s ez, szükség esetében, a többi bizottmányokkal tartandó értekezlet iránt intézkedhessék.

A meghivandó szakférfiak részére ugyanazon dijak volnának utalványozandók, a melyek a törvényben a képviselőház tagjaira nézve vannak megállapitva. Az eziránti intézkedés azonban a képviselőház jogköréhez tartozván, szükséges : hogy e kérdés a legközelebbi országos ülésben előterjesztessék.

Minden albizottmány önmaga jelölhetvén ki legalaposabban azon segédeszközöket, a melyekre működése közben szüksége van, ezeket az albizottmányok elnökei vagy előadói jelentsék be a ház elnökének, a ki azok megszerzéséről intézkedni kell.

Hátra volna még az egyes albizottmányokhoz választandó tagok számára nézve véleményt adni; de e tekintetben, alulirt albizottmány nézete szerint, a czélnak leginkább megfelelő eljárás az lenne, ha a codificationalis bizottmány tagjainak számára jelentkezési ivek nyittatnának, hogy minden egyes tag azon albizottmányt, a melyhez csatlakozni óhajt, önként kijelölhesse, nem forogván fenn semmi ok arra, hogy azok, a kik a codificationalis nagy bizottmányhoz már a képviselőház által megválasztattak, most egyes szakmák szerint ismét választás alá essenek. — Azokra nézve azonban, a kik egyik albizottmányhoz sem jelentkeznének, az összes bizottmány a beosztás jogát teljes indokoltsággal érvényesithetné.

E jelentkezési ivek az uj képviselőház irodájában junius 8-ig volnának nyitva tartandók, s e határidő leteltével alulirt albizottmány azokat egybeállitván, minden egyes albizottmány szám- és egyénszerinti alakitására nézve kész javaslatot lenne képes a nagy bizottmány helybenhagyása alá terjeszteni.

Pest, 1866. május 29.

Horváth Boldizsár,
előadó.

XII.

A horvátügyi országos küldöttség jelentése.

A Magyarország s Dalmát-, Horvát- és Tótországok közt fennforgó kérdések ügyében kiküldött országos küldöttség megbizatásában eljárván, jelentését a következőkben terjeszti elő :

A küldöttség tagjai mindenek előtt alakulás végett jövén össze, elnökül gróf Majláth Antal ur ő nmgát, jegyzőnek pedig Csengery Antal képviselőt választották meg.

Dalmát-, Horvát- és Tótország küldötteivel f. évi april 21-én tartatott az első összes ülés.

Ez összes ülésben, mint az ./· alatt mellékelt jegyzőkönyv mutatja, kicseréltetvén a meghatalmazások, s kölcsönösen igazoltatván a két küldöttség tagjai, közös elnökül közakarattal gróf Majláth Antal ur ő nmga kéretett fel; s elhatároztatván, hogy a jegyzőkönyvek magyar és horvát nyelven vezettessenek, a magyar jegyzőkönyv vitelével Csengery Antal képviselő, a horvát jegyzőkönyv szerkesztésével pedig, a horvát küldöttség kebeléből, Perkovac János ur bizatott meg.

Ugyanekkor abban történt megállapodás, hogy a tárgyalások egyelőre magán-értekezletekben folytattassanak.

S ez időtől fogva f. é. junius 16-áig, a midőn a második összes ülés tartatott a két országos küldöttség között, valósággal folyvást magán-tanácskozmányokban történtek az értekezések, oly módon mindazáltal, hogy a miket felváltva egyik vagy másik országos küldöttség a magán-tanácskozásokban szóval előadott, egyszersmind jegyzékbe foglalva, irásban is közölte mindannyiszor a másik küldöttséggel.

A magán-tanácskozmányunkban, mely még april 21-én tartatott, Dalmát-, Horvát- és Tótországok küldöttsége azon kérdésünkre : mit kiván kiindulási pontul tekinteni? — azt az óhajtását fejezte ki, hogy értekezleteinkben az emlitett országok 1861-ki XLII. czikkét vegyük mindenekelőtt tárgyalás alá. Minthogy az érintett czikket legmagasabb trónbeszéde alkalmával Ő cs. k. Felsége is általadta komoly megfontolás és tárgyalás végett országgyülésünknek : mi az abban foglaltak felett külön tanácskozván, megtettük azokra észrevételeinket, s több lényeges pontra nézve felvilágositást kértünk Dalmát-, Horvát- és Tótországok küldöttségétől.

Nyilatkozatunk, mely ez észrevételeket és kérdéseket foglalja magában, a második összes ülés jegyzőkönyvéhez, melyet .//. alatt szintén előterjesztünk, az 1. ./. sz. a. van mellékelve.

Dalmát-, Horvát- és Tótországok küldöttsége e barátságos jegyzékünkre elnökileg közölte velünk válasziratát. E válaszirat az érintett második jegyzőkönyv 2. ./. sz. alatti csatolmánya.

A magyar országos küldöttség, miután külön tanácskozmányban tárgyalta e válasziratot, arra nézve május 28-án közös értekezletben szóval, aztán szintén

irásban is közölte a horvát küldöttséggel megállapodásait és észrevételeit. E jegyzékünket 3. ./· sz. mmal jelölve kapcsoltuk a második összes ülés jegyzőkönyvéhez.

Dalmát-, Horvát- és Tótországok küldöttsége az utóbb emlitett nyilatkozatunk felett külön magán értekezletben tanácskozván, f. é. junius 12. végre közös értekezletre kérte fel küldöttségünk tagjait. E magán-értekezletben szóval adván elő a nevezett országok küldöttei végső nyilatkozatukat, egyszersmind a második összes ülés jegyzőkönyvéhez 4. ./· sz alatt mellékelt jegyzéket adták által küldöttségünknek, oly kijelentéssel, hogy nyilatkozataik lényegesb pontjai, melyek a kiegyenlités tekintetéből különösebb fontossággal birnak, s a melyekre nézve leginkább óhajtják tudni a magyar küldöttség válaszát, e jegyzékben foglaltatnak; megjegyezvén egyszersmind, hogy e jegyzék a horvát küldöttség által később átadandó terjedelmesb nyilatkozatnak befejezését fogja képezni.

Hogy a háboru küszöbén a horvát-, dalmát- és tótországi küldöttség azon tagjai, kik, a tenger-melléken lakván, e háboru által közelebbről fenyegettetnek, minélelőbb haza térhessenek : a nevezett országok küldöttsége az utóbb érintett jegyzékre sürgetőleg kikérte válaszunkat. Mi tehát, mellőzve s horvát küldöttség részéről utóbb egyedül horvát nyelven beadott, s az idő rövidsége miatt le sem fordittathatott terjedelmes nyilatkozatot, mely, a mint a nevezett küldöttség által értesültünk, főleg a multra vonatkozik és tulnyomólag polemiaszerü, oly kijelentéssel, hogy arra nézve, a mennyiben szükségesnek találandjuk, utóbb is fenntartjuk válaszunkat, a hor-

yát küldöttség határozottan kijelentett kivánata szerint is, az utolsó közös tanácskózmányban velünk közlött, s a fentebb 4. ./· sz. a. idézett jegyzékre szoritottuk megjegyzéseinket. A második összes ülés jegyzőkönyvének 5. ./· sz. a. mellékletét képezi ez utolsó nyilatkozatunk.

A fenntebb elősorolt jegyzékekből és nyilatkozatokból meggyőződvén a két országos küldöttség, hogy ez egyezkedésben, országgyüléseik ujabb határozatai és utasitásai nélkül tovább ezuttal nem haladhatnak, abban állapodtak meg, hogy az értekezések eddigi folyamát s az eredményt, melyre az egyezkedések vezettek, a fentebb elősorolt jegyzékekkel együtt, terjessze mindenik küldöttség, további határozás végett, saját országgyülése elé.

Mely kérdések felett mily modorban és minő eredménynyel folytak az értekezések és egyezkedések a két országos küldöttség között : ugy hiszszük, leghivebben tolmácsolják maguk a mellékelt jegyzékek, melyeknek ez okból nemcsak feleslegesnek, de czélszerünek sem véltük száraz kivonatát szőni bele jelentésünkbe.

A tárgyalások folyamát csak ez összes jegyzékek mutatják teljesen fel; csak ez összes iratok megolvasása után itélhet az országgyülés eljárásunk felett.

Midőn ez itélet alá bocsátjuk eljárásunkat : mindarra nézve, a miben nem engedhettünk, számithatni vélünk tisztelt küldőink jóváhagyására.

Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok küldöttsége, a nevezett országok részére mind kormányzati, mind törvényhozási tekintetben oly életfeltételül tüzvén ki az összes belügyekre és azok költségvetésére

nézve a teljes autonomiát, a mely nélkül azon országok még érintkezésbe sem kivánnak lépni Magyarországgal, kijelentendőnek véltük, hogy részünkről, ha csakugyan az lesz Horvátországnak utolsó szava, készek vagyunk azt elismerni. E követelést illetőleg, ha Horvátország ahhoz szorosan ragaszkodik, mély tisztelettel kérjük ki ezennel országgyülésünk kedvező határozatát és elismerését is.

Midőn azonban Horvátország eddigi viszonyait Magyarország irányában egészen át akarja alakitani, s a kapcsolatot közöttünk a lehető legkisebb mértékre kivánja alászállitani : kétszeresen igazolhatónak véljük, hogy oly területekre nézve, melyek Magyarország közvetlen részeit képezik, Dalmát-, Horvát- és Tótországok kivánatát annál kevésbé véltük teljesithetőnek, minél kétségtelenebbnek tartjuk Magyarországnak jogát különösen Muraközhöz és Fiuméhoz.

Minthogy a területi kérdésre nézve ekkép a két bizottság közt egyezkedés létre nem jöhetett ; az összes területi kérdés függőben maradt, s a területre vonatkozólag mindkét fél általában minden jogait és igényeit fenntartandónak nyilvánitotta.

Hogy Dalmát-, Horvát- és Tótországok küldöttsége az autonomiájukat illetőleg tett fontos engedményt semmivel nem viszonozhatta s a kiegyenlitést semmi közeledéssel nem segithette elő : megfoghatónak találjuk részünkről, ha azon részletes utasitást tekintjük, mely által ama tisztelt küldöttség kötve volt. E küldöttség tagjai, mint többször kijelentették, semmiben sem mellőzhették 1861-ki országgyülésük XLII. czikkét. A mi azonban nekik nem állott hatalmukban, megteheti országgyülésük.

S a szivesség, melylyel a két küldöttség egymástól elvált, a jövőben vetett bizalom, melyet mindkét fél nyilvánitott a bucsu pillanatában, még inkább megerősitették bennünk a reményeket, melyeket utolsó válasziratunkban is kifejeztünk a kiegyenlités teljes sikerére nézve.

Pesten, 1866. junius 25.

Csengery Antal,
az országos küldöttség jegyzője.

XIII.

A képviselőház hatvanhetes bizottsága albizottságának jelentése a közös viszonyok tárgyában.

A képviselőház folyó 1866. évi mart. 1-ső napján tartott üléséből egy 67 tagból álló bizottságot küldött ki a végett, hogy azon viszonyoknak, melyek Magyarországot a közös fejedelem uralkodása alatt álló többi országokkal közösen érdeklik, megállapitására és kezelésére nézve javaslatot készitsen.

E bizottság az alulirt albizottságot bizta meg, hogy jelölje ki egyelőre a főelveket, és azoknak alapján készitse el a javaslatnak vázlatát.

Az albizottság teljesitvén e feladatót, véleményét ./• alatt ide zárva, a tisztelt küldöttségnek ezennel bemutatja; megjegyezvén, hogy a küldöttség néhány tagja némely pontokra, különösen a kezelést illetőleg, a többség véleményétől eltérő nézeteit külön véleményképen és irásban adta be, melyet •//. alatt hasonlóul tisztelettel ide mellékelünk.

Az albizottság azzal is meg lőn bizva, hogy bővebben és részletesen fejtse ki azon okokat és nézeteket, melyeknél fogvà az october 20-ki diploma elfogadható nem volt.

De miután a képviselőház válaszfeliratában a leglényegesebb okok és nézetek, melyek az octoberi diplomának el nem fogadását igazolják, már elsoroltattak: a bővebb és részletesebb fejtegetést nem vélte az albizottság e vázlat tartalmába iktatandónak, hanem jobbnak tartja azt külön feliratba foglalni, s e felirati javaslatot akkor fogja elkésziteni, midőn a tisztelt bizottság a vázlat és annak elvei felett már megállapodásra jutott.

Kelt Pesten, az albizottságnak 1866. évi junius 25-kén tartott üléséből.

Gróf **Andrássy Gyula** s. k.
az albizottság elnöke.

Csengery Antal s. k.
az albizottság jegyzője.

A.

A hatvanhetes bizottság albizottságának véleménye.

1. Azon kapcsolat, mely egyrészről a magyar korona országai, másrészről Ő Felségének többi országai és tartományai között jogilag fennáll, a pragmatica sanctión alapszik.

2. Megállapitván ez ünnepélyes alapszerződés a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapitott öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszthatlanul és elválhatlanul együtt birtoklandók. E határozottan kimondott elv folytán a közös biztonság, s annak együttes erővel leendő védelme és fenntartása oly közös és viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a pragmatica sanctióból származik.

3. De ezen megállapitott kötelezettség mellett határozottan kikötötte a pragmatica sanctio azon feltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fenntartassék.

4. E két alapeszmét kell tehát egyaránt tekintetbe vennünk azon viszonyok meghatározásánál, melyek Magyarországot a közös fejedelem uralkodása alatt álló többi országokkal közösen érdeklik. S valamint egyrészről kész volt Magyarország a multban,

ugy kész leend jövendőben is mindenkor teljesiteni mindazt, a mit a prágmatica sanctio szerint a közös biztonságnak együttes erőveli védelme és fenntartása mulhatlanul megkiván : ugy másrészről oly kötelezettségeket, melyek e czélon tulterjednek, s annak elérésére nem elkerülhetlenül szükségesek, magára nem vállalhat.

5. Ezelőtt Magyarországot illetőleg mindazokra nézve, mik az érintett viszonyokra vonatkoznak, a magyar országgyülés és a magyar királyi közegyetértéssel intézkedtek, s ez intézkedések megállapitásánál más ország befolyással nem birt, mert a magyar király, mint az uralkodása alatt álló többi országok absolut fejedelme, azon országoknak érdekeiről és teendőiről absolut hatalommal rendelkezett. — Most azonban a legmagasabb trónbeszéd szerint, lényegesen változott a helyzett azáltal, hogy Ő Felsége „alkotmányos jogokkal ruházta fel többi országait is,“ azokat tehát absolut hatalommal ezentul nem képviselheti, s azok alkotmányos befolyását nem mellőzheti. Kijelentette jelen országgyülésünk is a válaszfeliratban, hogy ezt figyelembe veendi.

6. Irányadóknak tekintette az albizottság e szempontokat, midőn megbizatásához képest kijelöli a főelveket, melyek véleménye szerint a közös viszonyok megállapitásánál alapul szolgálnak, s ez elvek folytán összeállitja a készitendő javaslat vázlatát. Kiindulási pontja tehát e részben a pragmatica sanctio, melyet mind ő Felsége legmagasabb trónbeszédében, mind az országgyülés többszöri feliràtaiban, közösen elismert kiindulási pontul tüzött ki.

7. A pragmatica sanctio szerint közös ugyan az uralkodó, a mennyiben Magyarország koronája is

ugyanazon fejedelmet illeti, ki a többi országokban is uralkodik; de még ez nem teszi szükségessé, hogy a fejedelem udvartartásának költségei közösen állapittassanak meg. Ily közös megállapodást a pragmatica sanctióban kitüzött czél nem igényel; Magyarország alkotmányos önállásával pedig s a magyar király fejedelmi magas tekintélyével sokkal inkább megegyez, hogy a magyar országgyülés, a felelős magyar ministerium előterjesztésére, külön szavazza meg a magyar király udvartartása költségeit. Se kár, se jogsérelem nem okoztatik ezáltal Ő Felsége többi országainak. Az udvartartás költségeinek megszavazását és kiszolgáltatását tehát közös ügynek nem tekinthetjük.

8. A pragmatica sanctióból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerü vezetése. E czélszerü vezetés közösséget igényel azon külügyekre nézve, melyek az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik. Ezen külügyeket tehát mi is közöseknek tekintjük, s készek vagyunk azoknak közösen meghatározandó költségeihez azon arány szerint járulni, mely az alábbi 20., 21., 22., 23. és 24. pontokban körülirt módon fog megállapittatni.

9. A közös védelemnek másik eszköze a hadsereg és arra vonatkozó intézkedések, egy szóval: a hadügy.

10. Tekintetbe véve mindazt, a mit fentebb, különösen az 5. pont alatt elmondot tunk, a hadügynek közösségére nézve következőket véljük, mint elveket, megállapitandóknak.

11. Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai sértetlenül fennmaradván,

mindaz, a mi az egész hadseregnek, és igy a magyar hadseregnek is egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik, közös intézkedés alá tartozónak ismertetik el.

12. De a magyar hadseregnek időnkénti kiegészitését s az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás feltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugy szintén a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedéseket, eddigi törvényeink alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében, az ország magának tartja fenn.

13. Kijelenti továbbá az ország, hogy a védelmi rendszernek szabályozása vagy átalakitása Magyarországra nézve mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik.

14. A magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelezettségei felett, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a magyar törvényhozás és illetőleg a magyar kormányzat fognak intézkedni.

15. A hadügynek összes költségei olyképen közösek, hogy azon arány, mely szerint ezen költségekhez Magyarország járulni fog, az alábbi 20., 21., 22., 23. és 24. pontokban körülirt előleges értekezés után, kölcsönös egyezkedés által állapittatik meg.

16. A közös hadi költségekhez nem számitandók azon hadi költségek, melyeket Ő Felségének a német szövetséghez tartozó országai, mint szövetségi tagok, tartoznak viselni.

17. A pénzügyet annyiban kivánjuk közösnek tekinteni, a mennyiben közösek lesznek azon költségek, melyek a fentebbiekben közöseknek elismert tárgyakra forditandók. Ezt azonban ugy értelmezzük, hogy az

emlitett tárgyakra megkivántató összes költségek közösen határoztassanak meg, azon módon, mely a kezelésről szóló alábbi szakaszokban előadatik; de azon összegnek, mely e költségekből az alábbi 20., 21., 22., 23. és 24. pontokban körülirt módon megállapitandó arány szerint Magyarországra esik, kivetéséről, behajtásáról s az illető helyre leendő beszolgáltatásáról Magyarország gyülése és felelős ministeriuma intézkedjenek oly módon, mint azt a kezelésről szóló alábbi pontok megállapitják.

18. Magyarország minden egyéb államköltségeit a magyar felelős ministerium előterjesztésére az országgyülés alkotmányos uton fogja elhatározni; azokat, valamint minden egyéb adókat is a magyar ministerium, minden idegen befolyás teljes kizárásával, saját felelőssége alatt, hajtja be és kezeli.

19. A mi azonban az indirect adókat illeti: miután az esetben, ha mindkét fél most vagy jövendőben czélszerünek tartandja, hogy az egyes országok között a közbenső vám- vagy zárvonalak fel ne állittassanak, megtörténhetnék, hogy az egyik félnek határozatai által a másik résznek ilynemü jövedelmei megsemmisittetnének: kész a magyar országgyülés a másik részszel időről időre kötendő közös egyezkedés által állapitani meg oly elveket, melyek ezen eshetőségnek elejét vegyék.

20. Ezek azon tárgyak, melyeknek a fentirt módoni közössége a pragmatica sanctióból folyónak tekintethetik. Ha ezekre nézve mindkét félnek egyetértésével megtörténik a megállapodás: kölcsönös alku által előre kell meghatározni azon arányt, mely szerint a magyar korona országai a sanctio pragmatica foly-

tán közöseknek elismert ügyek terheit és költségeit viselendik.

21. Ezen alku és megállapitás oly módon történhetik, hogy egyrészről a magyar korona országainak gyülése, másrészről Ő Felsége többi országainak gyülése, mindenik a maga részéről egy hasonló számu küldöttséget választ. E két küldöttség, az illető felelős ministerium befolyásával, részletes adatokkal támogatott javaslatot fog kidolgozni az emlitett arányra nézve.

22. E javaslatot mindenik ministerium az illető országgyülés elé terjesztendi, hol az rendesen tárgyalandó. Mindenik országgyülés az illető ministeriumok utján közlendi határozatait a másik országgyüléssel, s a két félnek ily módon eszközlendő megállapodásai szentesités végett Ő Felsége elé fognak terjesztetni.

23. Ha a két küldöttség a javaslatra nézve nem tudna egymással megegyezni: mindenik félnek véleménye mind a két országgyülésnek elébe terjesztetik. Ha pedig a két országgyülés nem tudna egymással kiegyezni: Ő Felsége fogja eldönteni.

24. Az arányra nézve kötendő egyezkedés csak határozott időre terjedhet, annak elteltével ismét ugyanazon módon uj egyezkedésnek leend helye.

25. A mi a fentebb körülirt tárgyak kezelését illeti: megjegyezzük mindenekelőtt, hogy az e részben ezelőtt törvényesen fennállott módnak megváltoztatása szorosan véve nem a pragmatica sanctióban meghatározott kötelezettségből foly, hanem a helyzetnek azon változása, melyet a fentebbi 5. pont alatt elmondottunk, teszi azt czélszerüvé. Kimondotta mind az 1861-ki, mind a jelen országgyülés többszöri feliratiban, hogy Ő Felsége többi országaival érintkezni

akar, mint alkotmányos népekkel, mindkét fél függetlenségének megóvása mellett. Midőn tehát mi ez érintkezés módjára nézve javaslatot teszünk, mind az országgyüléseknek fentebbi kijelentéseit, mind a gyakorlati czélszerüség tekintetét egyaránt szemünk előtt kivánjuk tartani.

26. Előrebocsátjuk, hogy bármi legyen a közös ügyekre s azok mikénti kezelésére nézve az országgyülés megállapodása : véleményünk szerint az tettleg életbe nem léphet mindaddig, mig az ország alkotmánya egész terjedelmében tettleg vissza nem állittatik. És ez az egyik alapfeltétele javaslatunknak.

27. A másik alapfeltétel az, hogy a teljes alkotmányosság Ő Felsége többi országaiban és tartományaiban is tettleg életbe lépjen; mert mi azon országokkal csak mint alkotmányos országokkal léphetünk bármi közös viszonyokra nézve érintkezésbe. S Ő Felsége maga is azért kivánta ezen ügyek tárgyalásának eddigi módját megváltoztatni, mert alkotmányos jogokkal ruházta fel többi országait is, s a közös ügyek kezelésénél ezek alkotmányszerü befolyását sem tartja mellőzhetőnek.

28. Ha tehát Magyarország alkotmánya teljesen és tettleg helyre lesz majd állitva, s Ő Felsége többi országai is tettleg valóságos alkotmánynyal birnak; s a törvényszerü felelős kormány itt is, ott is átvette a kormányzatot : akkor, de csakis akkor lehetne azon ügyeket, melyek a megállapodás szerint közöseknek lesznek tekintendők, a következő módon közösen kezelni.

29. Egy közös ministeriumot kell felállitani azon tárgyakra nézve, melyek, mint valósággal közösek, se a magyar korona országainak, se Ő Felsége többi

országainak külön kormányzata alá nem tartoznak. E ministerium a közös ügyek mellett sem egyik, sem másik résznek külön kormányzati ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat. Felelős lesz e ministerium minden tagja mindazokra nézve, a mik köréhez tartoznak, felelős lesz az egész ministerium is együtt, oly hivatalos intézkedéseire nézve, melyeket együtt állapitott meg.

30. A közös ügyek azon részére nézve, mely nem tisztán a kormányzat köréhez tartozik, se teljes birodalmi tanácsot, se bármi néven nevezhető közös vagy középponti parlamentet czélszerünek nem tartunk, s ezeknek egyikét sem fogadjuk el; hanem azt óhajtjuk, hogy miután Ő Felsége legmagasabb trónbeszéde szerint is közös kiindulási pontunk a pragmatica sanctio, — egyrészről a magyar korona országai együtt, másrészről Ő Felsége többi országai és tartományai együtt ugy tekintessenek, mint két külön és teljesen egyenjogu fél. Következve a két fél között a közös ügyek kezelésére nézve mellőzhetlen feltételnek tartjuk a teljes paritast.

31. Ezen paritas elvénél fogva Magyarország részéről a magyar országgyülés válaszszon saját kebeléből egy meghatározott számu bizottságot (delegatio), és pedig az országgyülés mindenik házából. Válaszszanak Ő Felsége többi országai és tartományai is hasonlóul alkotmányos módon egy épen annyi tagból álló bizottságot a maguk részéről.

32. E bizottságok csak egy évre, vagyis az országgyülésnek egy ülésszakára választandók, s az év leteltével, vagyis az uj ülésszak kezdetével azoknak minden hatásköre teljesen megszünik. Tagjaik azonban ismét megválaszthatók.

33. A bizottságok mindegyike külön, saját kebeléből, szabadon választja elnökét, tollvivőjét, s a mennyiben szüksége lesz más hivatalos személyzetre is, annak minden tagját; s maga állapitja meg ügyrendét.

34. A bizottságokat mindenkor Ő Felsége fogja összehivni bizonyos határnapra, és pedig felváltva, egyik évben Pestre, másik évben Bécsbe, vagy ha Ő Felsége többi országainak gyülése és Ő Felsége igy akarná, azon országok más valamelyik fővárosába.

35. Mindenik bizottság külön tart üléseket a azokban fejenkénti szavazással s a bizottsági összes tagok absolut szótöbbségével határoz, s a mit a többség elhatározott, az egész bizottság határozatának tekintendő. Külön véleményt az egyes tagok, saját igazolásuk végett, iktattathatnak ugyan a jegyzőkönyvbe, de az a határozat erejét nem gyöngiti.

36. A bizottság egymással, együttes ülésben, nem tanácskozhatik, hanem mindenik irásban közli nézeteit és határozatait a másikkal, s irott izenetek által igyekeznek véleménykülönbség esetében egymást felvilágositani. Ezen izeneteket mindenik bizottság saját nyelvén készitendi el, oda mellékelve a hiteles forditást is.

37. Ha ezen irásbeli izenetek által nem sikerülne a két bizottságnak véleményét egyesiteni: akkor a két bizottság együttes ülést tartand, de egyedül csak egyszerű szavazás végett. Ez együttes ülésben a két bizottság elnökei együtt elnökölnek, kiknek azonban hatáskörük nem leend egyéb, mint a szavazás actusára felügyelni s a többséget kijelenteni. A határozat hozatalára a két bizottság összes tagjainak absolut többsége kivántatik. A jegyzőkönyv mindenik

félnek nyelvén fog vezettetni a két fél tollvezetői által, s közösen hitelesittetik.

38. Ha három izenetváltás sikeretlen maradt: joga van mindenik félnek, a másik részt felszólitani, hogy a kérdés közös szavazás által döntessék el, mit a felszólitott fél nem tagadhat meg; s akkor a két fél elnökei együtt állapitják meg a szavazási ülés helyét, napját és óráját, s arra mindenik elnök meghivja a maga bizottsága tagjait.

39. E bizottságok hatásköréhez csak azon tárgyak tartozhatnak, melyek a közös ügyeket kijelölő törvényben mint közösek, határozottan e bizottságokhoz vannak utasitva. Ezeken tul a bizottságok intézkedéseikben nem terjeszkedhetnek, s a magyar országgyülés és magyar kormányzat részére fenntartott ügyekbe nem avatkozhatnak.

40. A közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságot ugy kivánjuk tekinteni, mint oly testületet, mely az országgyülés által szabadon választva, a törvény által kijelölt és körvonalozott ügyekben és módon épen ugy képviseli az országyülést Ő Felsége többi országainak irányában, a mint mi egyes képviselők kerületenkint szabadon megválasztva, képviseljük az országot és annak érdekeit a magyar országgyülésen. Ugyanazért nem tartjuk czélszerünek, hogy a bizottság előleges utasitások által legyen megkötve, mert ily utasitások mellett a két fél közötti érintkezés nem vezetne czélra, s gyakran megtörténnék, hogy midőn a két félnek ilynemü bizottságai határozott, de egymáséitól eltérő utasitásokkal volnának lekötve, lehetetlen volna egyezkedés utján eredményre jutni, már pedig épen azon tárgyak, melyek a közös ügyeket képezik, oly természetüek, hogy azok-

nak végelhatározását mellőzni vagy halasztgatni gyakran annyi volna, mint az állam gépezetét megakasztani.

41. Az eljárás módjára nézve, ugy hiszszük, czélszerü leend megállapitani, hogy azon tárgyat, mely törvény szerint e bizottságok elé tartozik, a közös ministerium mindenik bizottságnak külön adja elő. Mindenik bizottságnak joga lesz kérdéseket intézni a közös ministeriumhoz, vagy a szakok szerint, annak illető tagjához, kérhet azoktól feleletet és felvilágositásokat, ugyanazért a közös ministerium jogában álland s midőn arra felszólittatik, köteles is leend, egyik bizottságnál ugy, mint a másiknál megjelenni, felelni, a kivánt iratokat előterjeszteni és felvilágositásokat adni.

42. A közös költségvetés megállapitása leend e bizottságok feladatának évenkint előforduló legfontosabb része. E költségvetést, mely egyedül azon költségekre terjedhet, a melyek az ezen közös ügyek megálapitására nézve alkotandó törvényben közöseknek lesznek kijelölve, a közös ministerium, mind a két külön felelős ministeriumnak befolyásával fogja késziteni, s ugy adja azt át mindenik bizottságnak külön. A bizottságok a fentebb körülirt mód szerint fogják azt külön tárgyalni, s észrevételeiket egymással irásban közlik, s a mely pontra nézve nézeteik meg nem egyeznének, azt együttes ülésben szavazattal határozzák el.

43. Az ily módon megállapitott költségvetés többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik, hanem köteles mindenik azon arány szerint, mely (a javaslatunk 20., 21., 22., 23., és 24. pontjaiban körülirt módon) előre megállapittatott, a közös költségvetésből reá eső részt viselni. De mivel ezen

közös költségekre nézve a kivetés, behajtás és az adórendszernek megállapitása Magyarországra nézve a magyar országgyülés és magyar felelős ministerium köréhez tartozik : a magyar ministerium a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésébe is felveendi mindig azon összegeket, melyek a már megállapitott közös költségvetésből az emlitett arány szerint Magyarországra esnek, csakhogy ezen rovatok, a mennyiségre nézve, vitatás alá többé nem vehetők. Behajtatván az ekként megállapitott közös költségekre szükséges összeg a magyar felelős ministerium által, az ezen összeget az illető közös ministernek kezéhez szolgáltatja, ki felelős lesz az általvett összegnek a kitüzött czélokra leendő forditásáért; magában értetődvén, hogy az, a ki az összegeket kezeli, szoros számadással fog tartozni.

44. Az efféle számadások megvizsgálása hasonlóul az emlitett bizottságokat illeti, azok e számadásokra nézve is a fentebb körülirt módon fognak eljárni.

45. Hasonló eljárás követendő minden egyéb tárgyakban is, melyek, mint közös ügyek, az érintett bizottságok köréhez tartoznak. Ezeket is a közös ministerium mindenik bizottságnak külön adja be, a bizottságok külön tárgyalják, nézeteiket egymással irásban közlik, s ha ily módon egymással meg nem egyezhetnének, akkor, mint fentebb mondatott, szavazó együttes ülésben határoznak. Magában értetődik, hogy határozataik, a mennyiben fejedelmi jóváhagyás alá tartoznak, Ő Felségének felterjesztendők, s ha Ő Felsége által megerősittetnek, kötelező erővel birandnak. Az ily fejedelmi jóváhagyással megerősitett határozatokat azonban Ő Felsége mindenik országgyülésnek az

illető külön felelős ministerium által adatja tudtára. Azon határozatokat, melyek a delegatiókban a fentirt módon hozattak, s Ő Felsége által szentesittettek, miután a magyar országgyülésnek tudtára adattak, Magyarországban Ő Felsége csak a felelős magyar ministerium által hajtathatja végre. — Ugyanazért mindazon költségeket is, melyek a bizottság ily módon hozott és szentesitett határozatának folytán Magyarországra háramlanak, a magyar felelős ministerium fogja az országgyülésileg megállapitott magyarországi budgettel együtt kivetni és behajtani.

46. Azokon kivül, miket a közös felelős ministerium terjeszt elő a közös-ügyi bizottságoknak (delegatiók), e bizottságok mindegyike bir kezdeményezési joggal, de csak oly tárgyakra vonatkozólag, melyek, mint közös ügyek, törvény szerint szorosan e bizottságok köréhez tartoznak. Mindegyik bizottság tehet ilynemü javaslatot, s azt a másik bizottsággal irásban közölheti. Az ekkép inditványozott javaslat pedig szintugy lesz tárgyalandó, mint egyéb, a bizottságok köréhez tartozó kérdésekre nézve már fentebb elmondatott.

47. A bizottságok ülései nyilvánosak lesznek.

48. Az esetben, ha Ő Felsége valamelyik országgyülést feloszlatná, a feloszlatott országgyülésnek delegatiója is megszünik, s az ujabb országgyülés uj bizottságot (delegatio) választ.

49. A bizottságok tagjai a törvény szerint közösekül kijelölt ügyeknek tárgyalása közben tett nyilatkozataikért feleletre soha nem vonathatnak; sőt megbizatásuk megszüntéig sem adóssági követelés, sem büntény vagy vétség miatt, a tetten érés esetét

kivéve — az illető országgyülésnek, ennek együtt nem léte esetében pedig azon bizottságnak, melynek tagjai, előleges jóváhagyása nélkül se le nem tartóztathatnak, se közkereset alá nem vétethetnek. Tagjai tetten érés esetében történt letartóztatásának folytathatása vagy megszüntetése iránt az illető országgyülés együtt nem létében hasonlóképen maga az illető bizottság rendelkezik.

50. Ha az egyik vagy másik bizottságnak valamely tagja időközben meghalna vagy törvényes itélet által fosztatnék meg szabadságától, — ugyszintén, ha állásáról alapos okoknál fogva lemondana, az ekkép megüresedett állás az illető országgyülés részéről azonnal betöltendő. Erre nézve legczélszerübb leend: hogy midőn az országgyülés a bizottságot megválasztja, válaszszon a kitüzött számon felül egyszersmind póttagokat is, meghatározván egyuttal azon sort, mely szerint a póttagok a megürült állásra az illető bizottság elnöke által meghivandók.

51. Lemondás esetében a lemondás okainak alaposságáról s a lemondás elfogadásáról az illető országgyülés, vagy annak együtt nem létében az illető bizottság fog itélni.

52. A mi a közös ministerium felelősségét s annak módját illeti: mindenik bizottságnak joga leend oly esetekben, midőn az alkotmányos törvények megsértése miatt szükségesnek látja, a közös ministeriumnak vagy e ministerium egyes tagjának perbefogását inditványozni, s ezen inditványát irásban a másik bizottsággal is közölni. Ha a perbefogást mindenik bizottság elhatározza, vagy ha az, az eltérő vélemények miatt, a fentebbiek szerinti szavazó ülésben

többséggel elhatároztatik, e határozat azonnal jogérvényesnek tekintendő.

53. Az ily módon elhatározott pernek birósága következő módon lesz alakitandó : mindenik bizottság nem ugyan saját kebeléből, hanem azon országoknak, melyeket képvisel, független állásu és törvénytudó polgáraiból külön külön 24 tagot hoz javaslatba. Mindenik bizottság birni fog azon joggal, hogy a másik bizottság által javaslatba hozott 24 tag közül 12-őt, okadás nélkül, kitörülhet. A vádlottaknak szintén joguk van együtt és összesen tizenkét tag kitörültetését követelni, ugy mindazonáltal, hogy a megmaradt tagok számában mindenik bizottság választott biráinak száma egyenlő legyen. — S az igy fennmaradt tagok lesznek a pernek birái.

54. Azon fenntebb körülirt közös tárgyakon kivül, melyeket a pragmatica sanctióból kiindulva, tekintettünk közösen elintézendőknek, vannak még más nagyfontosságu közügyek, melyeknek közössége nem foly ugyan a pragmatica sanctióból, de a melyek, részint a helyzetnél fogva, politikai tekintetből, részint a két fél érdekeinek találkozásánál fogva czélszerübben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosan elkülönözve.

55. Az államadósságokat illetőleg Magyarországot, alkotmányos állásánál fogva, oly adósságok, melyek az ország törvényszerü beleegyezése nélkül tétettek, szorosan jogilag nem terhelhetik.

56. De kijelentettük már ezen országgyülésen is a legmagasabb trónbeszédre felküldött válaszfeliratunkban, hogy : „ha a valóságos alkotmányosság hazánkban is, Ő Felsége többi országaiban is minél előbb tettleg életbe lép, készek vágyunk, mint már

1861. évi feliratunkban is nyilvánitottuk, azt, a mit tennünk szabad, s önállásunk és alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvényszabta kötelesség mértékén tul is, méltányosság alapján, politikai tekintetekből megtenni, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az absolut rendszer eljárása összehalmozott, Ő Felsége többi országainak jóléte, s azzal együtt a mienk is össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz időknek káros következései róluk és rólunk elhárittassanak.

57. E tekinteteknél fogva tehát, s egyedül ezen alapon, kész most is az ország az államadósságok terhének egy részét elvállalni, s ez iránt, előleges értekezés folytán, Ő Felségének többi országaival is mint szabad nemzet szabad nemzettel, egyezkedésbe bocsátkozni. — Ezen egyezkedés által lesz az is meghatározandó, hogy azon rész, melyet Magyarország az államadósságokból elvállal, mikép kezeltessék.

58. Jövendőre nézve pedig közös leend a hitelügy oly esetekben, midőn mind Magyarország, mind Ő Felségének többi országai, a fennforgó körülmények között saját érdekükben, czélszerünek látandják, valamely uj kölcsönt együtt és közösen felvenni. Ily kölcsönöknél mindaz, a mi a szerződés megkötésére s a felvett pénznek mikénti használatára és visszafizetésére vonatkozik, közösen fog elintéztetni. De annak előleges elhatározása, hogy valamely kölcsön közösen vétessék e fel, Magyarországra nézve minden egyes esetnél a magyar országgyülést illeti.

59. Egyébiránt ünnepélyesen kijelentjük e helyen is, hogy a valóságos alkotmányosság azon alapelvénél fogva, miszerint az országot saját beleegyezése nélkül

adóssággal terhelni nem lehet, jövendőre sem fogunk semmi oly államadósságot Magyarországra nézve kötelezőnek elismerni, melynek felvételéhez az országnak törvényszerüen és határozottan kijelentett beleegyezése hozzá nem járult.

60. A kereskedelmi ügyek közössége sem foly a pragmatica sanctióból; mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag különálló országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnének, s vámvonalok által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket.

61. Miután azonban közöttünk és Ő Felségének többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak : kész az országgyülés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrészről a magyar korona országai, másrészről Ő Felségének többi országai között időnkint vám és kereskedelmi szövetség köttessék.

62. E szövetség állapitaná meg azon kérdéseket, melyek a kereskedelemre vonatkoznak, s meghatározná az egész kereskedelmi ügynek kezelési módját.

63. A szövetség megkötése kölcsönös alku által történnék. A két félnek felelős ministeriumai közös egyetértéssel készitsék meg a szövetségi részletes javaslatot, s terjeszsze azt mindenik az illető országgyülése elé, s a két országgyülésnek megállapodásai lesznek Ő Felségének szentesitése alá terjesztendők.

64. Magában értetődik, hogy, ha és a mennyiben az egyezkedés nem sikerülne, az ország törvényes jogai e részben is sértetlenek maradnak.

65. Azon kérdésre nézve, kogy a közös tárgyak-

nak és azok mikénti kezelésének tekintetéből, törvényeinkben netalán szükséges módositások azonnal kijelöltessenek e : ugy vélekedik az albizottság, hogy e kijelölés czélszerüen csák a vázlatnak megállapitása után történhetik, mert csak akkor leend világosan látható, hogy miben és miképen kell az eddigi törvényeket módositani, s az ujabb megállapodásokkal öszhangzásba hozni.

Gróf **Andrássy Gyula**,
elnök.

Csengery Antal,
bizottsági jegyző.

B.

Az albizottság kisebbségének külön véleménye.

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a mennyiben ezen vélemény folytán a pragmatica sanctióból reánk háramló kötelességekről lesz szó, mi ezen kötelességeket egyedül azon esetben tartjuk létezőknek, ha Magyarország irányában is teljesitve lesz mind az, a minek a pragmatica sanctió, illetőleg az 1723. 1-ső és 2-ik t. cz. értelmében, — a mely képezi minket illetőleg a pragmatia sanctiót, — teljesittetnie kell.
Megjegyezzük továbbá, hogy mind az, mi a közös viszonyok tárgyában e vélemény értelmében megállapitandó lenne, tettleg életbe nem léphet mindaddig, mig:

a) Magyarország alkotmánya egész terjedelmében visszaállitva nem lesz;

b) mig a valódi teljes alkotmányos élet Ő Felsége többbi országai- és tartományaiban is tettleg életbe nem lépett.

A pragmatica sanctióban a trónöröklés rendének s a feloszthatlan és elválhatlan birtoklásnak meghatározásán kivül két főeszme van kimondva, az egyik a közbiztonság s ebből folyólag a kölcsönös védelem; a másik Magyarország közjogi és belkormányzati önállásának, mint az egész elfogadása föltételének sértetlen fentartása.

Mindkettőnek egyformán figyelembe vételével állapitottuk meg jelen véleményünket.

A kölcsönös védelem tekintetében vannak kötelezettségeink, Magyarország mindenkor eleget tett azoknak, most is eleget tenni szándékozunk.

Eddig Magyarország ezekre nézve is egyedül saját országgyülése és törvényes fejedelme által intézkedett, ki, mint többi országai- és tartományainak absolut fejedelme, azokat ezen viszonyokra nézve is önmaga, teljhatalommal képviselte. Miután azonban Ő Felsége legmagasb trónbeszéde értelmében ezen országait is alkotmányos jogokkal ruházta föl, nem ugyan kötelességszerüleg, de a czélszerüség szempontjából készek vagyunk arra, hogy önállásunk teljes megóvása mellett, velök egyetértőleg intézkedjünk mindazokra nézve, melyek a közbiztonság valósitására okvetlenül szükségesek.

Ilyenek:

a) a külügy,

b) a hadügynek némely részei,

c) a fentemlitett két tárgyra szükséges költségek.

Egyetértőleg intézendők ezek szerint:

I. Azon külügyek, melyek a magyar korona országait és Ő Felsége többi országait és tartományait egyformán illetik.

Ezekre való alkotmányos befolyását Magyarország a IV-dik szakaszban megállapitandó módon gyakorolja.

II. A hadügy annyiban, a mennyiben mind az, mi Ő Felsége egész hadseregének, és igy a magyar hadseregnek is vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik, Ő Felsége mint legfőbb hadpa-

rancsnok által a IV-ik pontban előadandó módon fog intéztetni.

Ellenben magának tartja föl az ország az intézkedést a hadügyre vonatkozólag minden egyebekben, magának tartja föl jelesen :

a) a magyar hadseregnek időnkénti kiegészitését, az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás föltételeinek s a szolgálati időnek meghatározását, úgy szintén a katonaság elhelyezését s élelmezését illető intézkedéseket eddigi törvényeink alapján mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében.

b) A védelmi rendszernek megállapitását, melynek ujabb szabályozása vagy átalakitása Magyarországra nézve azontúl is mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével fog megtörténhetni; végre

c) Saját törvényhozása, illetőleg kormányzata utján az intézkedést a magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai s kötelességei felett, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak.

III. A föntebbiekre szükséges költségek menynyiségének megállapitása.

Mire nézve meghatároztatván időnként az V-ik szakaszban leirandó módon az arány vagy hányad, a melyben ezen költségekhez Magyarország járulni fog, az évenként szükségelt összegek meghatározása a IV. szakasz értelmében egyetértőleg fog eszközöltetni.

Ezen összegnek miként kezeléséről is az emlitett IV. szakasz határoz; de az iránt, hogy mi módon vettessenek ki és hajtassanak be, Magyarországra nézve egyedül a magyar törvényhozás s illetőleg a magyar felelős ministerium fog intézkedni.

Magyarországot sem a külügy, sem a hadügynek olyan költségei, melyeket Ő Felségének többi országai és tartományai mint a német szövetség tagjai tartoznak viselni, nem illetik.

Magyarországnak minden egyéb államköltségeit a magyar felelős ministerium előterjesztésére a magyar törvényhozás teljesen függetlenül fogja elhatározni, s azokat, valamint minden egyéb adókat is, a magyar ministerium saját felelőssége mellett hajtja be és kezeli.

IV. 1861-ik évi első föliratunkban kimondottuk, hogy az örökös tartományok alkotmányos népeivel csak ugy mint önálló szabad nemzet más önálló szabad nemzettel, függetlenségünk teljes megóvása mellett, vagyunk hajlandók esetenkint érintkezni.

Ezen elv meghatározása mellett a külügy s a hadügy meghatározott részeire és az ezekre szükséges költségekre nézve az egyetértő intézkedés következőleg lesz eszközlendő:

A) A törvényhozási teendőket illetőleg:

A magyar korona országainak és Ő Felsége többi országai és tartományainak ministerumai kölcsönös értekezés folytán elkészitik az egyértelmü javaslatokat, és azokat, vagy ha megegyezni nem tudtak volna, az eltérő javaslatokat és az azokra vonatkozó észrevételeket és ellenészrevételeket — mindenik az illető törvényhozás elébe terjeszti.

A törvényhozások önállólag tanácskoznak felettök; meghatároztatván, hogy egy és ugyanazon országgyülés két háza között, nehogy tulságos izenetváltások által az idő elpazaroltassék, minden egyes esetben csupán két izenetváltásnak van helye.

Ha ily uton nem jött a két ház között egyetér-

tés létre, a kettőnek tagjaiból szabad választás utján a törvény által meghatározandó arány szerint egy országos küldöttség alakittatik, mely a kérdéses pontok felett — ha egyetértésre jönni nem tudott, — tagjai absolut többségének szavazatával határoz, és igy létrejött határozata az őt kiküldött országgyülésnek bejelentetvén, annak megállapodásává válik.

Határozatait a két törvényhozó testület az illető ministeriumok által közli egymással.

Ha Magyarország gyülése és Ő Felsége többi országai és tartományai ezen ügyekre nézve jogosult, teljesen alkotmányos törvényhozó testületében létrejött megállapodás eltér egymástól, mindenik választ a paritás elve alapján saját kebeléből egy javaslatkészitő küldöttséget, mely két küldöttség az egyetértés létrehozását megkisérti s a javaslatot, vagy ha egyező értelemre nem juthatott, az eltérő javaslatokat további tárgyalás és megállapodás végett az őt kiküldött testülethez beadja.

E küldöttség felváltva Pesten, vagy Ő Felsége többi országai és tartományainak önmagok által Ő Felsége beleegyezésével kijelölt valamely városában jön össze.

Ezen küldöttség javaslata felett ugyanazon egy országgyülés két háza már csak egy izenetetválthat, s ha egyetértés nem jött létre, a nevében határozó országos küldöttség megválasztásának kell bekövetkeznie.

Igy kelt ujabb határozátait a két törvényhozó testület ismét illető ministeriuma által közli egymással.

Az országos küldöttség, mint a javaslatkészitő

küldöttség, önmaga választja elnökét, tollvivőit sat. és mindeniknek ülései nyilvánosak.

Megjegyezzük végül, hogy ha mind a magyar korona országaiban, mind Ő Felsége többi országai és tartományaiban érvényre jut amaz Angolhonban gyakorlatban lévő alkotmányos elv, hogy a felsőház a budgetet egészben elvetheti ugyan, de egyes tételeiben nem módosithatja azt: az előadott eljárás épen azőn tárgyra, a költségekre nézve, mely minden évben rendszeresen elő kell hogy forduljon, jó részt sohasem lévén az országgyülés két házából választandó országos küldöttségre szükség, sokkal egyszerübbé és rövidebbé válik.

Ha ily módon egyértelmü határozat jött létre, az mindenik törvényhozó-testület által Ő Felsége elébe terjesztetvén, ha a sanctiót megnyeri, törvénnyé lesz.

Azon rendkivüli esetben pedig, ha a magyar országgyülés és Ő Felsége többi országai és tartományai erre jogositott törvényhozó testülete között egyetértés ily módon sem jött volna létre, mindenik fölterjeszti megállapodását a közös fejedelem elébe, ki is mindkét ministerium meghallgatása után, az egyiket vagy a másikat az eltérő pontokra nézve is szentesitheti, mely esetben az általános kötelező erejüvé válik.

B) A végrehajtást illetőleg:

a) A külügyekre nézve a közös fejedelem az oldala mellé rendelt magyar minister és többi országai és tartományai hasonló ministereinek tanácsával él.

Jogában áll a közös fejedelemnek, magát ez ügyekben az uralkodó ház ministere által helyettesittetni, ki sem Magyarországnak, sem Ő Felsége többi országai és tartományainak külön ministere nem lehet.

A Magyarországot és Ő Felsége többi országait és tartományait egyformán illető okmányoknál, mindkét kijelölt minister ellenjegyezése szükséges, mig az egyiket vagy másikat külön érdeklőknél a körülményekhez képest egyiké vagy másiké kivántatik csupán.

b) A hadügyet illetőleg a közös fejedelem mint legfőbb hadparancsnok egy főhadparancsnokság utján az országok erre megbizott ministereinek ellenjegyzése mellett intézkedik mind azokban, mik a hadügy körében a köz biztonság szempontjából törvény által egyetértőleg kezelendőkül kijelöltettek.

Magyarországon csak az oly rendelek lévén végrehajtandók, melyek saját ministerének ellenjegyzésével ellátva vannak.

c) A szükséges költségek a fentebb leirt módon megállapittatván, azok illető részét mindegyik ministerium behajtja a kormányzata alá tartozó országokban, és beszolgáltatja rendeltetésökhez képest a külügyek és a főhadparancsnokság pénztárába.

Ezen pénztárok felett az ellenőrködést, mind a magyar korona országainak, mind Ő Felsége többi országai és tartományainak illető ministere gyakorolja. Az azokról szóló számadások a törvényhozó testület elé terjesztés végett mindeniknek átadatnak és a jövő budget megállapitására szükséges adatok kiszolgáltatnak.

V. Ha az elöl kijelölt feltételek teljesedésbe menetele után a fentebbiek szerint meg lesz állapitva, hogy mik azon ügyek, a melyek a közbiztonság érdekében czélszerüség szempontjából egyetértőleg intézendők, és hogy mi legyen azoknak intézési módja: szükséges lesz kölcsönös alku utján meghatározni

azon hányadot, mely szerint ezen ügyek terheit s költségeit a magyar korona országai viselendik.

Ezen alku megállapitása oly módon történhetik, hogy a magyar korona országainak és Ő Felsége többi országai és tartományainak felelős ministeriumai kölcsönös értekezés folytán részletes adatokkal támogatott javaslatot fognak az emlitett arányra nézve kidolgozni.

E javaslatot mindenik ministerium az illető országgyülés elé terjesztendi, hol az rendesen tárgyalandó, mindenik országgyülés az illető ministeriumok utján közlendi határozatait a másik országgyüléssel, és mindkettőnek ily módon eszközlendő megállapodásai szentesités végett Ő Felsége elébe fognak terjesztetni.

Ha a két ministerium a javaslatra nézve nem tudna megegyezni: mindeniknek véleménye mind a két országgyülésnek elébe terjesztetik; ha pedig a két országgyülés nem tudna egymással kiegyezni, akkor a kérdést az előterjesztett adatok alapján Ő Felsége fogja eldönteni.

Az arányra nézve kötendő egyezkedés, csak határozott időre terjedhet, annak elteltével ismét ugyanazon módon uj egyezkedésnek leend helye.

A fentebbi öt szakaszban elő van sorolva, hogy minő tárgyakat és minő terjedelemben vagyunk készek a közbiztonság érdekében és czélszerüség szempontjából egyetértőleg intézendőknek tekinteni; meghatároztuk azoknak kezelési módját, meg azt, mi uton lesz majd a terhek és költségekből Magyarországot illető hányad megállapitandó.

Vannak ezenkivül még oly ügyek, melyekre nézve az országot semmi nemü kötelezettség nem terheli, de melyekre nézve politikai tekinteteknél, érdekek talál-

kozásánál fogva czélszerübb egyetértőleg mint szorosan elkülönitve intézkednünk. Ilyen:

VI. Az államadósságok ügye.

Ezeket illetőleg Magyarországot alkotmányos állásánal fogva oly adósságok, melyek az ország törvényszerü beleegyezése nélkül tétettek, jogilag nem terhelhetik.

De kijelentettük már ezen országgyülésen is a legmagasabb trónbeszédre felküldött válaszfeliratunkban, hogy ha a valóságos alkotmányosság hazánkban és Ő Felsége többi országaiban is minél előbb tettleg életbelép, készek vagyunk, mint már 1861-diki feliratunkban is nyilvánitottuk: azt, a mit tennünk szabad és önállásunk s alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvényszabta kötelesség mértékén tul is, méltányosság alapján, politikai tekintetekből megtenni, hogy azon sulyos terhek alatt, miket az absolut rendszer eljárása összehalmozott, Ő Felsége többi országainak jóléte, s azzal együtt a mienk is össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz időknek káros következései róluk és rólunk elhárittassanak.

E tekinteteknél fogva tehát, s egyedül ezen alapon, kész most is az ország az államadósságok terhének egyrészét elvállalni s ez iránt előleges értekezés folytán Ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel, felelős ministeriumának közbejöttével egyezkedésbe bocsátkozni. Ezen egyezkedés által lesz az is meghatározandó, hogy azon rész, melyet Magyarország az államadósságokból elvállal, mikép kezeltessék.

Jövőre lehetnek esetek, midőn czélszerü leend, hogy valamely uj kölcsön felvételére nézve Magyarország Ő Felsége többi országai és tartományaival

egyetértőleg intézkedjék. Az ily eset jelenlétének meghatározása, valamint az egyetértő intézkedés mikénti eszközlésének megállapitása azonban Magyarországra nézve minden egyes alkalommal a törvényhozást fogja illetni.

Egyébiránt ünnepélyesen kijelentjük e helyen is, hogy a valóságos alkotmányosság azon alapelvénél fogva, miszerint az országot saját beleegyezése nélkül adóssággal terhelni nem lehet, jövendőre sem fogunk semmi oly államadósságot Magyarországra nézve kötelezőnek elismerni, melynek felvételéhez az országnak törvényszerüen és határozottan kijelentett beleegyezése hozzá nem járul. Ilyen továbbá a kereskedelmi ügy.

VII. A kereskedelmi ügyekben a pragmatica sanctio, valamint számos egyéb törvényeink szerint is a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag külön álló, azoktól független országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedni s azokat vámvonalok által is szabályozni teljes joggal birnak.

Miután azonban közöttünk és Ő Felségének többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak, s a kereskedés szabadsága minden tekintetben jótékony, kész az országgyülés arra : hogy egy részről a magyar korona országai, más részről Ő Felségének többi országai között, más vámegyletek alapelvének figyelembe vételével bizonyos, számosabb évek tartamára kötendő és időnként megujitandó vámszövetség köttessék, melyben egyszersmind annak kezelési módja is meghatároztassék.

Ezen szövetség megkötése kölcsönös alku által történnék oly módon, mint két egymástól jogilag

független országok hasonló egyezkedései történnek ; a két félnek felelős ministeriumai közös egyetértéssel készitsék meg a szövetségi részletes javaslatot, s terjeszszék azt mindenik az illető országgyülés elé, s a két országgyülésnek megállapodásai lesznek Ő Felségének szentesitése alá terjesztendők.

Minthogy azonban vannak még a kereskedelmi ügygyel kapcsolatban lévő más fontos tárgyak is, melyeknek egyetértve leendő elintézése czélszerübb lehet, szükséges : hogy az országgyülés saját törvényhozási jogát a kereskedelmi ügyet illetőleg minden egyebekre nézve is fenntartván, nevezet szerint jelelje ki azon ilyetén tárgyakat, melyeket a megállapitandó módon és határok között Ő Felsége többi országaival kötendő kölcsönös egyezmény tárgyaivá tenni hajlandó, s mivel mindezen tárgyaknak részletes megvitatása és kijelölése több időt igényel, mint a mennyivel az alválasztmány a fennforgó körülmények között rendelkezhetett, azért azok iránti észrevételeinket mi is a tárgyalások további folyamára tartjuk fenn.

Ezen egyezkedések esetenként oly módon létesüljenek, mint feljebb a vámszövetség megkötésének módjára nézve előadatott.

Magában értetődvén : hogy ha ez egyezkedések nem sikerülnének, az ország törvényes intézkedési jogát magának minden tekintetben fenntartja. Ilyen végül :

VIII. A közvetett adók ügye.

Magyarországnak joga : ezekre nézve saját törvényhozása és saját kormánya által intézkedni — kétségbe vonhatatlan és jövendőre is sértetlenül fenntartandó.

Kész azonban az országgyülés arra, hogy ezekre

vonatkózólag kölcsönö egyezkedés utján időrül időre oly elvek állapitassanak meg, melyek lehetővé tegyék a közbenső vámsorompók vissza nem állitását, a nélkül, hogy a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai és tartományai a közvetett adók iránt hozott határozataik által egymásnak azokból eredő jövedelmeit — megsemmisithessék.

Mely utóbbi eshetőségnek elkerülésére, ha az elvekbeni egyetértés bármikor nem sikerülne, nem maradna más mód fenn, mint a jogilag ugy is soha meg nem szünt közbenső vámvonalnak — ugy mint zárvonalnák visszaállitása.

Az ennek elkerülése czéljából szükséges elvek megállapitása feletti alkudozások, ugyanazon módon lesznek vezetendők, mely a kereskedelmi ügyekre vonatkozólag a VII. szakaszban megállapittatott.

Ezek azon nézeteink, melyekben az albizottmány többségétől némelyekben eltérő véleményünket a fennforgó körülmények között rögtönözve előterjesztjük.

Nyári Pál s. k.

Ghyczy Kálmán s. k.

Ivánka Imre s. k.

Tisza Kálmán s. k.

XIV.

A magyar országgyülést elnapoló kir. leirat.

Mi első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország, Lombard-Velencze, Dalmát-, Horvát-, Tót- s Gácsországok, Lodoméria s Illyrország apostoli királya stb.

Hű Magyarországunk s ahhoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek s képviselőinek, kik az Általunk 1865-ik évi karácsony hó 10-ik napjára Pest szab. kir. városunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, üdvöt és kegyelmünket!

Kedvelt hiveink!

Midőn a közelebb lefolyt év végnapjaiban kedvelt Magyarországunk hű főrendeit és képviselőit körülöttünk egybeseregelve üdvözöltük, és törvényhozói közreműködésüket igénybe vettük, tevénk ezt azon reményben, hogy a béke áldásai, melyeket akkoriban zavartalanul élvezének birodalmunk összes népei, számukra tartósan megóva leendnek.

E remény mély fájdalmunkra meghiusult.

Ismeretes az országosan egybegyült főrendek és képviselők előtt azon válságos helyzet keletkezése, mely végkifejlésében Minket arra kényszeritett, hogy őseinktől öröklött országaink nemzetközi szerződések által biztositott területi épségének és hatalmi állásá-

nak sértetlen fenntartása végett az önvédelemnek legvégső jogosult eszközéhez, a jogtalan megtámadás fegyveres visszatorlásához nyuljunk.

Ama benső küzdelmek súlyát, melyek atyai szivünket az elhatározás nehéz perczeiben ellepték, fokozta azon érzet, miszerint a csapásnak ép akkor kellett Reánk nehezednie, midőn uralkodói hivatásunk legfőbb feladatát követve, birodalmunk belviszonyainak alkotmányos rendezését, és ezzel egybefüggőleg kedvelt Magyarországunk közjogi s belkormányzati önállóságának szilárd megalapitását tüztük ki egy oly korszak kiindulási pontjául, melynek sarkkövét a Fejedelem és népei között ujból felköltött bizalom, és a kölcsönös érdekeknek innen folyó méltányos kiegyeztetése képezendette.

Élénk örömmel tölté el keblünket, hogy tanui lehettünk ama lelkesült viszhangnak, melylyel ebbeli szándékunk valósitása Magyarországunk hű népeinél találkozott; tanui ama komoly elhatározottságnak, melylyel az országosan egybegyült főrendek és képviselők fejedelmi czélzatainkat elsajátitva, a közös feladat reájuk esett részének megoldásához járulni indultak.

Valamint megelégedéssel szemléltük azon munkásságot, melyet az országgyülés, a birodalom láthatárán emelkedő fellegek daczára, és a felvett irányt sem ezek által, sem a nemzet áldozatkészségét ujból igénybe vevő hadi készületek folytán nem tévesztve, — kifejtendő volt.

Ámde lehetetlen Önnönmagunkat elvonnunk annak fájdalmas felismerésétől, hogy az ügynek sikere, mely mindnyájunk szivén fekszik, mindenekelőtt a kedélyek teljes nyugalmától — a békének eme leg-

magasztosb áldásától — van feltételezve; míg másrészt a létélében megtámadott birodalomnak védelme saját fejedelmi gondjaink legfőbb megfeszitését igényli.

Csak is a Tőlünk nem függő, Általunk a becsület legszélsőbb vonaláig elkerülni szándékolt kényszerüség az tehát, a mely elött meghajolva, kénytelenittetünk elnapolni az országosan egybegyült főrendek és képviselők üdvösen megindult tanácskozásait.

Teszszük ezt azon reményben, hogy a Fejedelmek és népek sorsának legmagasb intézője a jó ügynek a győzelmet, az általa szentesitett fegyvereinknek a végdiadalt megszerezvén, mielőbb képesek leszünk ismét egybehivni Magyarország közgyülését, és a beállható viszontagságokkal szemben már is élénken nyilvánuló hű ragaszkodás tanuságai által még inkább ösztönözve, személyes vezérletünk mellett sikeresiteni az Általunk kezdeményezett mű végleges befejezését.

Midőn az országosan egybegyült főrendek és képviselők és általuk kedvelt Magyarországunk hű népeit állandó fejedelmi kegyelmünk és kegyelmességünk felől biztositanók, egyuttal ünnepélyesen elnapoltnak nyilvánitjuk az Általunk egybehivott jelen országgyülést.

Bécs, 1866. junius 24.

Ferencz József s. k.

Majláth György s. k.
Barthos János s. k.

XV.

Az 1866. november 17-iki kir. leirat.

Mi első Ferencz József stb. stb.

Hű Magyarországunk s ahhoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az Általunk 1865-dik évi karácsonyhó 10-dik napjára Pest szabad királyi városunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, üdvöt és kegyelmünket!

Kedvelt hiveink!

Az isteni gondviselés és Népeink hű ragaszkodása iránt meg nem ingatott bizalommal veszszük fel az országgyülési értekezések fonalát, melyeknek kiindulási pontját trónbeszédünkben köryonaloztuk, s melyeknek magasztos és Előttünk változatlan czélját a birodalom egyes részei közötti kapcsolatnak alkotmányos rendezése és kedvelt Magyarországunk közjogi önállásának mielőbbi helyreállitása képezi.

A hadjáratnak déli seregünk és hajóhadunk fényes diadalai által ki nem egyenlithetett kedvezőtlen fordulata meghiusitá ama reményeket, melyeket az Ellenünk szövetkezett hatalmak tulnyomó erejének ellenére is ügyünk szentségébe és hősies kitartásban töretlen hadseregeink vitézségébe fektettünk.

A balsors csapásaival szemben, miknek helyreütése egyedül Népeink feláldozó készségének, szellemi és anyagi erejének végső megfeszitésével lett vala

eszközölhető, nem késtünk, habár sulyos feltételek alatt visszaadni nékiek a béke áldásait, miket számukra biztositani atyai szivünk leggyengédebb, uralkodói tisztünk legfőbb kötelmeihez soroztunk mindenkoron.

A multnak viszontagságai s a változott nemzetközi viszonyok iránti tekintetek immár még inkább és valóban elutasithatlanul követelik, hogy a birodalom belszervezésének függőben lévő ügyét azon alapon, melyet Népeink alkotmányos jogai- és érzületének Általunk őszintén óhajtott kielégitése czéljából kijelöltünk, Tőlünk telhetőleg siettessük.

Már a folyó évi szt. Iván hava 24-dik napján kelt királyi leiratunkban méltányoltuk volt ama munkásságot, melylyel kedvelt Magyarországunk országosan egybegyült Főrendei és Képviselői fejedelmi czélzatainkat elsajátitva, a közös feladat reájuk eső részének megoldásához járulni indultak.

Annál inkább kelle sajnálnunk, hogy ép azon időpontban valánk kényszerülve elnapolni a magyar országgyülést, midőn e munkásság a képviselők közösügyi bizottságának előkészitő tárgyalásai folytán oly javaslatot eredményezett, melynek kiindulása és végirányzata felett Mi — daczára annak, hogy az még a nyilvános megvitatás és országgyülési megállapodás törvényes fokozatain át nem haladt — elismerésünket ezuttal már előlegesen kijelenteni nem tartózkodunk; mert hivatásunkban fekvőnek hiszszük: éber figyelemmel kisérni az ellentétes irányzatok kiegyeztetése körüli mindazon mozzanatokat, miknek fejlesztése a végfeladat mielébbi jogos és méltányos megoldásához vezethet.

Megnyugvással látjuk Mi e javaslatban kifejezve országaink együvé tartozásának élénk öntudatát, és

vezérelvül felkarolva ama legfőbb tekintetet, hogy a Monarchia fennállása legfontosb érdekeiben biztosittassék.

A miért is viszonzandók az őszinte nyiltságot és bizalmat, mit az országosan egybegyült Főrendek és Képviselők Hozzánk intézett legalázatosabb feliratatikban Irányunkban kifejeztek, eleve biztosokká tenni kivántuk, hogy az érintett javaslatnak a közös ügyek tárgyalására és kezelésére vonatkozó módozatait olyaknak tekintjük, melyek az alkotmányos kiegyezés létesitésére alkalmas csatlakozási pontul szolgálhatnak.

Hogy az e részbeni tárgyalások gyors és kedvező eredményét mindinkább biztositsuk, czélravezetőnek véljük kijelölni ama főbb szempontokat, mikre nézve szükséges, hogy az országosan egybegyült Főrendek és Képviselők a közös ügyek tüzetes meghatározása körül kiváló figyelmet forditsanak.

Mit múlhatlanul megóvni tartozunk, az a hadsereg egysége, mihez a vezénylet és szakszerü belszervezet egységén túl még a szolgálati időnek meghatározására s a hadsereg kiegészitésére vonatkozó elvek összhangzása okvetlenül megkivántatik.

Szintoly elkerülhetlenül igénylik a nemzetközi forgalomnak ez időszerinti fejlettsége, és az iparnak létfeltételei, hogy a vámügy és ezzel kapcsolatban az iparos termelésre lényeges behatással biró közvetett adók s az állami egyedáruság ügye előleges kiegyezés utján kijelölendő azonos elvek alapján rendeztessék.

És végre szükséges, hogy az államadósságok és az ezekkel oly szoros kapcsolatban lévő államhitel ügye belső lényegénél fogva egységesen kezeltessék, hogy a pénzforgalom érdekei, melyek a birodalom

minden részeiben egyaránt életbevágók, az e téren oly válságos ingatagságtól megóva legyenek.

Óhajtjuk, miszerint ez alapokon megindult tanácskozásaik eredménye Minket mielébb ama helyzetbe juttasson, hogy a nehézségeket, melyek a birodalmi kapcsolatnak magából a pragmatica sanctióból folyó s Általunk bármi körülmények közt fel nem adható biztositékaira nézve fennforognak, elvben megoldottakul tekinthessük; és viszont Mi is az országosan egybegyült Főrendek és Képviselők legalázatosb felirataiban előtérbe állitott kivánalmak teljesitéséhez járulva, a felelős ministerium kinevezésével s a helyhatósági önkormányzás helyreállitásával kedvelt Magyarországunk Népeinek alkotmányos igényeit kielégithessük.

Minthogy pedig el vagyunk határozva a felelős kormányzati rendszert nem egyedül Magyarországban, hanem általánosan érvényre emelni, fenntartjuk Magunknak, hogy a közös ügyekre nézve megállapitott elvek részletes kivitelét és foganatositását, ugy az 1848-diki törvények ama szabványainak módositását, a melyek iránti aggályainkat f. évi bőjtmáshava 3-ik napján kelt királyi leiratunkban elősoroltuk, kinevezendő felelős ministereink útján az országosan egybegyült Főrendek és Képviselőkkel egyetértőleg eszközölhessük.

Reményljük, hogy kedvelt Magyarországunk országosan egybegyült Főrendei és Képviselői minden elfogultságtól ment érzéssel fogadandják atyai szándékaink im ez őszinte nyilvánitását s az Általunk kiemelt szempontokat szintoly beható, mint az időnek intő szavára ügyelő tanácskozásaik tárgyává teendik, mi által birodalmunk alkotmányos belszervezetének

életbeléptetésére irányult legbensőbb vágyaink valósulását részükről siettetni fogják.

Küszöbén áll immár az ország óhajai teljesülésének.

Érzelmeink, melyek által indittatva eszközölni kivántuk, hogy helyesen felfogott önérdekében határozhasson saját jövője felett, nem változtak.

Hinni szeretjük, hogy a jóakaratnak üdvös találkozása képes leend e jövőt oly alapokra fektetni, melyek a multnak kegyeletes hagyományait a jelen helyzet követelményeihez idomitva, azoknak ujabb felvirágzását tartósan biztositandják.

Kelt Birodalmunk fővárosában Bécsben, Austriában, Szent-Andráshava tizenhetedik napján, ezer nyolczszáz hatvanhatodik esztendőben.

Ferencz József s. k.

Majláth György s. k.

Barthos János s. k.

XVI.

Felirati javaslat a november 17-iki kir. leiratra.

Felséges császár és király!

Midőn a jelen országgyülés megnyitásakor Felséged a kir. székről ünnepélyesen kijelentette élénk óhajtását: „vajha sikerülne a kiegyenlités nagy müvét szerencsésen befejeznünk", mi, a nemzet képviselői bizton reménylettük, hogy a fennforgó sulyos nehézségek „megnyugtató, tartós és maradandó megoldását" rövid időn elérhetjük.

Reménylettük ezt, mert a legmagasabb trónbeszédben Felséged maga is határozottan a pragmatica sanctiót, mint kölcsönösen elismert jogalapot, választotta kiindulási pontul.

Meg valánk győződve, hogy miután Felséged oly kiegyenlitést óhajt, mely „tartós és maradandó" legyen, azt a jogalapot, mely nélkül alkotmányos uton, minden kiegyenlités lehetetlen, azt a jogalapot, melyet Felséged maga is elismert és kiindulási pontul választott, azonnal és mindenekelőtt teljesen ismét vissza fogja állitani.

De fájdalom! e reményünk mindez ideig nem teljesült! A pragmatica sanctio, melynek a nemzet jogait és alkotmányát biztositó része egyoldalu hatalom szóval felfüggesztetett, tettleg még most is fel van függeszt-

ve; alkotmányunk nem állittatott vissza és a jogfolytonosságnak általunk ismételve kért és sürgetett életbeléptetése nincsen teljesitve.

Minő alapra épitsük tehát a kiegyenlités müvét, midőn az egyetlen biztos alap még most is hatályon kivül van? Mely uton törekedjünk a kitüzött czél felé, ha azaz egyetlen ut, melyet nekünk, mint a nemzet képviselőinek, követnünk szabad, az alkotmányosság utja, el van előttünk zárva?

Kifejtettük ez országgyülésről Felségedhez alázatosan fölterjesztett feliratainkban mindazon fontos okokat, melyeknél fogva joggal sürgettük alkotmányunk haladéktalan visszaállitását. Elmondottuk, hogy az alkotott törvényeket, mig a törvényszabta uton el nem töröltetnek, sértetlenül fenn kell tartani és tettleg végre kell hajtani. Életföltétele ez az állam lételének, mely nélkül sem az egész, sem az egyesek a törvényben biztos támaszt nem találhatnak. A törvények elismerése s azok tettleges teljesitésének megtagadása jogilag egymás mellett meg nem állhatnak.

Aggódva látjuk, hogy felhozott okaink és ismételt kérelmeink sem valának eddig képesek Felségedet arra birni, hogy teljesitse a nemzetnek azon jogos kivánatát, a melynek megtagadása egyszersmind tagadása a pragmatica sanctio által biztositott jogoknak, és mellőzése a sanctio pragmatica lényeges föltételének.

A kegy. leirat, melyet Felséged második feliratunkra legközelebb válaszul hozzánk küldeni méltóztatott, az abban foglalt legmagasabb igéretek és elismerés által sem képes ez aggodalmunkat megnyugtatni. Mert mi az alkotmánynak, s a teljes jogfolytonosságnak azonnali tettleges visszaállitását kér-

tük, s e kérelmünk a kir. leirat által nem teljesittetett. Időhöz és feltételekhez van abban az is kötve, a mi határozottan meg nem tagadtatott, pedig a jogilag fennálló törvények fenntartását és teljesitését más időre halasztani, vagy ezután teljesitendő feltételekhez kötni, nemcsak a mi alkotmányunkkal, hanem átalában a törvényesség és alkotmányosság alapelveivel ellenkezik.

Hódoló tisztelettel kérjük Felségedet, ne tegye alkotmányunk visszaállitásának s a jogfolytonosság életbeléptetésének halasztásával lehetetlenné a megnyugtató kiegyenlités nagy müvét. Mig alkotmányon kivül állunk : a törvényhozásnak alkotmányos jogát nem gyakorolhatjuk. Czélravezetők csak oly egyezkedések lehetnek, melyek a nemzet és fejedelem között az alkotmány alapján történnek. Absolut hatalom egy részről, alkotmányos szabadságától megfosztott nemzet más részről, megnyugtató, tartós és maradandó megoldáshoz jutni soha sem fognak. Nekünk, a nemzet képviselőinek, azt a jogot, hogy a trón és a haza érdekében a fejedelemmel, mint a törvényhozás másik részével, egyezkedjünk, az alkotmány adja, s alkotmány nélkül e jognak gyakorlása nem nyugszik biztos alapon.

Vannak helyzetek az államok életében, a melyeket hosszasan fenntartani lehetetlen, anélkül, hogy veszélythozók ne legyenek. Vannak helyzetek, melyek ujabb bonyodalmak nélkül is megmérgezik, fölemésztik az állam erejét, és képtelenné teszik azt, hogy erősebb rázkódtatásoknak ellentálljon, vagy ily rázkódtatások után magát sokáig fenntarthassa. Ilyen állapot az, ha valamely államnak belviszonyai sok ideig ziláltak, rendezetlenek, ha az egésznek, mint az

egyeseknek, anyagi ereje ki van meritve, hite és bizalma meg van ingatva. Hol találjon biztos támaszt a trón és állam, ha saját népei nem birnak támaszul szolgálni? Minden időben veszélyes ily állapot, de veszélyes az kivált korunkban, midőn elintézetlen nagy kérdések, felizgatott érdekek és kedélyek minden oldalról végtelen bonyodalmakkal fenyegetik Europa népeit.

Belviszonyaink, sőt Felséged egész birodalmának viszonyai sincsenek oly szilárd és rendezett állapotban, hogy teljes biztosság érzetével nyugodtan nézhessünk azon eshetőségek elé, melyeket a külbonyodalmak és a ki nem számitható véletlen hozhatnak reánk. Sok, igen sok, a mi mulhatlanul és gyorsan teendő, és a minek elhalasztására talán már nincs idő. Ne engedje Felséged, hogy a bekövetkezhető események ily állapotban találjanak bennünket, nyujtson módot és alkalmat a megnyugtató kiegyenlités eszközlésére, saját belviszonyainknak oly rendezésére, mely az egésznek ugy mint az egyeseknek, már kimerült anyagi erejét és jólétét a végsülyedéstől megmentse, sőt a lehetőségig emelje és kifejtse, és hazánk minden nemzetiségü és vallásu polgárainak igazságos, méltányos és megnyugtató kielégitése által az országot ismét erőssé tegye, hogy ingatlan támasza lehessen a trónnak és államnak.

E czél elérésére mindenek előtt mulhatlanul szükséges, mint eddigi feliratainkban is kifejtettük, alkotmányunknak azonnali teljes visszaállitása, és a jogfolytonosság tettleg életbeléptetése. Midőn tehát ezt kérjük, és ismételve sürgetjük, saját hazánknak, Felségednek és uralkodó házának és egész birodalmának érdekében teszszük azt. Kivánatunk jogossága

törvényeken alapszik, és azőn alapszerződésen, mely a közöttünk és Felséged uralkodó háza között fennálló kölcsönös jogviszonyoknak is alapja; alapszik az alkotmányosság általános elvén, s alapszik a czélszerüségen is, melyet a jelen politikai helyzet, és a könynyen bekövetkezhető események óvatos figyelembevétele igazol.

A legmagasabb kir. leirat azon részét, mely a közös érdekekből eredő viszonyokra, és a 15 tagu albizottság javaslatára tesz észrevételeket, jelenleg nem vehetjük tárgyalás alá. Mi folyó évi martius 1-én hatvanhét tagból álló küldöttséget biztunk meg e tárgyban. E küldöttség nevezte ki saját kebeléből az említett albizottságot, melynek munkája ez okból a 67-es küldöttség által lesz előbb tárgyalandó, és mi hozzánk ennek véleménye fog beadatni. Ennélfogva mi a legmagasabb kir. leirat említett észrevételei iránt is csak akkor adhatjuk elő nézeteinket, ha majd azon helyzetben leszünk, hogy az egész javaslat felett országgyülésileg tanácskozhatunk és határozhatunk.

Ismételve terjesztettünk fel kérelmet Felségedhez politikai vádak folytán elitélt vagy számüzött honfitársaink érdekében, és fájdalom még e kérelmünk is teljesületlen maradt. Megujitjuk e kérelmet, és hódoló tisztelettel kérjük Felségedet, adja vissza e honfitársainkat hazájuknak és családjaiknak. A kiegyenlitésnek megnyugtató hatása csak engesztelődés által remélhető, s ez annál könnyebb és valószinübb, minél kevesebb honpolgár kebelében marad fenn fájdalom és keserüség.

Ezek azok, a miket Felségednek legközelebb hozzánk küldött kegyelmes leiratára őszinte bizoda-

lommal előadni kötelességünknek tartottunk. Ragaszkodunk e részben mindazokhoz, a miket alkotmányunk visszaállitására, s a jogfolytonosság teljes életbeléptetésére nézve eddigi feliratainkban előadtunk. Csak e kérelmek teljesitése nyugtatja meg a nemzetet; csak az tesz minket képesekké a törvényhozás terén reánk váró legszentebb kötelességünk teljesitésére; csak az nyujthat reményt a kiegyenlités áldásthozó sikerére. Ugyanazért e jogos kivánatainktól semmi részben nem álhatunk el, mert azt képviselői állásunk, a törvény, az alkotmányosság, hazánknak és a trónnak érdeke, és lelkiismeretünk egyaránt tiltják.

Ne tagadja meg Felséged a nemzet kivánatát; ne kösse alkotmányunk visszaállitását feltételekhez, a melyek fölött az alkotmány visszaállitása nélkül ugy sem volnánk jogositva a törvényhozás terén határozni. Vegye kegyelmesen fontolóra, hogy a pragmatica sanctióban a nemzet jogainak, alkotmányának fenntartása a trónöröklés megállapitásával viszonyos, és semmi egyéb feltételhez nincsen kötve. Ne halaszsza kérelmünk teljesitését, melyet nemcsak a jog és törvény követel, hanem a trón és haza érdeke s a válságos idők intő szava egyaránt sürget.

Örömmel üdvözöltük mi Felségednek azon legmagasabb fejedelmi elhatározását, hogy egész birodalmában alkotmányosan akar kormányozni; örömmel látjuk legközelebb hozzánk bocsátott kegyelm. leiratában is, hogy az alkotmányosság egyik alapföltételét, a felelős ministeriumot, többi országaiba és tartományaiba is be akarja vinni. Meg vagyunk győződve, hogy egyedül ezen ut lehet az, melyen Felséged a trón biztosságát, s az állam erejét és hatalmát megszilárdithatja. Mert csak igy lesz elérhető, hogy minden

egyes ország, midőn külveszélyek ellen áldozatkészséggel védi az államot, egyszersmind saját jogait és alkotmányát védje és egyik országnak szabadsága a többiek szabadságának is támaszul szolgáljon

Nem lehet, hogy a midőn Felséged e magas czél elérésére törekszik, a századok óta fennállott, és ünnepélyes alapszerződés által biztositott magyar alkotmány teljes visszaállitását megtagadja. Nem lehet, hogy Felséged kegyelmesen figyelembe ne vegye azon közjogi alapelvet, mely szerint jogilag fennálló törvényeket, mig a törvényhozás rendes utján el nem töröltetnek, sértetlenül fenntartani és végrehajtani a hatalomnak első és legszentebb teendője. Nem lehet, hogy Felséged ezen elv mellőzésével megingassa népeinek hitét és bizalmát alkotmányos szabadságuk biztos jövője iránt.

Adja vissza tehát Felséged mindenek előtt alkotmányos szabadságát a magyar nemzetnek, hogy az jogaiban biztositva, egyetértésben megszilárdulhasson, anyagi erejében gyarapodhassék, és biztos támasza lehessen Felséged trónjának is minden veszélyek között!

Függelék.

A 1861-iki horvát-szlavon országgyülés 42-ik törvényczikke.

Dalmát-, Horvát- s Tótország és a magyar korona s Magyarország közötti viszonyról.

1. §. Dalmát-, Horvát- és Tótország jelenlegi területi kiterjedésében, melyhez számitandó : Fiume megye Fiume városával, kerületével és a többi tengerparttal együtt, nem különben Zágráb-, Varasd-, Körös-, Pozsega-, Verőcze- és Szerém megyék, továbbá a határőrvidékek, t. i. nyolcz horvát és három tót ezred, jelesűl a likai, otocani, ogulini, sluini, az első és második báni, a körösi és szent györgyi, valamint a gradiskai, bródi és péterváradi ezredek, ide értetvén ezen országnak a Muraköz szigetére vonatkozó, valamint egyéb reménybeli területi jogai is, Zágráb fővárosában egybegyült országgyülése által, kijelenti és nyilvánitja, hogy az 1848-ik évi események által Dalmát-, Horvát- s Tótország, és Magyarország között, valamint a törvényhozásra ugy a közigazgatásra s törvénykezésre vonatkozólag, mindennemü viszonylat törvényszerüen s teljesen megszünt légyen, kivéve, hogy Ő Felsége az érintett országok közös királya, az 1848-ik évig szintén közös törvények értelmében Dalmát-, Horvát- és Tótország, valamint a Magyar-

országra nézve külön szerkesztett koronázási okleve-
lek szerént, egy és ugyanazon koronával, s egy és
ugyanazon fölavatással, szintugy Magyar-, mint Dal-
mát-, Horvát- és Tótország királyává is, és pedig a
nemzet szabad akaratából koronázandó, s hogy ezen
országot saját különös közjogi és alkotmányos alap-
jogain kivül, még ezeken tul mindazon közjogok is
illetik, melyek Magyarországot 1847-ik év végeig
megillették, amennyiben ezek fennérintett önkormány-
zatának és függetlenségének sem közvetve sem köz-
vetlenül ártalmára nincsenek.

2. §. Tekintve mindazáltal a Magyarországgal
közösen túlélt viszontagságokat, valamint a hajdani
alkotmányos együttlétet s az alkotmányos szabadság
megőrzésére és megszilárditására irányzott közös tö-
rekvéseket, Dalmát-, Horvát- s Tótország tárgyalás
alá vévén az 1861-ik évi február 26-án kelt kegyel-
mes kir. leiratot, melyben fel lőn hiva, hogy Magyar-
országgal való kapcsolatára nézve kivánatait és vé-
leményét kifejezze, ezen országgyülési határozattal
kinyilatkoztatja, hogy a kölcsönös előny és szüksé-
gesség tekintetbe vételével Magyarországgal még
szorosb közjogi összeköttetésbe hajlandó lépni, mihelyt
Magyarország részéről ezen országnak függetlensége
és önkormányzata, valamint fönnebb érintett tény-
leges s reménybeli területe is törvényesen el fog is-
mertetni.

3. §. A Dalmát-, Horvát- s Tótország, és Magyar-
ország közötti ezen sérthetlen ősi alkotmányunkon s
ezen ország fennérintett függetlenségén és közjogi
egyenjogosultságán alapuló kapcsolatnak kölcsönös
egyezmény által bővebben meghatározandó bizonyos

közügyek iránti közös törvényhozásra, s ennek megfelelő legfőbb kormányzatra kellene szoritkoznia.

4. §. A közigazgatási, közoktatási, vallási és törvénykezési ügyek iránti törvényhozás és legfőbb kormányzat, valamint a minden fokozatbeli igazságszolgáltatás ezen ország és a Magyarország közötti szorosb kapcsolat tárgyát nem képezhetik, és ezen országok kölcsönös viszonylatának tárgyalásakor kérdésbe nem jöhetnek.

5. §. Mihelyt a magyar országgyülés ezen határozat alapelveit elfogadandja : a mindkét részről való országgyülések kebeléből egyenlő számu küldöttségek fognak kirendeltetni a végre, hogy egy kölcsönös megállapodás által eleve kijelölendő helyen összegyülve, a fölebb érintett közjogi kapcsolat iránt egy minden tekintetben kimeritő egyezményt szerkeszszenek és azt jóváhagyás végett illető országgyüléseik elé terjeszszék.

TARTALOM.

LAU

kiadásában

országgyülési zsebkönyv.

I. KÖTET.

Tartalom.

Nélkülözhetlen segédkönyv

országos képviselők, tisztviselők, jogtúdósok, politikával foglalkozók, hirlapolvasók, valamint átalában mindazok számára, kiket Magyarország s a hozzá tartozó országok alkotmányos jogai és a jövő országgyülés tanácskozásainak tárgyát képező ügyek érdekelnek.

Ára 80 kr. osztr. ért.

Pest, 1867. Nyomatta Hornyánszky és Trüger.